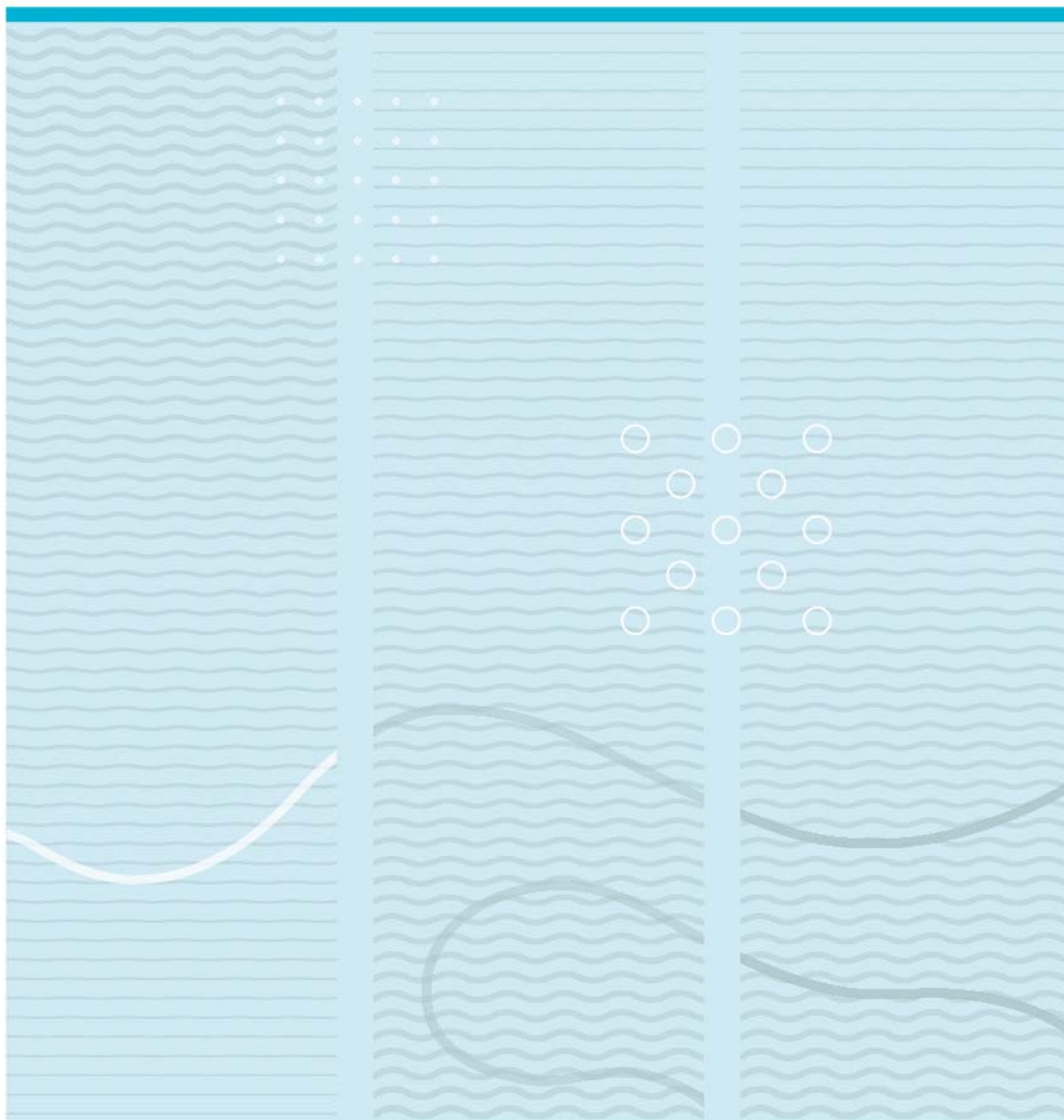

Marte Vangstein

Ungdommens selvbilde i Telemark

En kvantitativ undersøkelse om ulike forhold som har betydning for selvbilde til ungdom i Telemark

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for helse og sosialvitenskap
Institutt for helse-, sosial-, og velferdsfag
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2020 Marte Vangstein

Denne avhandlingen representerer 45 studiepoeng

Sammendrag

Psykiske helse blant ungdom i dag er et hett tema og psykiske vansker rundt det emosjonelle er mer og mer vanlig. Det er i arbeidet med å styrke ungdommers selvbylde nødvendig å først fremskaffe kunnskap om hva som har betydning for utvikling av deres selvbylde.

Temaet for denne avhandlingen er forhold som er relatert til ungdom i Telemark sitt selvbylde. Ved å få kunnskap om dette, kan det gi ny informasjon for videre arbeid innenfor feltet. Jeg har utarbeidet følgende problemstilling:

Hvilke forhold har betydning for selvbylde til ungdom i Telemark?

For å kunne få besvart problemstillingen har jeg utarbeidet fire forskningsspørsmål:

1. Er det en sammenheng mellom ungdommens selvbylde og sosioøkonomiske status?
2. Hvordan er sammenhengen mellom selvbylde og den sosioøkonomiske statusen, når en kontrollerer for foreldrereaksjon, vennskspsrelasjon, fysisk aktivitet, kjønn og alder?
3. Er det noen sammenhenger mellom ungdoms selvbylde og foreldrerelasjon, vennskspsrelasjon, fysisk aktivitet, kjønn og alder.
4. Hvilke nevnte forhold er det som har størst påvirkning på ungdommens selvbylde?

Jeg tar for meg en kvantitativ analyse hvor det blir sett på sammenhengen mellom sosioøkonomisk status, foreldrerelasjon, vennerelasjon, fysisk aktivitet, alder og kjønn og selvbylde. Selvbylde omhandler hvordan ungdommen tenker om seg selv, hvor fornøyd de er med eget liv, skuffelser og om livet er meningsfullt. Spørsmålene er hentet fra ungdata undersøkelsen som ble gjennomført i 2018. Datagrunnlaget for undersøkelsen er totalt 10257 og det er ungdom mellom 8.klasse og VG3. Analysen tar utgangspunkt i å fremheve effekten av ulike forhold opp mot selvbylde og hva som eventuelt har størst effekt.

De bivariate analysene indikerer at selvbilde er relatert både til sosioøkonomisk status, foreldrerelasjon, vennerelasjon, fysisk aktivitet, alder og kjønn når det gjelder selvbilde. Av alle de uavhengige variablene var foreldrerelasjon og kjønn sterkest relatert til ungdommens selvbilde.

Det en ser er at det er ikke stor varians i selvbilde under de forskjellige forholdene, med unntak av at foreldrerelasjon og kjønn har en stor sammenheng. Den multivariate analysen indikerer at objektiv sosioøkonomisk status ikke har en effekt når det kontrolleres for andre forhold, men subjektiv sosioøkonomisk status viser seg å ha en effekt på selvbilde. De andre forholdene har en effekt på ungdommens selvbilde, men til en varierende grad.

Gjennom drøftingen prøver jeg å forstå funnene gjennom ulike teoretiske perspektiver og diskuterer dem i lys av sosioøkonomisk status, foreldrerelasjon, vennerelasjon, fysisk aktivitet, alder og kjønn.

Masteravhandlingens funn viser at det ligger potensiale for tiltak med mål å fremme ungdommens selvbilde.

Abstract

Mental health among youth is an important topic today and the mental difficulties combining emotions is more common. It's in the work to strengthen youth's self – image you see the importance to provide knowledge about the development of the self – image.

The topic for this thesis is the different relations that are related to youth's self - image in Telemark. When we get the knowledge about this, that can bring us new information for further work. With this I have prepared following thesis question:

What relations are significance to youth's self – image in Telemark?

To answer this thesis, I have prepared four research questions:

1. Is there any connection between youth's self – image and socio-economic status?
2. How is the connection between self – image and the socio-economic status when we control it for parental relations, friend relations, physical activity, gender and age?
3. Is there any connection between youth's self – image and parental relations, friend relations, physical activity, gender and age.
4. Which connections gives the most effect for youth self – image?

I will use a quantitative analysis where I will search for the context between self – image and the socio-economic status, when controlled towards parental relations, friend relations, physical activity, gender and age. Self – image concerns what the youth think of themselves, how happy they are with their life, disappointment and if they feel their life is meaningful. The questions are from «ungdata» survey that was completed in 2018. It was a total of 10357 youths in the data base and they are from junior high school and from high school. The search in the analysis will try to see the context of different relations up to self – image and to see if any have a bigger effect on the self – image.

The bivariate analysis indicates that self – image is related to socio-economic status, when it controls for parental relations, friend relations, physical activity, gender and age.

Of all the independent relations were parental relations and gender strongest related to youth's self – image.

It is not a big variance in the self – image in the different variables, except parental relations and gender. The multivariate analysis indicates that objective socioeconomic status does not have any effect, when its controlled for other variables, but subjective socio-economic status influences self – image. The other variables that influences youth's self – image but in a varying degree.

Through discussion I try to understand my findings through different theoretical perspectives, and I discuss them in the light of socio-economic status, when controlled towards for parental relations, friend relations, physical activity, gender and age.

The findings in the master thesis shows that it is a potential to improve the self – image for youths.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	3
Abstract.....	5
Innholdsfortegnelse.....	7
Tabelloversikt.....	10
Forord.....	11
1. Innledning	12
1.1 Ungdom, psykisk helse og selvbilde	12
1.2 Disposisjon	14
2 Ungdom.....	16
2.1 Selvbilde.....	16
2.2 Ungdom og selvbilde	18
2.3 Forhold som virker inn på ungdommens selvbilde.....	20
2.3.1 Selvbilde og sosioøkonomisk status	20
2.3.2 Selvbilde og foreldrerelasjon.....	25
2.3.3 Selvbilde og vennerelasjon	27
2.3.4 Selvbilde og fysisk aktivitet.....	30
2.4 Selvbilde i sammenheng med alder og kjønn	33
2.5 Bronfenbrenners økologiske modell	35
2.6 Problemstilling:	37
3 Metode	39
3.1 Kvantitativ tilnærming	39
3.1.1 Vitenskapsteoretisk forankring	40
3.2 Empiriske grunnlaget: ungdata.....	41
3.2.1 Utvalg	42
3.3 Variabler i avhandlingen	42
3.3.1 Avhengig variabel.....	42
3.3.2 Uavhengig variabler	44
3.4 Analysemetoder.....	50
3.5 Forskningsetiske refleksjoner	53
3.5.1 Forskning, samfunn og etikk.....	53
4 Resultater	55

4.1	Beskrivelse av utvalget	55
4.2	Bivariate analyser	57
4.2.1	Sosioøkonomisk status og selvbilde	57
4.2.2	Subjektiv SØS og selvbilde	58
4.2.3	Foreldrerelasjon og selvbilde	58
4.2.4	Vennerelasjon og selvbilde	59
4.2.5	Fysisk aktivitet og selvbilde	59
4.2.6	Klassetrinn og selvbilde	60
4.2.7	Kjønn og selvbilde	60
4.3	Multivariate analyser	61
4.3.1	Lineær regresjon	62
4.4	Forutsetninger for lineær regresjonsanalyse (OLS).	65
4.4.1	Normalfordeling av residualene	65
4.4.2	Fravær av heteroskedastisitet	65
4.4.3	Lineær tilnærming	66
4.4.4	Fravær av multikollinearitet	66
5	Drøfting	68
5.1	Er det en sammenheng mellom ungdommens selvbilde og sosioøkonomiske status?	68
5.1.1	Følelsen av å ha god økonomi er viktigere enn levekår	68
5.2	Er det noen sammenhenger mellom ungdoms selvbilde og foreldrerelasjon, vennskapsrelasjon, fysisk aktivitet, kjønn og alder.	72
5.2.1	Jenter og avgangselever på videregående har det dårligste selvbilde	72
5.2.2	Foreldre og venner står fortsatt sentralt hos ungdommen	75
5.3	Bronfenbrenner – alt har en sammenheng og en påvirkning på ungdommen	81
5.3.1	Liten refleksjon	83
5.4	Refleksjoner rundt egen forskning	85
5.4.1	Reliabilitet	85
5.4.2	Validitet	86
6	Avslutning	89
6.1	Praktiske implikasjoner	90

6.2	Refleksjoner rundt videre forskning.....	92
	Litteraturliste.....	93
7	Oversikt over tabeller og figurer.....	99
8	Vedlegg	100
8.1	Vedlegg 1: Oversikt over uavhengig og avhengig variabler	100
8.2	Vedlegg 2: Deskriptiv statistikk.....	104
8.3	Vedlegg 3: Alternativ regresjonsmodell	109
8.4	Vedlegg 4 Godkjenning av bruk av datamaterialet.....	111

Tabelloversikt

Tabell 1: Omkodet tabell av selvbilde variabel	s 43
Tabell 2: Beskrivelse av variabelen «bøker hjemme»	s 46
Tabell 3: Beskrivelse av velstandsnivå	s 47
Tabell 4: Foreldre spørsmål og svaralternativer i ungdata	s 49
Tabell 5: Beskrivelse av utvalget	s 55
Tabell 6: Fordeling mellom gjennomsnittet på selvbilde og de fem SØS gruppene	s 57
Tabell 7: Nivå av selvbilde med nivå av subjektiv SØS	s 58
Tabell 8: Nivå av selvbilde mot nivå av vennerelasjon	s 59
Tabell 9: Nivå av selvbilde mot nivå av fysisk aktivitet	s 59
Tabell 10: Nivå av selvbilde mot klassetrinn	s 60
Tabell 11: Nivå av selvbilde mot kjønn	s 60
Tabell 12: Regresjonsanalyse	s 62

Figurer

Figur 1: Illustrasjon av Bronfenbrenners bioøkologiske modell	s 35
Figur 2: Illustrasjon av problemstilling	s 37
Figur 3: Normalfordeling av residualer	s 65
Figur 4: Fravær av heteroskedstisitet	s 66
Figur 5: Fravær av multikollinearitet	s 67
Figur 6: Illustrasjon av familieprosessmodellen	s 82

Forord

Denne avhandlingen er et resultat av et ønske om å gi meg en selv en utfordring samt egeninteresse rundt livskvaliteten til barn og unge. Veien for å komme hit har vært lang, det har vært eksamen med en nyfødt baby, permisjonstilværelse, familie og jobb ved siden av. Alt i alt har denne prosessen vært lærerik, både ved å lære seg å være strukturert innenfor skolearbeidet og det å håndtere stressede situasjoner.

Det har vært lærerike år på USN, Universitetet i Sørøst - Norge, og jeg sitter igjen med mye kunnskap som en kan bruke videre i livet, både jobb og privat.

Først og fremst ønsker jeg å takke de flotte foreleserne vi har hatt gjennom de to årene og en spesiell takk til veilederen min Catherine, som har veiledet og «pushet» meg, slik at jeg kom i mål.

Datamaterialet er basert på Ungdata undersøkelsen som ble gjennomført i 2018. Denne undersøkelsen blir gjennomført av Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, heretter kalt NOVA. Finansiert av statsbudsjettet gjennom helsedirektoratet.

Må også takke guttene mine hjemme for støtte og oppmuntrende ord i en tid hvor jeg har vært mye på skolen og med hodet godt nedi bøkene.

Larvik, 13.11. 2020

Marte Vangstein

1. Innledning

1.1 Ungdom, psykisk helse og selvbylde

«God psykisk helse er evnen til å fordøye livets påkjenninger»

Sidsel Gilbert sitert i (Berg, 2005, p. 33).

Folkehelseinstituttet anslår at mellom 15 – 20% av barn mellom 3 – 18 år har en nedsatt funksjon på grunn av psykisk vansker (Hegna, Eriksen, Sletten, Strandbu, & Ødegård, 2017, p. 78). Bakken (2018) viser til at jenter scorer høyere på psykiske plager enn gutter, samtidig som ungdom på videregående oftere oppgir at de har psykiske plager enn ungdom på ungdomsskolen (p. 81). Han viser videre til at både depresjonssymptomer og ensomhet har økt i omfang de siste årene, og spesielt hos jenter (p. 82 – 83).

Innenfor den psykiske helsen finner man psykiske lidelser og psykiske vansker (Hegna et al., 2017). Når en ser på risikofaktorer for den psykiske helsen, kan dette blant annet være hjemmemiljø, jevnalderrelasjoner, risikoadferd i fritiden og kroppsidealer. Psykiske lidelse tilfredsstillende kriteriene for psykiske lidelse, mens psykiske vanske gjør det ikke, men den omfatter noen av symptomene, blant annet angst, depresjon og adferdsproblemer. Ved at symptomene påvirker trivsel, læring og daglige gjøremål kalles det en psykisk vanske (Hegna et al., 2017). På et overordnet nivå er det de psykiske vanskene som er relevant for denne avhandlingen, da det ikke foreligger noe kunnskap om noen av ungdommene har en lidelse eller ikke.

Det er to hovedtyper psykiske vansker; internaliserende (vendt innover) og eksternaliserende (vendt utover) (Hegna et al., 2017).

I denne oppgaven er det satt et fokus på den internaliserende, som kjennetegnes ved emosjonelle vansker (Hegna et al., 2017). Hegna et al. (2017) viser til at emosjonelle vansker omhandler redsel og frykt, samtidig som det er følelsesmessige symptomer, slik som lavt stemningsleie, lav selvfølelse og vedvarende motløshet (p. 77).

Tidligere studier viser at det er mange barn og unge som har problemer med den psykiske helsen sin, men heldigvis er det noen overordnede lover og regler som føler dem. FNs

barnekonvensjon gjelder alle opp til 18 år og grunnprinsippet er at alle barn har rettigheter og krav på beskyttelse. I 1991 godkjente Norge konvensjonen, og de har derfor en forpliktelse om å følge opp hvordan barn og unge har det (FN-sambandet, 2019).

Lov om folkehelsearbeid trådte i kraft 01.01.12 og her ble det lovsikret at kommunene har et befolkningsansvar når det kommer til helsetilstand og relaterte påvirkningsfaktorer (Helsedirektoratet, 2019b). Det kommer frem i lovverket at helsedirektoratet har en plikt på seg til å utvikle normer og en god standard for et godt folkehelsearbeid (Helsedirektoratet, 2019b). Siden 1990 – tallet har det også blitt satt i gang effektive tiltak for å påvirke unges helserelaterte livsstil og adferd. Dette har spesielt blitt sett opp mot kjønn, legning og etnisitet (Klepp, Stigen, & Aarø, 2009).

Den psykiske helsen er mest utsatt i barne- og ungdomsårene (Berg, 2005; Hegna et al., 2017). Erdvik, Haugen, Ivarsson, and Safvenbom (2020) referer til at den psykiske helsen også innbefatter det globale selvbilde. Globalt selvbilde blir assosiert med lykke, relatert til depressive symptomer, redusering av fysisk helse, spisevaner og risiko for selvmord. Berg (2005, p.36) viser til at ungdommens psykiske helse henger sammen med selvbilde og Skaalvik & Skaalvik (2013) støtter opp med tidligere forskning at det er en sammenheng mellom selvværd (selvfølelse) og psykisk helse. Barstad (2014) viser til at det å føle på opplevelsen av lykke, så referer det til om en ungdom har positive eller negative følelser om seg selv, samt en tilfredshet rundt eget liv. Livskvalitet betegnes som et forklarende begrep på hvordan man har det og dette kan både være positive følelser og negative følelser (p. 67).

Miljøet ungdommen lever og deres selvbilde påvirker hvordan livskvaliteten deres er (Helseth, Christophersen, & Lund, 2007). Ungdom er i konstante møter med forskjellige arenaer og dette vil gi dem erfaringer og opplevelser, som vil ha en påvirkning på hvordan de utvikler seg. Ungdom vil ha relasjonelle forhold til ulike mennesker og dette kan både styrke eller svekke selvbilde deres (Elstad & Barstad, 2008, p. 207).

Jeg ønsker å se på hvilke forhold som er relatert til ungdommens selvbylde og hva som eventuelt kan styrke den. Litteraturen viser at en persons selvverd, påvirker både den psykiske og fysiske helsen. Ved å ha et lavt selvverd er det høyere forekomst av hodepine, magesmerter, stress og selvmordstanker, men ved høyt selvverd øker forekomsten av bedre fysisk og psykisk helse og lettere for å knytte nære relasjoner (Skaalvik & Skaalvik, 2013).

Studien som er gjennomført kan sies å være relevant for masterprogrammet «forebyggende arbeid for barn og unge», ved at innholdet i avhandlingen viser studiets innhold samt ved å se på risiko - og beskyttelses - faktorer rundt dagens oppvekstvilkår og relasjonelle og individuelle faktorer. Dette er områder jeg som student skal ha forståelse for, både teoretisk og empirisk (Universitetet i Søs-Øst Norge, 2020).

1.2 Disposisjon

Innledningsvis blir det overordnede tema presentert og hvordan avhandlingens videre fremgang er.

Kapittel 2 starter med teori knyttet til selvbylde hos dagens ungdom. Videre vil jeg gå igjennom litteraturen knyttet til hvilke forhold som kan ha betydning for selvbylde. Her vil det komme begrepsforklaringer samt tidligere forskning på området.

Avslutningsvis i dette kapittelet vil avhandlingens problemstilling komme.

Kapittel 3 inneholder avhandlingens vitenskapelige og metodiske tilnærming. Ung i Telemark 2018 er avhandlingens empiriske utgangspunkt og det vil bli presentert her. Variablene som er brukt i avhandlingen blir forklart.

Kapittel 4 er resultat kapittelet. Her starter det med en deskriptiv statistikk over variablene i avhandlingen. Videre i kapittelet kommer de bivarierte analysene. Videre kommer en oversikt over variablene i avhandlingen, for så å gå inn på den lineære regresjonen. Det avsluttes med de ulike forutsetningene for å kunne gjennomføre en lineær regresjon.

Kapittel 5 drøftes funnene opp mot teori og tidligere forskning, samt at det er refleksjon rundt eget arbeid.

Kapittel 6 er det avsluttende kommentar rundt funn, praktiske implikasjoner og refleksjoner for videre forskning.

2 Ungdom

I dette kapittelet vil jeg gå igjennom empirien rundt det generelle rundt selvbilde og spesifikt rundt selvbilde blant ungdom. Hva er det som kjennetegner det å ha et godt selvbilde? Videre tar jeg for meg sammenhengen mellom selvbilde og sosioøkonomisk status, selvbilde og foreldrerelasjon, selvbilde og vennerelasjon, selvbilde og fysisk aktivitet, selvbilde og alder og til slutt selvbilde og kjønn. Som et tilskudd i teorien beskriver jeg Bronfenbrenners bioøkologiske modell. Til slutt kommer problemstillingen for avhandlingen.

2.1 Selvbilde

Det å finne et passende begrep som beskriver hvordan vi har det følelsesmessig med oss selv kan være vanskelig. Nes (2017) og Skaalvik and Skaalvik (2013) referer blant annet til selvbilde, selvverd, selvoppfatning, livskvalitet og subjektiv velvære (Nes, 2017; Skaalvik & Skaalvik, 2013). Det som er felles for alle er at de refererer til hvordan man vurderer seg selv og hvor tilfreds man føler seg i eget liv (Berg, 2005; Nes, 2017; Skaalvik & Skaalvik, 2013). I litteraturen blir globalt selvbilde brukt som en overordnet begrep for de overnevnte tilstandene (Erdvik et al., 2020). «Global self-worth has been outlined as the awareness of good possessed by the self and refers to the overall appraisal of one's worth or value as a person” (Erdvik et al., 2020, p. 768).

Selvoppfatning blir sett på som en fellesbetegnelse på en persons oppfatning og vurdering av seg selv (Skaalvik & Skaalvik, 2013). Dette kan være positive og negative oppfatninger, også kalt selvverd. Samtidig kan det være oppfatning på en konkret aktivitet en bedriver. Følelser, tanker, motiver og handlinger kan gi en forklaring på hvordan en persons selvverd er (Skaalvik & Skaalvik, 2013).

Innenfor selvoppfatning er det to forskningstradisjoner, selvvurdering – og forventningstradisjon (Skaalvik & Skaalvik, 2013). Sistnevnte er ikke relevant for avhandlingen, men ønsker å begrepsforklare det, for å få et perspektiv på tradisjonene. Innenfor selvvurderingstradisjonen er forskerne mest opptatt av det globale selvbilde (Erdvik et al., 2020) hvor det rettes søkelys på verdsetting av seg selv, personlig verdi og

følelsen en har til seg selv. Det å verdsette seg selv vil ikke si at man tror man er bedre enn andre eller følelsen av fullkommenhet, men det er å akseptere og respektere seg selv, slik man er (Skaalvik & Skaalvik, 2013, p. 98). Forventningstradisjonen tar utgangspunkt i hvor bra personen selv synes hun/han er til å planlegge og å gjennomføre ulike oppgaver (p. 122).

Globalt selvbilde omfatter hvilket syn man har på seg selv (Erdvik et al., 2020) og dette samsvarer med helsefagets forklaring på livskvalitet. Det blir sett på som et subjektivt fenomen, hvor en persons følelser og vurderinger blir målt (Nes, 2017).

Livskvalitet handler samtidig om det som gir livet mening og verdi (Folkehelseinstituttet, 2018) og dette kan også kobles opp mot det globale selvbilde, og tilfredshet til livet (Erdvik et al., 2020). Innenfor helseforskningen er det særlig de subjektive sidene, som har fått mest oppmerksomhet. Dette blir referert til å ha det godt og å fungere godt (Folkehelseinstituttet, 2018).

Innenfor livskvalitet er det to begreper som omhandler velvære, subjektiv (hedonisk) og psykologisk (eudaimonisk). Subjektivt velvære (subjective well-being) definerer følellestilstander slik som positive affekt, negative affekt og tilfredshet (Nes, 2017). Dette er på lik linje som globalt selvbilde, hvor personen uttrykker vurdering av livet generelt og seg selv som person (Erdvik et al., 2020), mens psykologisk knyttes opp mot personens aktivitet. Positive opplevelser (affekt) viser til tilfredshet og negative opplevelser (affekt) kan være det å føle meningsløshet. Tilfredshet innebærer personens vurdering av hvor godt livet er (Barstad, 2014; Nes, 2017).

Barstad (2014) viser til at en persons livskvalitet er høy når personens kognitive og følelsesmessige opplevelser er positive, men lav når personens kognitive og følelsesmessige opplevelser er negative (p. 68).

Selv om mange studier viser i retning av at mange unge har det bra i dag, så er det fortsatt en betydelig andel som ikke har det. Studier viser at det er jentene som scorer lavest. En gjennomgang av de velstående landene i verden er det 15% av ungdom som scorer lavt

på livstilfredshetsskalaen (Barstad, 2014). HEMIL rapport fra 2016 viser at det er 10% av alle 6.klassinger som oppga at de hadde en livstilfredshet på 6 eller mindre (maksimumscore var 10). Rapporten viste en tydelig nedgang hos jenter, men ikke hos guttene (Samdal et al., 2016b).

The good childhood report har gjort årlige undersøkelser i England for å se på unges livskvalitet og hvordan de har det. Her viser studier at den subjektive livskvaliteten har gått noe ned siden 2009. Jenter svarer oftest at de har det dårligere med seg selv, enn det gutter gjør. Rapporten viser at det fortsatt er et gap mellom kjønn, men dette gapet har blitt mindre (Thechildrensociety.org.uk, 2019). Den nyeste studien fra 2020 viser at begge kjønn opplyser at de har en dårligere subjektiv livskvalitet, og dette er innenfor livet generelt og vennskap (Thechildrensociety.org.uk, 2020).

Jeg har forsøkt over å vise hva jeg legger i betydningen for selvbilde og i denne avhandlingen blir det tatt utgangspunkt i det globale selvbilde blant ungdom. Dette på grunn av at det omfatter flere av de områdene jeg ønsker å sjekke ut. Blant annet tilfredshet med livet og syn på seg selv som person, både positivt og negativ (Erdvik et al., 2020).

2.2 Ungdom og selvbilde

Ungdomsbegrepet handler om overgangen fra barndom til voksen (Krange & Øia, 2005). Frønes (2011) forklarer det med at det er hvordan samfunnet tolker og forstår barnet som avgjør om det blir sett på som et barn eller en voksen. I noen land blir barn voksne ved 15 års alderen, for da blir det giftet bort. I Norge er det mest vanlig å etablere familie når en nærmer seg 30 år. Det er derfor samfunnsbetinget og kulturbetinget på når barn blir sett på voksne (p. 11). Perioden når man går fra barn til voksen er en sensitiv fase og flere forskere mener at erfaringer og verdier man får i denne tiden fester seg og det preger livet videre (Krange & Øia, 2005). De fleste er i møter og sammen med andre jevnaldrende i ungdomstiden og dette former dem sosialt og individuelt (Frønes, 2011). Tidligere år var det en generasjonskløft mellom de unge og de eldre, men man ser i dagens samfunn at denne kløften har blitt mindre. Konfliktene man ser blant

ungdommen i dag er ikke ofte mellom dem og de eldre generasjonene, men heller mot livsstiler i samfunnet og mot andre jevnaldrende (Frønes, 2011).

Bunting and Moshuus (2017) referer til kompetansesamfunnet som ungdommen opplever i dag, hvor skole og karakterer er en viktig del av livet deres (p. 14). Ungdom har et ansvar over eget liv og dette bærer preg av selvdisciplin, ansvar for eget liv og fremtidssyn (Hegna et al., 2017; Moshuus, 2017). Utdanningen er det som former veien inn i arbeidsmarkedet og ungdom kjenner på presset til å mestre, samt det å ikke mestre det de ønsker (Frønes, 2017; Moshuus, 2017). Dagens samfunn har utviklet seg til å bli et mer individualiserende samfunn og Eckersley (2011) ref. i Hegna et al. (2017) hevder at dette skaper usikkerhet om egen identitet (p.79). Hvordan ungdom ser på seg selv blir påvirket av tilbakemeldinger fra andre samt egne tanker om seg selv og det å føle en usikkerhet (Youngjin, 2019, p. 2).

Erfaringer og opplevelser ungdom gjør har en påvirkning på hvordan de utvikler egen selvoppfatning og identitet. Utvikleren av Self Perception Profile for Adolescents (SPPA), Susan Harter, sier at presentasjonen av seg selv er forskjellig når man er barn, ungdom og voksen. Ved å vokse og bli eldre vil det bli tilført nye aspekter, dette kan relateres til erfaringer man tar med seg (Berg, 2005; Jozefiak & Backer-Grøndahl, 2019; Skaalvik & Skaalvik, 2013; Wichstrøm, 1995; Øia & Fauske, 2006). Oppvekstvilkår, i form av materielle og kulturelle bidrag, viser seg å både ha en påvirkning og gi erfaringer som ungdommen tar med seg. Dette resulterer i hvordan de ser på seg selv (Krange & Øia, 2005; Richards, 2016).

Antonovsky og begrepet *Sence of Coherence* (SOC) blir definert som opplevelsen av sammenheng. Her relaterer jeg det til hvordan den psykiske tilstanden blir delvis bestemt av den sosiale posisjonen ungdommen er i (Borge, 2005). Sosial støtte kan også beskrives som en beskyttelsesfaktor, den kan bidra til en bedre psykisk helse, og samtidig kan den redusere effekter av skadelige belastninger (Aarø, Samdal, & Wold, 2017). SOC blir sagt å ikke egne seg for mindre barn, men voksne, på grunn av den kognitive erfaringen. Jeg velger likevel å ta det med siden ungdommen i undersøkelsen er fra 8.klasse og opp til VG3 og to av spørsmålene de blir stilt er to av elementene under SOC. Borge (2005) viser

til de tre elementer i SOC; *Håndbarhet*, om man klarer å løse et problem som andre synes er vanskelig, *Mening*, føler dagliglivet er meningsfylt og *Forståelse*, følelsene rundt dagliglivet.

Helseth et al. (2007) viser til at hvordan ungdom føler de har det, blant annet gjennom nære relasjoner, deltagelse i fysisk aktivitet og foreldrenes utdanning / - økonomi gjenspeiler livskvaliteten deres. Ungdom ønsker stort sett at «livet skal være så godt som mulig» (p.15).

Videre sier Helseth (2001) at det foreligger ikke mye forskning rundt ytre påvirkning på barns livskvalitet, men det som kommer frem er at barn som er glade, har det bedre med seg selv.

2.3 Forhold som virker inn på ungdommens selvbilde

Det er viktig å fremskaffe kunnskap om hva som virker inn på ungdommens selvbilde, dette for å kunne jobbe mer målrettet og effektivt for å kunne styrke den. Litteraturen viser til at det er ulike forhold som har betydning for selvbilde, dette inkluderer sosioøkonomisk status, sosiale relasjoner, fysisk aktivitet, kjønn og alder. Denne litteraturen vil presenteres nedenfor.

2.3.1 Selvbilde og sosioøkonomisk status

Generelt sett er det vanskelig å måle sosioøkonomisk status blant befolkningen, men for å få en pekepinn på hvordan sosioøkonomisk status fordeler seg, blir utdanning, inntekt og yrke tatt med. Dette er indikatorer som kan forklare hvordan en er stilt i samfunnet (Nordhagen, 2009). Videre i oppgaven blir sosioøkonomisk status omtalt som SØS.

Norge blir sett på i dag som et av landene med minst forskjell når det kommer til økonomi blant befolkningen, men det har siden 2009 blitt et større gap til de som er i toppsjiktet (Furuberg, Grav, Lima, & Munch-Elingsen, 2018). I lys av dette kan «Matteus – prinsippet» nevnes (Grimen, 2004) denne effekten forklarer hvordan ulike goder fordeler seg i samfunnet. «For hver den som har, skal få mer; hver den som ikke har, skal miste det den har» (p. 342). Barstad (2014) referer også til «Matteus – effekten» og han forklarer det

som en opphopning i samfunnet. Med dette menes at ulike grupper får ta del i ulike goder. Han viser til at familier som er i en lavere SØS er de som får oppleve konsekvensen av opphopning. De har ikke midler til å ta del av velferdsordningene, slik som tannlege og eksempelvis innkjøp av sunn mat. Det er mye svensk forskning og her viser resultatene at arbeid og inntekt har mye å si for levekår. Det kom frem at mental helse ble påvirket i negativ retning hvis den relative inntekten lå under gjennomsnittet (av referansegruppen i undersøkelsen). Hva er det i samfunnet som oftest hopper seg opp? Ifølge de svenske studiene kommer det frem at arbeidsledighet og økonomiske problemer ofte opptrer i flokk. Konklusjonen av undersøkelsen er at fattigdom, arbeidsledighet og mangel på sosial tilhørighet er faktorer som øker sjansen for å få ytterligere problemer (pp. 61-62).

Dette er det familieinvesteringsprinsippet handler om; hvor stor grad en familie kan ta del av ulike goder (Bøe, 2015) Dette prinsippet blir oftest brukt innenfor kognitiv utvikling og skoleprestasjoner, men man ser familier med god økonomi har flere muligheter til å investere i positive bidrag til barna sine (p. 10). Det har ikke blitt gjort studier i Norge på akkurat dette, men ifølge forbrukerundersøkelsen fra 2012, så viste det seg at familier med dårlig økonomi brukte mindre penger på kultur og fritid enn de med god økonomi. Inntekten til foreldrene avgjør om barna får deltatt på relevante arrangementer (Bøe, 2015, pp. 10-11).

Sosial klasse og foreldrenes ressurser påvirker oppveksten (Frønes, 2011). Selv om det kommer frem at velstandsnivået i Norge har bedret seg betraktelig de siste årene så viser studier at de unges livskvalitet ikke har fulgt samme trenden (Helseth et al., 2007).

Tall fra Budfir.no (2018) viser at er 101000 barn lever i en familie med lav inntekt. Tall fra Telemark viser at det er 14,6% av barn og unge som lever i en lavinntektsfamilie. I Norge generelt er det 10,7% (Budfir.no, 2017). Ungdata undersøkelse fra 2016 viser at 5% av utvalget, levde i en lav SØS familie. De uttrykte også hadde de hadde en dårligere helse og livskvalitet (Bekken, Dahl, & Wel, 2018). Det er et økende antall enslige forsørgere og her er økonomien trangere enn for de som har to til å dele på den. Det er høye etableringskostnader og faste utgifter må ut hver måned (Øia & Fauske, 2006). I 2018 var

det 6329 barn i Telemark som levde kun med mor eller far og dette var 18,6% av totalen av barn og unge i Telemark (Statistisk Sentralbyrå, 2020b).

Regjeringen påpeker også at det er gruppeforskjeller innad i befolkningen. Det er stort sett god helse, men det viser seg at økonomi og sosial posisjon spiller en rolle for helsen (St.melding nr 20 (2006 - 2007), p. 5). Foreldrenes økonomi påvirker barns levekår og livskvaliteten synes å bli bedre når livsbetingelsene er gode, eksempelvis kosthold, sted å bo, anskaffelse av materielle goder og klær. Barn og unge har ingen mulighet til å ta valg eller påvirke familiens økonomiske situasjon, så de er avhengig av foreldrene sine. Det kommer frem at barn og unge ofte kan ha vanskeligheter med å «leve ut sitt eget liv» når de kommer fra en familie med dårligere betingelser, slik som konfliktfylt miljø og dårligere økonomi (Nes, 2017; Rosenberg, 1979; Øia & Fauske, 2006). Barn som lever i en lavinntektsfamilie er mer utsatt for kroniske sykdommer, dette kan sees opp mot levesett og miljø (Abildsnes, 2018; Nordhagen, 2009).

Regjeringen har satt som mål å redusere de sosiale helseforskjellene og i St.melding nr 20 (2006 - 2007) (p. 7) står det; «Gode og trygge oppvekstvilkår for alle, rettferdig fordeling av inntekt og like muligheter til utdanning og arbeid er samfunnets mest grunnleggende investering for å redusere sosiale helseforskjeller». Videre blir det påpekt at tiltak må rettes mot spesielt utsatte grupper, dette i form av generelle velferdsordninger, samt at tiltak mot befolkningen. Helseforskjeller i samfunnet er omfattende, men det kommer frem at blant annet økonomi og oppvekstmiljø er noen av årsakene (p. 7)

Studier som har blitt gjennomført på verdensbasis viser at det er en sammenheng mellom SØS og barns psykiske helse. Det å ha lav SØS vil påvirke barns fremtid, med tanke på utdanning, jobb og valg av sosiale nettverk (Richards, 2016; Thechildrensociety.org.uk, 2019; Vyncke et al., 2013). Det har blitt gjort en del studier i Norge, hvor det har blitt sett på SØS og psykiske vansker på barn (Bøe, 2015). Studiene viser at det er en liten eller ingen påvirkning. Det ble i midlertidig oppdaget at det er en sammenheng mellom familiemiljø og levekår og mot barns psykiske helse (p. 8).

Berg (2005, p. 130) hevder at faktorer som har en påvirkning for den enkeltes liv og hvilken kvalitet der får kan blant annet være oppvekstvilkår, sosioøkonomiske faktorer, rådende menneskesyn, kulturelle forhold og samlivsforhold.

Oppvekstvilkår gjelder selvfølgelig familien man bor med, men det har også noe å si hvor man bor, - eksempler kan være bydel og gate (Vyncke et al., 2013). Nabolag kan ha en påvirkning på livskvaliteten til både barn og voksne. Studie i USA og noen steder i Europa viser at nabolag med lav SØS har mindre av de materielle godene og dette kan påvirke barnas oppvekstvilkår og mentale helse. Det ble observert at det var mer konfliktfylt, både innad og utenfor familien. Oppdragerstilen bar preg av familiens økonomi og barna ble påvirket av dette. Materielle goder kan sees på som nødvendige klær og elektronikk. Denne studien viste at det ble tydelig hvilke forskjeller som var når det var ulike SØS (Vyncke et al., 2013). Thechildrensociety.org.uk (2019) forklarer at barn som føler de ikke har det de trenger, har en lavere subjektiv følelse og velvære om seg selv (p. 42). Jangra and Balda (2018, p. 282) hevder at ungdomstiden er den perioden i livet hvor det er sterkest sammenheng mellom SØS og selvbilde

Familier som har lav SØS eller hvor foreldrene er uten jobb, kan det oppleves at andre grupper snakker nedsettende om dem, på grunn av situasjonen de er i (Barstad, 2014). Selvfølelsen blir påvirket og det blir ofte en følelse av skam. Studier gjennomført i Norge og to andre steder i verden, hvor nivået på velferd var forskjellig, kom det frem opplevelsen av det å være fattig ble forbundet med skam (p. 85).

Trowbridge (1972) referer til tidligere studier som er gjennomført for å se på sammenhengen på barns selvbilde og SØS. Det viser at det er en konflikt mellom resultatene og på den ene siden blir det hevdet at det er en sammenheng og at barn får en negativ følelse av hvordan resten av samfunnet ser på dem. På den andre siden blir det hevdet at det ikke er en sammenheng. Forskningen til Trowbridge (1972) viser at barn i lav SØS i mange sammenhenger at et bedre selvbilde enn de som er i middel SØS. Dette kommer tydeligst frem når det gjelder hvor fornøyd de er over egen presentasjon i det skolefaglige, hvor det også begrunnes med hva som blir stilt av krav til dem. Foreldre i forskjellig SØS har ulike forventninger og barna tolker egne ferdigheter på forskjellig

måte. Barn fra lav SØS scorer høyere på at føler at de er lette å like og å være med og barn fra middel SØS scorer høyere når det gjelder det at de er morsomme og være med (p. 532).

Studien til Prabhu and Shekhar (2017) ser på sammenhengen på selvbilde og SØS og det er varierende resultater. På den ene siden tyder det på en sammenheng mellom disse to variablene mens på den andre siden viser det seg at det er den subjektive sosiale posisjonen som er den avgjørende biten for selvbilde. Sammenhengen mellom SØS og selvbilde kan ikke påvises å ha en tydelig sammenheng. Det kom frem at det var familier i de lavere klasser som scoret bra på synet av seg selv, og dette ble konkludert med at det hadde en påvirkning med oppvekstmiljø og hvem de omgir seg med. Det bunner ut i den subjektive følelsen av å ha det bra. Selv om en familie har lav inntekt, så omgir de seg med familier i samme klasse og ut ifra sin situasjon så har de det bra, både innad i familien og med seg selv. Uttrykket «like barn leker best» kan være relevant her (p. 985).

Skaalvik & Skaalvik (2013) referer til lignende studier som viser til noe av det samme resultatet. Barn fra en lavere SØS familie, kan ha lavere selvverd hvis de går på en skole hvor flertallet er fra en høyere SØS, enn hvis de gått på en skole med barn fra samme SØS klasse. Det er derfor samspillet og miljøet som er en viktig faktor når det kommer til selvverd hos barn og unge (p. 105). Studie gjennomført for å se på hvordan familiens økonomi påvirker de unge så ser man at det har en sammenheng med selvbilde og livskvaliteten. En faktor er at de føler at de ikke har de materielle godene, som de burde hatt/ønsket. Studien påpeker at de ikke er en sterk indikator selv om det er en sammenheng (Thechildrensociety.org.uk, 2019, 2020).

SØS viser seg i forskning å ha en sammenheng med barns psykiske helse, men i min leting etter relevant forskning på selvbilde var det ikke mye. Det blir ofte relatert opp mot det psykiske og mentale, samt at noe forskning ikke er relevant for oss i Norge. Noe forskning viser etniske forskjeller og jeg ser det som vanskelig å relatere det til oss. Derfor ser jeg det som svært interessant å studere dette videre.

2.3.2 Selvbilde og foreldrerelasjon

Foreldre har i alle tider vært barns viktigste omsorgspersoner, men denne relasjonen har endret seg over tid (Øia & Fauske, 2006). Ved å ta et tilbakeblikk på hvordan barns relasjon til foreldre har vært, ser man at de på middelalderen var likestilt med foreldrene. De deltok i de samme sosiale situasjonene og opplevde både alkohol og konflikter på nært hold. Dette førte til en oppdragerstil som ble definert med vannskjøtsel og forsømmelse (p. 61). Øia & Fauske (2006) forklarer at barn i Norge har både vært uønsket av foreldrene og blitt satt ut på «trappen» og blitt gitt bort til andre som kunne forsørge dem. 1300 – tallet førte med seg mer disiplin og oppdragelse, men det blir ofte sagt at foreldrene skapte frykt hos barnet i denne perioden (p. 63). Under industrisamfunnet ble guttene sendt fra 10 års alderen for å jobbe, dette for å bidra med økonomien. Læring skjedde fra far til sønn eller mor til datter. Skole på den tiden var uvesentlig (pp. 73-74). Fra 1950 – tallet ble mor den viktigste omsorgspersonen, men far kom tilbake i søkelyset på 1970 – tallet (p. 80). I 1964 kom lov om sosial omsorg og samfunnet fikk et større ansvar for at foreldre oppfylte foreldreplikten. Barns plass i familien var også under endring og det ble et nytt syn på hva barnet var. Barna var ikke bare hjemme med mor, men barnehage og skole ble nye oppholdssteder på dagtid. Det som kjennetegner foreldre er at de blir stilt ovenfor nye utfordringer hver dag, uten å egentlig vite hvordan de skal håndteres (Øia & Fauske, 2006, p. 101).

Foreldrenes refleksjoner og intensjoner har en sammenheng med oppdragerstilen, men det er foreldrenes handlinger som er mest knyttet opp til dette. Oppdragerstil og oppdragerpraksis er nært knyttet, men førstnevnte referer til det emosjonelle forholdet og sistnevnte handler om foreldreadferd (Kvello, 2012a).

Litteraturen viser til at det er tre hovedtyper foreldrestiler; autoritær, autorativ og ettergivende (Bakken, Frøyland, & Sletten, 2016). Kjennetegnet ved autoritære foreldrestil er at foreldrene er svært kontrollerende, de har tydelige grenser, men utøvelsen av varme og nærhet avviker. Ettergivende foreldre er de som setter få grenser, men de viser mye forståelse og er åpne for behovene barna har. Autorative foreldre har forventinger til ungdommen og setter grenser, men samtidig ser barna og er åpne for innspill av deres behov (p. 35). Bunkholdt (2003) viser til hvordan ungdom blir påvirket

av de ulike foreldrestilene. Barn som opplever kontrollerende hjemmemiljøer, viser ofte at de blir passive i egne tanker og underkaster seg reglene som blir satt i hjemmet. Dette kan sees opp mot at de gjør det foreldrene sier, for da får de ros. Ungdom av foreldre som ikke noen særlig tydelige regler opplever ofte at de sliter med å finne egen identitet og dette skaper igjen usikkerhet. Jenter viser seg å bli mer depressive, mens gutter får en utagerende adferd. Barn av foreldre med tydelig grenser, men samtidig åpenhet, kjennetegnes ved at de blir sosialt aktive, de finner interesseområder og har en ansvarsfølelse (p. 213)

En sterk kilde til å ha høyt selvværd ligger i å bli respektert, inkludert og føle at en er «med» blant sine nærmeste (Skaalvik & Skaalvik, 2013). Viktigheten ligger i å bli anerkjent uavhengig av prestasjoner, men å bli anerkjent som en person. Dette er særlig viktig når en er barn, for barn skal føle at de er trygge og elsket (Skaalvik & Skaalvik, 2013).

En studie hvor barn fikk være deltagende i samtalen rundt middagsbordet viste resultatene at de hadde høyere selvværd enn de som ikke fikk delta. Samtalen var ikke det viktigste her, men det at barna følte at de fikk snakke og å bli hørt (Rosenberg 1979 ref i Skaalvik & Skaalvik, 2013, p. 104). Engelsk studie viser til at unge som opplyste at de hadde en dårlig familierelasjon hadde en dårligere subjektiv livskvalitet (Thechildrensociety.org.uk, 2019). Aarø et al. (2017) viser til forskning hvor ungdom oppgir oftere depressivitet når de har en dårlig foreldrereelasjon. Dette begrunnes med relasjonen og støtten de opplever i det nærmeste miljøet sitt (Aarø et al., 2017).

Barstad (2014) referer til NOVA rapporten fra 2013. Rapporten viser at 84% av de deltagende unge var litt eller mer fornøyde med foreldrene sine. Ungdommen føler at foreldrene er viktige støttespillere i hverdagen (p. 73).

Bakken et al. (2016) viser til ungdomsundersøkelse gjort i 2016, hvor det kommer frem at det er en sammenheng mellom oppdragerstil og hvor på SØS skalaen foreldre befinner seg i. Det skal sies at flertallet av ungdommen sier at de har et åpent forhold til foreldrene sine, men foreldre med høyere SØS er mer tett på barna sine. De praktiserer en mer «autorativ» oppdragerstil, de kjenner bedre foreldrene til barnas venner og vet hva de

gjør. Alder har en betydning for hvor mye innsyn foreldrene har, jo eldre de blir mindre innsyn får foreldrene (p. 39).

Forskning viser at flesteparten av dagens ungdom har en god relasjon til foreldrene sine og at familiene bærer preg av tillit og at «vi hjelper hverandre» (Øia & Fauske, 2006).

Nasjonale resultater fra ungdomsdata (2010 – 2012) viser at det var 26% av ungdommen som oppga at foreldrene ikke kjente vennene sine foreldre. Det var 62% som oppga at foreldrene stolte på dem, men det høyeste prosentpoenget var at de stolte på foreldrene sine, med hele 72%. Når det kom til om foreldrene visste hva de bedrev med i fritiden eller hvem de var sammen med, så var det ca. 55% som kom i den gruppen (NOVA, 2013). Franco and Levitt (1998) så i sin tid på en studie omhandlende foreldrerelasjon, vennerelasjon og selververd. Resultatene fra denne studien viste at unge som hadde en god foreldrerelasjon oppga at de hadde en positiv vennerelasjon, og de sa de hadde «en bestevenn». Studien peker i retning på at unge som har en god og tillitsfull relasjon til foreldre har et bedre utgangspunkt til å få gode vennerelasjoner og dette igjen påvirker selververdet (p. 319).

2.3.3 Selvbilde og vennerelasjon

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (BUDFIR) viser til at 9 av 10 ungdom mellom 14 – 16 år sier de har minimum en nær venn (Budfir.no, 2015).

Sosialisering og det å omgås andre er noe som gjelder alle mennesker og innenfor fagfeltet er det ikke satt noe søkelys på forskjeller i alder eller innenfor grupper (kjønn). Det en ser er at den viktigste sosialiseringen skjer de 25 første leveårene av en persons liv, men det må presiseres at sosialisering skjer gjennom hele livet (Kvello, 2012a).

Vennskap som begrep har forskjellig betydning, hvis man spør rundt. Mennesker tenker forskjellig når det kommer til å like å være sammen med noen eller det å være nære venner. Begrepet vennskap er et gammelt uttrykk og det har en forbindelse til kjærlighetsbånd mellom mennesker (Greve, 2018). Tilhørighet og selvstendighet blir sett på som to grunnleggende behov et menneske trenger i løpet av et liv. Det gunstige er at det er en god dose av begge behovene. Hvis en er for selvstendig, kan dette føre til

egosentrisme, tomhet og mangel på sosialt fellesskap. På den andre siden fører for mye tilhørighet at en blir for avhengig av andre rundt seg og en mister litt av identiteten sin (Kvello, 2012a).

Det er to hovedtyper av relasjoner; horisontal og vertikal (Kvello, 2012a). Vertikal relasjon er der hvor en ser at det er maktforskjeller, slik som foreldre – barn. Horisontal relasjon er den relasjonen en ser mellom jevnaldrende. Teoretikere knytter relasjoner inn i fire dimensjoner; frivillighet, overveiende positive, vare over tid og ensidighet/gjensidighet. Det er uenighet rundt dette med ensidighet og gjensidighet, men det de fleste enes om er: «De beste vennskapene er selvfølgelig de gjensidige, for de ensidige preges av mer stress og er mer ustabile ut fra ulike forventninger til og investeringer i relasjonen» (Kvello, 2012a, p. 46).

Det å være populær og å tilhøre et sosialt fellesskap, betyr ikke alltid at man er nære venner med de som er i gruppen. Vennskap går dypere og det sees på som et viktigere ledd enn å være med i et fellesskap. Det kan sies at vennskap er kvalitet, mens et sosialt fellesskap (eventuelt være populær) er kvantitet (Kvello, 2012a).

I filosofien blir vennskap beskrevet som noe verdifullt for oss mennesker og den viktigste faktoren er at andre mennesket ønsker oss alt vel, uten å vinne noe på det selv. Psykologien viser til at vennskap er noe alle har behov for og den sosiale kompetansen er noe som trengs for å gå inn i en vennsapsrelasjon. Sosiologien på sin side ser mer på strukturen i relasjonene, når det kommer til vennskap. Det at man gjør noe sammen kan føre til en vennsapsrelasjon (Greve, 2018).

I ungdomstiden er det viktig med vennskap og forhold til jevnaldrende, samt at i denne perioden kan en skape vennskap som varer livet ut (NOVA, 2013; Wold, 2017). Bakken et al., (2016) viser til viktigheten med venner, hvor man både får og gir støtte til hverandre samt bekreftelse. Samspillet med jevnaldrende kan ha en betydning for både selvbilde og den sosiale arenaen (p. 38). Det å føle at man ikke har noen å støtte seg til kan oppleves som ensomhet. Ofte kan tanker som at «man ikke er god nok» eller «det er noe feil med

meg» komme. Ved å ha tanker som dette kan gjøre at det blir enda vanskeligere å skulle ta kontakt med andre i sosial situasjoner (Barstad, 2014)

Det kan sies at mennesker har et grunnleggende behov for tilhørighet «a need for belonging» (Barstad, 2014, p. 303). Mennesker er forskjellig ut ifra hvor mange de ønsker å være sammen med og dette ser man blant annet mellom gutter og jenter. Gutter og jenter opptrer forskjellig når det kommer til vennskap. Jenter er oftest mer selvavslørende og åpne, enn det gutter er. Gutter kjennetegnes med å være i en gruppe og å ha mange venner, mens jenter ofte har færre venner og studier viser at jenter oftere føler seg ensomme (Bakken, 2018; Bakken et al., 2016; Kvello, 2012a).

Tall fra ungdataundersøkelse, 2015, viser at det var 60% av alle guttene som følte de hadde minst en nær venn, mens det var 70% av jentene (Bakken et al., 2016, p. 40).

Tidligere undersøkelse om vennskap og selvbilde ble gjort av Franco and Levitt (1998) og her ble vennsapsrelasjonen indentifisert ut ifra hva barnet syntes var viktig. Dette kunne eksempelvis være rundt støtte, være sammen og om de kranglet. Det var 40 indikatorer rundt vennskap. Selvbildet ble målt ut ifra om de følte at de var fornøyde med seg selv og om de likte seg selv som person. Resultatene her viste at barna som oppga at de hadde minst en nær venn rapporterte at de har et høyere selvvord, enn de som oppga at de ikke hadde en nær venn (p. 318).

Fordham and Stevenson - Hinde (1999) gjorde en studie om unges sjenerteth, vennskap og globalt selvbilde av yngre barn. Dette var en longitudinell studie, hvor barna ble besøkt to ganger i sitt eget hjem. De ble intervjuet og det ble stilt spørsmål. Her ble Hartes scale Self Perception of Child benyttet, rundt sosial støtte samt globalt selvbilde (p. 760). Noen av funnene i denne studien viste at det var signifikante sammenhenger mellom det å ha positive/negative vennsapsrelasjoner og globalt selvbilde. Globalt selvbilde ble negativt assosiert til angst, og på den andre siden positivt assosiert til oppfattelsen av medelevers støtte (p. 764).

Ved å se etter tidligere forskning og artikler rundt selvbilde og nære vennerelasjoner, oppdaget jeg at det ikke var mye rundt dette blant ungdommer. Jeg fant mye rundt

vennskap og selvtillit, påvirkningen av vennskap mot selvbilde på barn med ulike vansker og nettbaserte vennskap. Dette gjør det tema verdt å studere mer.

2.3.4 Selvbilde og fysisk aktivitet

«Regelmessig fysisk aktivitet er videre viktig for bl.a. god mental helse, kognitiv utvikling og helse» (Helsedirektoratet, 2014, p. 12).

Dagens ungdom opplever å få mye informasjon rundt kosthold, fysisk aktivitet og hvordan de skal se ut (Oellingrath, Svendsen, & Hestetun, 2017). Det er en økende forekomst av fedme og stillesittende arbeid blant ungdom. Stillesittende arbeid blir vist til tid brukt foran TV og skjerm og denne tiden har økt betraktelig de siste 20 årene, særlig blant gutter (p. 96). I 1989 var den gjennomsnittlige bruken av skjerm mindre enn 2 timer, men i 2010 hadde det økt opp til 30 timer (uken). Studier viser en sammenheng mellom skjermbruk og fysisk inaktivitet (Wold, 2017).

Fysisk aktivitet er et overordnet begrep og det innbefatter fysisk arbeid, friluftsliv, mosjon, idrett, lek, trening og kroppsøving. I det store og det hele så betyr fysisk aktivitet det å bevege seg og å bruke kroppen (Tonkonogi & Bellardini, 2013). Helsedirektoratets anbefalinger er at barn og unge skal være minimum 60 minutter fysisk aktive i løpet av en dag. Videre blir det sagt at minst tre av aktivitetene burde være med høy intensitet (Helsedirektoratet, 2014). Målet med fysisk aktivitet er å øke eller vedlikeholde den fysiske formen og det har en betydning for barns selvfølelse og sosial deltagelse (Helsedirektoratet, 2019a; Tonkonogi & Bellardini, 2013).

Fysisk aktivitet kan både gjøres alene, men mest vanlig er i en lagidrett (Wold, 2017). Ved å være deltagende i en lagidrett kan forsterke den sosiale samhandlingen og det gir en økt følelse av tilhørighet. Det styrker det sosiale nettverket samtidig som det gir en opplevelse av støtte og samspill. En studie, hvor blant annet Norge deltok, viste at ungdom som var med på et fotballag rapporterte høyere livstilfredshet, enn referansegruppen (Wold, 2017).

Det kommer frem at fysisk aktivitet i seg selv vil bidra til å øke livskvaliteten og levealder, men samtidig har det en positiv effekt på den psykiske helsen (Wold, 2017). Fysisk aktivitet kan relateres til å få en følelse av velvære, at tiden stopper og at man har full kontroll, også kalt opplevelsen av «flow» (flyt). Denne opplevelsen gir betingelser som er viktig for å kjenne på høy livskvalitet. Man får kjennskap til egne evner og utfordrer seg selv, samt det å kjenne på en måloppnåelse og det å få umiddelbar tilbakemelding etter å ha vært fysisk aktiv (Wold, 2017, p. 210).

I tillegg ser man at fysisk aktivitet har sammenheng med den fysiske og sosiale utviklingen for barn og unge. Ved at barn og unge er fysisk aktive allerede fra oppveksten av kan dette bidra til å øke den subjektive velvære og redusere subjektive helseplager. Det er en sammenheng mellom det å være fysisk aktiv fra tidlig alder og hvor fysisk aktiv man er når en blir voksen. Tidligere studier har vært mest opptatt av å se på fysisk aktivitet som en forebyggende faktor mot psykiske vansker, slik som angst og depresjon, men nyere forskning ser på sammenhengen mot velvære og livskvalitet (Oellingrath et al., 2017; Saxena, Van Ommeren, Tank, & Armstrong, 2009; Tonkonogi & Bellardini, 2013; Wold, 2017).

(Samdal et al., 2016a) viser til HEMIL rapporten fra 2016. Her kommer det frem at gutter oppgir at de er mer fysisk aktive enn jenter, i alle klassetrinn (6.kl, 8.kl, 10.kl og Vg1). Det er et synkende aktivitetsnivå, jo eldre ungdommen blir. Det er flest gutter i 6. klasse som sier at de trener fem ganger eller mer i uken. Når en ser på 2 – 3 timer i uken, så er det litt varierende når det gjelder jentene Det er over 70% i alle klassetrinn, men det er flest (77%) i 8.klasse. Guttene har et mer stabilt resultat, som ligger mellom 72 – 73% i alle klassetrinn (p. 16).

The World Health Report fra 2002 viser at 60% av verdens befolkning ikke tilfredsstillt kravet om daglig fysisk aktivitet. På verdensbasis er det omtrent 2 millioner som dør på grunn av fravær av fysisk aktivitet, her er voksne også innlemmet (Saxena et al., 2009).

En metaanalyse gjennomført av Babic et al. (2014) så på sammenhengen mellom fysisk aktivitet og selvbilde. Her ble det gjort analyse fra 64 studier hvor det var unge i skolealder

som var deltagende (p. 1594). Det forelå noen krav til at studiene skulle bli tatt med i analysen og det var at fysisk aktivitet og selvbilde var med, det skulle også være en korrelasjon mellom disse. Fysisk aktivitet ble beskrevet slik: "Physical activity was defined as "body movement produced by the skeletal muscles which results in a substantial increase over the resting energy expenditure" (p. 1591). Resultatene viste at det var en lav/moderat sammenheng på effekten av fysisk aktivitet opp mot selvbilde (p. 1594).

Videre har Lubans et al. (2016) analysert 22 studier som omhandlet fysisk aktivitet og unges (5-18 år) mentale helse og kognitive funksjon. Her ble det sett på unge som deltok i organisert idrett, skoleidrett, idrett i nærmiljøet eller treningssenter. Et av områdene som ble studert var påvirkningen fysisk aktivitet har på psykososiale mekanismer blant barn og unge, blant annet depresjon, selvbilde og selvtillit. Etter en gjennomgang av de ulike studiene så kom det frem at fysisk aktivitet forbedret selvtillit, som igjen påvirker selvbilde. Avslutningsvis avsluttes studien med at det ikke kan bevises hvilke mekanismer som får de unge til å føle slik de gjør og at dette må undersøkes nærmere i fremtidige studier (Lubans et al., 2016).

En annen studie tok for seg sammenhengen mellom selvbilde og fysisk aktivitet blant jenter i ungdomsalder (Schneider, Dunton, & Cooper, 2007). Her ble gruppen delt i to; gruppe 1 fikk tildelt treningsopplegg (fem ganger i uken) og gruppe 2 fikk ikke noen tydelige instruksjoner i forhold til fysisk aktivitet. Gruppe 1 hadde fast trening, samt at det ble foretatt pulsmålinger under noen av aktivitetstimene. Studien hadde en varighet på 9 måneder (p. 6). Resultatene viste at det var ikke noen store sammenhenger mellom det å være i gruppe 1 eller gruppe 2, når det kommer til selvbilde. Derimot var den fysiske styrken og kondisjonen bedret hos gruppe 1 og det som kom frem innad i gruppe 1, var at de som hadde forbedret den fysiske styrken oppga at de hadde fått et bedre selvbilde (p. 9).

Dette motstrider hva Bonhauser et al. (2005) kom frem til i sin studie med ungdom i Chile, som kom fra lav sosioøkonomisk familie. Her ble gruppe 1 gitt 3x90 minutter fysisk aktivitet per uke, men gruppe 2 fikk 90 minutter en gang per uke. Studien varte i et

skoleår. Her var det økning på det globale selvbildet på 2,3% på de som var i gruppe 1, mens det var en nedgang på 0,1% i gruppe 2.

Det foreligger en del forskning rundt fysisk aktivitet om selvbilde blant unge, men resultatene varierer og hva som blir undersøkt. Noen studier har ikke fastsatt en tid det skal brukes på fysisk aktivitet, mens andre kan det være vanskelig å sammenligne. Studiene over viser oss resultater fra ungdom i en overklasse (Schneider et al., 2007) og i en lav sosial klasse (Bonhauser et al., 2005) og dette kan være vanskelig å relatere til i det norske samfunnet. Dette viser at det er relevant å kikke nærmere på.

2.4 Selvbilde i sammenheng med alder og kjønn

Ungdoms livskvalitet synker mellom 12 – 16 år og dette er spesielt for jenter. Trenden snur ved 16 års alderen (Barstad, 2014).

Alder og kjønn er av betydning på hvordan en person blir sett på i samfunnet (Gulbrandsen, 2017a) Alder sier oss noe om hvor vi står i samfunnet, når det kommer til plikter, deltagelse og rettigheter. Kjønn på den andre siden er også knyttet opp til biologi, men også opp mot sosial organisering. Kjønn er det første foreldrene får vite på sykehuset og opp gjennom livet blir barnet møtt med kjønns pregede forventninger (Gulbrandsen, 2017a).

Før puberteten er jenter og gutter likestilt med tanke på syn på seg selv (Loland, 1999). I tenårene kommer det hormonelle forandringer og dette har en innvirkning på kjønnene. Jentene får bredere hofter og mer fett kroppen, mens guttene blir maskuline og bredere (Loland, 1999). Denne forandringen i den fysiske kroppen gjør noe med den psykiske delen også. Jenter har gjennom tiden kommet dårligst ut i forhold til syn på egen kropp og hvor fornøyde de er med seg selv (Helseth, Christophersen, & Lund, 2007). Jenter ser ut til å være mindre fornøyd med egen kropp i ungdomsskole alder, men det bedrer seg når de kommer på videregående (Bakken et al., 2016). De sosiale helseforskjellene er større for kvinner enn for menn (St.melding nr 20 (2006 - 2007), p. 7).

Forskningen rundt sammenhengen mellom kjønn og selvbilde startet allerede av Rosenberg i 1965. Noen år senere kom Epstein (1979) ref i Christopher (2006) med forskning på dette feltet. Epstein sin forskning viser at sammenhengen mellom jenter og selvbilde ofte dreier seg om det å bli akseptert. Guttene på sin side så var det det å oppnå suksess og nederlag som hadde en påvirkning til selvbilde. Jentene har en tendens til å søke aksept hos andre for å øke eget selvbilde, mens guttene søker kompetanse (p. 72).

Det er to hovedtyper av kjønnsforskjeller innen selvbilde blant kjønn; den kjønns invariable (uforanderlige) modellen og kjønns – stereotypiske modellen. Førstnevnte referer til at det ikke er noen forskjeller i selvbilde blant kjønnene, mens den stereotypiske mener gutter og jenter har store forskjeller når det kommer til selvbilde (Jackson, Hodge, & Ingram, 1994; Rentzsch, Wenzler, & Schütz, 2016). Noen teorier viser at selvbilde til jenter har en sammenheng med vennsrelasjoner til andre, samt at disse skal bære preg av moralsk godhet. Gutter måler sitt selvbilde ut ifra uavhengighet fra andre samt evnen til å være dominant og en ledertype (Jackson et al., 1994).

Selvbilde blant ungdom mellom 12 – 16 år er så å si det samme, kjønn har ikke stor påvirkning (Rentzsch et al., 2016). Det skjer en endring mellom 16 – 18 år, her viser forskning at gutter har et bedre selvbilde enn hva jentene hadde (p. 140).

Videre ser man at forskning rundt selvbilde og alder er todelt (Moksnes & Lazarewicz, 2016) Noe forskning viser at selvbilde bedres i takt med alderen, mens andre viste det motsatte. I en longitudine studie gjennomført blant personer mellom 13 – 30 år, viste resultatet at selvbilde var forholdsvis stabilt, men noen variasjoner innimellom. Det som kom tydelig frem var at gutter hadde bedre selvbilde enn jenter (p. 151). Resultatene her samsvarer ikke med det Trowbridge (1972) kom frem til i sin studie, hvor selvbilde ble redusert i tråd med økende alder (p. 529).

Moksnes and Lazarewicz (2016) refererer til sin studie på 1289 ungdom mellom 13 – 18 år, fra 2011. Her tok de for seg selvtillit og subjektiv helse blant kjønn og alder. De henviser til at selvtillit er den viktigste faktoren for en person selvbilde (p. 151). De referer til Rosenberg (1965) ref i Moksnes and Lazarewicz (2016) som beskriver selvtillit som en

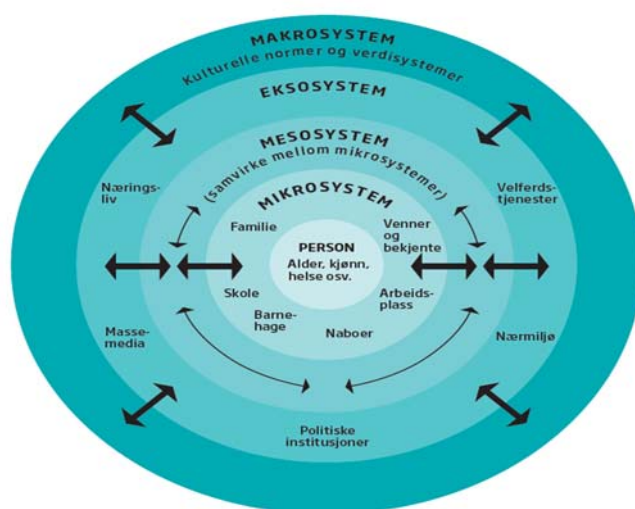
persons følelse av egenverd. Resultatene viste at jentene hadde lavere gjennomsnittscore på å oppgi subjektiv følelse av å ha det bra, guttene hadde høyere gjennomsnittscore på selvbilde og den subjektive følelsen av å ha det bra. Det var ikke sterke sammenhenger mellom den subjektive følelsen av å ha det bra og alder, men den yngste gruppen hadde høyere gjennomsnitt enn midtgruppen (15 – 16 år). Når det kom til å ikke ha det bra var det forskjell mellom den midterste gruppen og den yngste gruppen. Den midterste gruppen hadde høyere forekomst av å oppgi at de ikke hadde det bra (p. 152).

Ut ifra teorien er det relevant å utforske mer på sammenhengen mellom selvbilde og henholdsvis alder og kjønn. Dette blant annet for å få mer innsikt i hvilke grupper det kan være aktuelt å rette tiltak mot.

2.5 Bronfenbrenners økologiske modell

Uri Bronfenbrenner mente at sosiologien og utviklingspsykologien hadde svakheter når det kom til barn og utviklingen. Han mente at de tidligere modellen ikke tok til seg av barn er født inn i ulike biologiske miljøer, som kan påvirke dem. I 1970 årene kombinerte han sosiologisk - og utviklingspsykologis teori til utviklingspsykologi, som ble døpt om til bioøkologisk teori på 1990 – tallet (Kvello, 2012b). Denne modellen tar for seg de ulike miljøene et barn befinner seg i.

Figur 1: Illustrasjon av Bronfenbrenners bioøkologiske modell.

(Utdanningsforskning.no, 2017).

Mikrosystemet er den innerste sirkelen til barnet. Her befinner de nære relasjonene seg, som barnet har direkte kontakt med. For en ungdom kan dette være familie, venner og skole. Aktivitetene innad i et mikrosystem er verdt å bemerke seg, det skal være rutinemessig og skje hyppig. For eksempel daglige kontakten med foreldrene før de drar til skolen/venner eller den sosiale relasjonen med venner på skolen/fritiden. I et mikrosystem vil det oppstå flere dyader, relasjoner. Det vil være far – ungdom, mor – ungdom, venner – ungdom. Man opptrer ulikt i de ulike miljøene, en tar opp en rolle. Det er ungdommens egne opplevelser av situasjonen som påvirker utviklingen. Innad i mikrosystemet vil det også skje endringer i arenaen, økologisk overgang. Dette kan være å få søsken, flytte, ny partner inn i husholdet osv. Dette kan på den ene siden berike barnet, men også være en trussel for utviklingen (Andersson, 1985; Gulbrandsen, 2017b; Kvello, 2012b)

Ved at et barn går inn i et nytt mikrosystem, så oppstår mesosystemet. Et mesosystem er to eller flere mikrosystem. I dette systemet ligger forbindelsen, relasjonene og prosessene mellom mikrosystemene. Dette kan for eksempel være relasjonen til ungdommens venner eller foreldrene til vennene. Foreldrenes interesse rundt barnets aktiviteter påvirker hvordan et barn utvikler seg. Mesosystemet er det som analyseres når en skal se på barns oppvekstvilkår (Andersson, 1985; Gulbrandsen, 2017b; Kvello, 2012b).

Barn har også et miljø som de ikke direkte har kontakt med og dette kalles for eksosystemet. Her kan det for eksempel være foreldres deltagelse på arbeidsmarkedet. Hvis foreldrene ikke har en fast jobb, kan dette igjen påvirke ungdommen ved at foreldrene viser stress og frustrasjon rundt arbeidsledigheten. Ungdommen er ikke oppi situasjonen selv, men blir påvirket av det foreldrene opplever (Andersson, 1985; Gulbrandsen, 2017b).

Det siste systemet i den økologiske modellen er makronivå. Innunder her kommer politiske føringer, men også sosial organisering kan bli plassert her. Det påvirker barnet i hvilken sosial klasse familien er i (Andersson, 1985; Gulbrandsen, 2017b).

Bronfenbrenner legger hovedvekten sin på kvaliteten, variasjonen, gjensidigheten og helheten i de barnets deltagelse i aktiviteter. Kontakten mellom mikro- og makro nivå må være god for å skape et utviklingsfremmende miljø for barnet. Når det skal undersøkes rundt oppvekstvilkår til barn må det sees på de ulike koblingene mellom personer og miljø. Flere miljøer må studeres på samme tid (skole, vennegjeng) og det må sees på sammenhengen mellom disse. Det er ikke enkelt miljøer som står for oppvekstmiljø, men en sammensetting av flere. Det å se på koblingen vil gi en indikator på påvirkningen, kontakt - / kontakt form og dynamikk mellom miljøene.

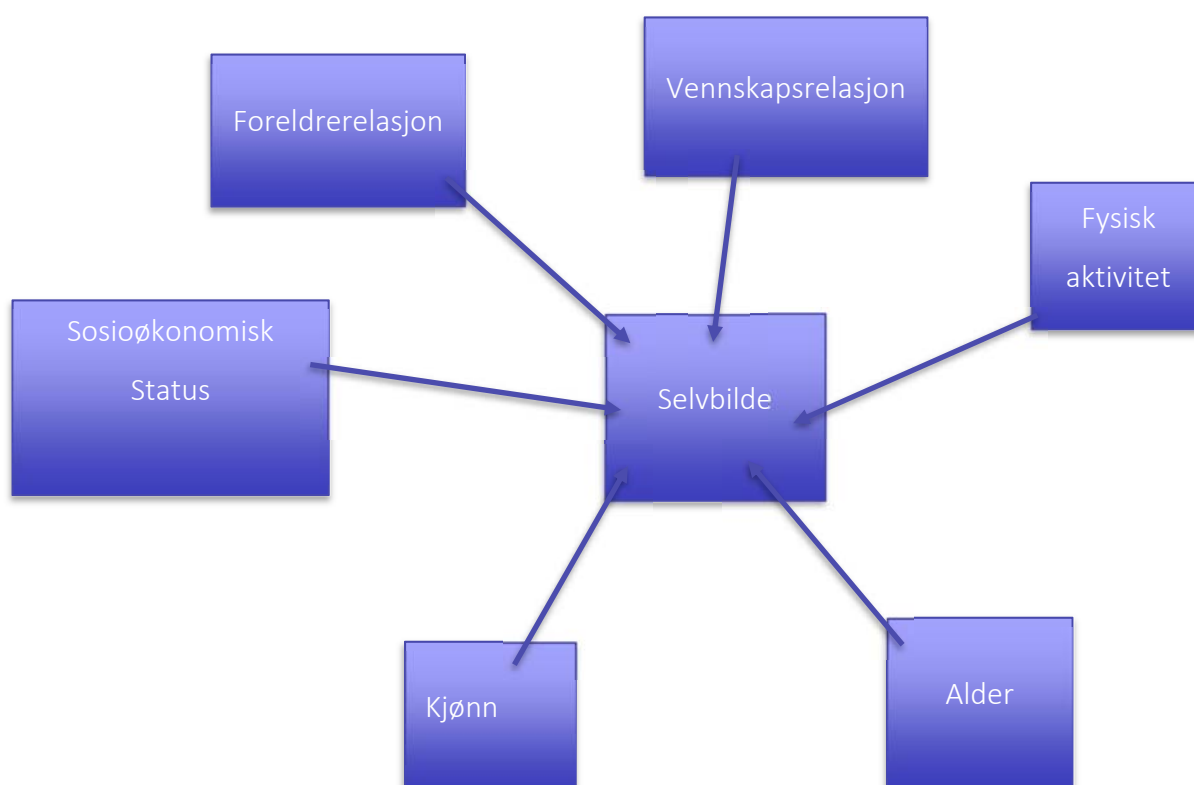
Det vil i denne sammenhengen være relevant å benytte seg av en slik tilnærming, når en skal prøve å forstå hva som har betydning for ungdommens selvbilde.

2.6 Problemstilling:

Mitt ønske for denne avhandlingen er å undersøke hva som kan ha betydning for selvbilde til ungdom og det resulterte i følgende problemstilling:

Hvilke forhold har betydning for selvbilde til ungdom i Telemark?

Figur 2: Illustrasjon av problemstilling.

For å kunne svare på problemstillingen har jeg valgt å operasjonalisere den og det har ført til følgende forskningsspørsmål:

1. Er det en sammenheng mellom ungdommens selvbilde og sosioøkonomiske status?
2. Hvordan er sammenhengen mellom selvbilde og den sosioøkonomiske statusen, når en kontrollerer for foreldreres relasjon, vennskapsrelasjon, fysisk aktivitet, kjønn og alder?
3. Er det noen sammenhenger mellom ungdoms selvbilde og foreldreres relasjon, vennskapsrelasjon, fysisk aktivitet, kjønn og alder.
4. Hvilke nevnte forhold har mest betydning for ungdommens selvbilde.

3 Metode

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for prosjektets metodetilnærming. Jeg vil beskrive mitt vitenskapsteoretiske utgangspunkt, valgte forskningsdesign, datainnsamlingsmetoden, utvalget, variablene, samt analyse.

3.1 Kvantitativ tilnærming

Grønmo (2017, p. 15) referer til at det å studere ulike forhold i samfunnet er samfunnsvitenskap. Videre sier han at samfunnsvitenskap ser på enkelt mennesker, mennesker i ulike samfunn og samfunnet som en helhet. Emneområdene som kan studeres er folks sosiale bakgrunn, deres meninger/handlinger, individers egenskaper og relasjonen de har til hverandre og samfunnet som en helhet (Grønmo, 2017, p. 17).

Siden denne avhandlingen studerer ungdommens sosiale ulikhet, ungdommens tilfredshet og relasjoner til andre kalles dette en samfunnsvitenskapelig forskning.

I samfunnsvitenskapen er det to metodiske tilnærminger det ofte skiller mellom, kvalitative- og kvantitative studier. Forskjellen mellom disse er dataene som samles inn og analyseres (Grønmo, 2017). Kjentegnet ved kvalitative data er at de er *intensive*, det er små utvalg og mange variabler (Grimen, 2004, p. 238) samt at det er nærhet til de som studeres (Ringdal, 2018, p. 104). Kvantitative studier er ekstensive, det er et større utvalg enheter, men færre variabler og det er en avstand til de som studeres (Grimen, 2004, p. 238; Ringdal, 2018, p. 104). Kvantitative studier har som formål å finne forklaring i dybden mens kvantitative studier skal finne årsaken i bredden. Kvantitative studier kan karakteriseres som data som kan telles (Grimen, 2004; Grønmo, 2017; Ringdal, 2018).

Datagrunnlaget for denne avhandlingen er surveyundersøkelsen ung i Telemark, fra 2018. Datamaterialet fra ung i Telemark er stort og her blir det gjort en kvantitativ tilnærming, hvor det er en strukturert utspørring gjennom spørreskjemaer (Grønmo, 2017, p. 141).

3.1.1 Vitenskapsteoretisk forankring

Samfunnet er ikke en tekst som forskeren «leser», men i sin beskrivelse av samfunnet konstruerer forskeren tekst (Helland, 2003, p. 540).

Gjennom tidene har det vært rettet mye kritikk opp mot det kvantitative arbeidet. Kritikken rettes for det første opp mot at bruk av kvantitative data forenkler virkeligheten, hvor mennesker blir sett på som atomistiske individer, uten den sosiale konteksten. Det andre som blir kritisert er at det blir hevdet at det kvantitative forsøker å finne forklaringer på hvorfor mennesker opptrer slik de gjør (Helland, 2003).

Kvantitative data kan forklares med sosialkonstruktivisme, dette med vektleggingen av fortolkningen av dataene (Helland, 2003). Min avhandling består av datasett, hvor elever fra ungdomsskole og videregående har besvart en rekke spørsmål. Helland (2003) sier videre at teori og fortolkning vil stå sentralt når det kommer til hvilke sammenhenger en ønsker å undersøke. Ved å fortolke en statistisk sammenheng får man noe som gir mening og datamaterialet mister sin nøytrale verdi (Helland, 2003). På den ene siden blir spørsmålene tolket individuelt av ungdommen tolker ungdommen, de kan forstå spørsmålene på forskjellige måter, eksempelvis vil de tenke forskjellig rundt dette å ha god eller dårlig økonomi.

Forskerens oppgave vil derfor være å prøve å beskrive verdenen, slik han forstår den og ut ifra den teorien som er anvendt, samt gi fortolkninger basert på dette. Det som kommer frem, vil da oppfattes som gyldig for forskeren (Helland, 2003). På den annen side tolker jeg som forsker spørsmålene på en måte og finner litteratur som jeg tenker er relevant. Empirien jeg bruker, vil trolig belyse funnene på en annen måte, enn det en annen forsker ville gjort med de samme dataene. Gjennom kvantitative data kan man derfor legge vekt på de mulige kontekstene, relasjonene og meningene til individer ved å fortolke og de det i sammenheng med teori (Helland, 2003).

3.2 Empiriske grunnlaget: ungdatab

Ungdata er et kvalitetssikret system for gjennomføring av lokale spørreskjemaundersøkelser (Frøyland, 2017, p. 13). Det er elever på ungdomskolen og videregående som deltar, undersøkelsen skjer i skoletiden og det tar ikke mer enn en time å besvare alle spørsmålene. Spørreskjemaet har ulike temaer, slik at det skal dekke det generelle livet til ungdommen. Temaområdene omhandler blant annet foreldre, venner, skole, lokalmiljø, fritidsaktiviteter, helse og trivsel, rusmiddelmissbruk, risikoadferd og vold (Aase et al., 2018; Frøyland, 2017).

Spørreskjemaet til ungdatab er bygd opp av tre deler:

Grunnmodul: Et fast spørsmålssett alle må svare på.

Tilleggsmodul: Her kan kommuner/fylkeskommuner velge å ta med ekstra spørsmål fra noen av temamodulene.

Egendefinerte spørsmål: Her kan kommunen/fylkeskommunen lage egendefinerte spørsmål som er lokalt relevante

(Ungdata, 2016).

Skal det legges til egendefinerte spørsmål må kommunene og fylkeskommunene gjøre dette i samarbeid med KoRus (kompetansesenteret på rusfelt i kommunen) og NOVA.

Materialet fra en slik undersøkelse brukes til det forebyggende arbeidet opp mot ungdom samt politikktutvikling, forskning og undervisning (Ungdata, 2016).

Denne masteravhandlingen baserer seg på ungdatab undersøkelsen som ble gjennomført i Telemark fylke våren 2018. Til sammen skulle ungdommen svare på 250 spørsmål (Aase et al., 2018). Undersøkelsen er et samarbeid mellom Telemark fylkeskommune, kommunene i Telemark, Kompetansesenter rus – region sør (KoRus-Sør) og Universitetet i Sørøst-Norge (USN) ved forskergruppen Oppvekst og utdanning. Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet – storbyuniversitetet har det faglige ansvaret for undersøkelsen (Aase et al., 2018, p. 5).

3.2.1 Utvalg

I undersøkelsen ung i Telemark var det 10257 ungdommer i Telemark fylke som deltok. En slik undersøkelse omtales som en utvalgsundersøkelse og det foreligger en klyngeutvelging, hvor alle ungdomsskoler og videregående blir valgt til å delta (Grønmo, 2017, p. 112). Elevene kom fra 11 forskjellige kommuner.

3.3 Variabler i avhandlingen

Jeg vil videre i denne delen gjøre rede for variablene som er benyttet for å besvare oppgavens problemstilling. I kapittelet blir det forklart hvordan variablene har blitt jobbet med, men de deskriptive statistikkene for hver variabel er under vedlegg. SPSS (Statistical Package for Social Sciences) har en sentral rolle i analyse modellen.

3.3.1 Avhengig variabel

Selvbilde

I ungdatablir ungdommens selvbilde målt ut ifra spørsmål om hvor fornøyd de er med eget liv, hvor godt de liker seg selv, skuffelse over seg selv, om livet føles meningsfullt og om de synes det er vanskelig å få venner. Spørsmålene som er brukt i ungdatablir en revidert variant fra «Global Self Worth» fra Harters Self - Perception Profile of Adolescence (SPPA). Denne skalaen har vært brukt i en rekke studier av norske ungdom (Frøyland, 2017, p. 55). I ungdatablir brukes en forkortet og revidert utgave av skalaen, men den har god dokumentasjon på reliabilitet og validitet (Bakken et al., 2016, p. 83). Skalaen for globalt selvbilde har tre positive påstander og to negative påstander (se tabell 1). Det er fire svaralternativer; «passer svært godt», «passer ganske godt», «passer ganske dårlig» og «passer svært dårlig». Siden det er en sammenheng mellom påstandene så er det mulig å lage en skala som gir en indikasjon på hvor fornøyd ungdommen er (Bakken et al., 2016).

Svaralternativene ble kodet fra 1 – 4, hvor 1 indikerer negative tanker om seg selv og høyere poengscore indikerer positive tanker om seg selv. To av spørsmålene var negativt

ladede, derfor ble disse snudd på også i henhold til videre testing av variablene (Field, 2013). Spørsmål, svaralternativer og koding er presentert i tabell 1.

Tabell 1: Omkodet tabell av selvbilde variabel.

Variabelnavn	Variabelbeskrivelse	Svaralternativer/Verdier
Selvbilde	<p>Nedenfor er det noen påstander om hvor fornøyd du er med livet ditt.</p> <p>Kryss av i den ruta som passer for deg.</p>	<p>«Jeg er svært fornøyd med hvordan jeg er» 4 = Passer svært godt 3 = Passer ganske godt 2 = Passer ganske dårlig 1 = Passer svært dårlig</p> <p>«Jeg er ofte skuffet over meg selv» 1 = Passer svært godt 2 = Passer ganske godt 3 = Passer ganske dårlig 4 = Passer svært dårlig</p> <p>«Jeg liker meg selv slik jeg er» 4 = Passer svært godt 3 = Passer ganske godt 2 = Passer ganske dårlig 1 = Passer svært dårlig</p> <p>«Jeg er fornøyd med hvordan jeg har det» 4 = Passer svært godt 3 = Passer ganske godt 2 = Passer ganske dårlig 1 = Passer svært dårlig</p> <p>«Jeg opplever at det jeg driver med i livet er meningsfullt» 4 = Passer svært godt 3 = Passer ganske godt 2 = Passer ganske dårlig 1 = Passer svært dårlig</p> <p>«Jeg synes det er ganske vanskelig å få vener» 1 = Passer svært godt</p>

		2 = Passer ganske godt 3 = Passer ganske dårlig 4 = Passer svært dårlig
--	--	---

Videre gjennomførte jeg en faktoranalyse der jeg inkluderte disse seks spørsmålene og oppdaget at spørsmålet «vanskelig å få venner» fanget opp noe litt annet enn de andre variablene. Faktoranalyse (PCA) har til hensikt å se på korrelasjonene mellom et sett variabler for å se om variablenes indikatorer måler en eller flere dimensjoner av et begrep (Johannessen, 2009, p. 167). Cronbachs alfa testen viste at ved å slette dette spørsmålet så ble Cronbachs alfa litt høyere, 0.851, enn hvis jeg beholdt den, 0.833. Ved at Cronbachs alfa er høyere enn 0.7 – 0.8 viser at det er en pålitelig skala og at det er en faktor som blir målt. Min test viser at det er intern konsistens ved å beholde spørsmålet, men ved å slette det blir det en sterkere intern konsistens. Dette er en måleenhet for reliabiliteten av variablene (Field, 2013) Jeg valgte derfor å slette dette spørsmålet. De fem spørsmålene jeg sitter igjen med har en god intern konsistens.

3.3.2 Uavhengig variabler

3.3.2.1 Sosioøkonomisk status (objektiv)

Det å skulle finne ut av SØS til ungdom i en spørreundersøkelse kan til dels være vanskelig. Fra 2014 ble det gjort en endring i ungdomsundersøkelsene og i de fleste spørreskjemaene ble det lagt til et knippe med spørsmål som skal fange opp ungdommens SØS i familien. Spørsmålene som ble lagt inn er under tre dimensjoner, foreldrenes utdanning, bøker i hjemmet og foreldrenes velstandsnivå. Ved å anvende disse blir det tenkt at man får et kombinert mål rundt familiens SØS. Begrunnelsen for at det ikke blir stilt spørsmål rundt foreldrenes yrke er anonymisering og erfaring viser at ungdommen ikke alltid vet hva foreldrene jobber med (Bakken et al., 2016).

Utdanningsnivå til foreldrene

Ungdom har sjelden full kontroll på hva slags og hvilken utdanning foreldrene innehar. Ungdata har derfor gjort spørsmålet om foreldres utdanning enkelt (Bakken et al., 2016).

Det blir kun stilt spørsmål om mor og far har «utdanning innenfor høgskole eller universitetsnivå». Her kan ungdommen svare ja eller nei. Erfaringsmessig er det ca 15% av ungdommen som ikke svarer på dette spørsmålet, trolig fordi de ikke vet svaret (Bakken et al., 2016). I ungdata blir det gjort en måling på utdanningsnivå til foreldrene, om mor eller far «fullført utdanning på høgskole eller universitetsnivå» (Bakken et al., 2016). Hvis begge foreldrene har utdanning fra høgskole eller universitet blir det gitt en score (kode) på 3, har kun den ene blir det 1,5 (kode) og har ingen utdanning fra høgskole universitet blir scoren 0 (kode). Gruppen av ungdom som ikke svarer på disse spørsmålene viser seg å være ganske like med gruppen som sier at ingen av foreldrene har utdanning. Denne gruppen blir inkludert her og får en score på 0. Bakken et al. (2016) har gjort en validitetsvurdering av dette spørsmålet, ved å se om det er en sammenheng mellom foreldrenes utdanning og ungdommens gjennomsnittskarakterer. Studien viste at det var en differanse i forventet retning i gjennomsnittskarakter i norsk, engelsk og matte avhengig av foreldrenes utdanningsnivå (Bakken et al., 2016). I analysen til (Bakken et al., 2016, p. 24) kommer det frem at korrelasjonen mellom disse er relativt lav. De oppsummerer med at spørsmålet om utdanningsnivå til foreldrene fanger opp en viss del, men at det må påberegnes noe «statistisk støy».

Bøker i hjemmet

Den andre dimensjonen i SØS er bøker i hjemmet. Målet med spørsmålet er å få innsikt i den «kulturelle kapitalen» og de akademiske ressursene i hjemmet og denne metoden har blitt brukt i en rekke studier i Norge tidligere (Bakken et al., 2016). Bakken et al. (2016) har stilt spørsmålsteget ved om boka har «foreldet» og at den «digitale verdenen» har tatt over. Ut ifra tidligere undersøkelser viser det seg at boka ikke har blitt helt glemt. Ungdata kommer med tre begrunnelser for hvorfor de ser det som viktig å ha med «bøker i hjemmet» i sine undersøkelser. Det første er at bøker blir sett på som relativt dyrt å kjøpe, det andre er at det er stor variasjon mellom hvordan ungdommen svarer og det siste er sammenhengen mellom bøker i hjemmet og skolekarakter. Det skiller med gjennomsnittlig 1,2 karakterpoeng på de som oppgir at de ikke har noen bøker og de som oppgir at de har mer enn 1000 bøker (Bakken et al., 2016, p. 25). Tabell 2 viser spørsmål, svaralternativer og koding for variabelen.

Tabell 2: Beskrivelse av variabelen «Bøker i hjemmet».

Spørsmål	Svaralternativ	Score
	Ingen	0
<i>Hvor mange bøker trur du det er hjemme</i>	Mindre enn 20	0,6
<i>hod deg? (NB En meter</i>	20 - 100	1,2
<i>bøker tilsvarer ca 50</i>	100 - 500	1,8
<i>bøker).</i>	500 - 1000	2,4
	Mer enn 1000	3

Velstandsnivået i hjemmet

Velstandsnivået i familien ble lagt til som en siste dimensjon i ungdomsundersøkelsen fra og med 2014. Denne dimensjonen kalles «Family Affluence Scale» (FAS) og den ble først laget i Skottland på 1990 tallet, men har blitt revidert siden, på grunn av både økonomiske og teknologiske endringen i en husholdning (Frøyland, 2017). Spørsmålene som er stilt i ungdomsundersøkelsen gir en indikasjon på hvilke materielle ressurser familien har. Ungdommen må svare på om familien har egen bil, om de har sitt eget soverom, hvor mange datamaskiner familien innehar og om de har feriert sammen med familien.

Tabell 3 viser spørsmål, svaralternativer og koding på denne variabelen. Tabellen viser at det blir kodet på en score mellom 0 – 3. I tillegg har jeg konstruert et gjennomsnittsmål av svarene på disse fire spørsmålene.

Tabell 3: Beskrivelse av velstandsnivå.

Spørsmål	Svaralternativer	Score
	Nei	0
<i>Har familien din bil?</i>	Ja, en	2
	Ja, to eller flere	3
	Ja	3
<i>Har du eget soverom</i>	Nei	0
	Ingen ganger	0
<i>Hvor mange ganger har du reist på ferie med familien din det siste året?</i>	En gang	1
	To ganger	2
	Mer enn to ganger	3
	Ingen	0
<i>Hvor mange datamaskiner har familien din?</i>	En	1
	To	2
	Tre eller flere	3

Samlemål for SØS variablene

I tråd med NOVA sine regler har jeg videre konstruert et gjennomsnitt av alle dimensjonene av SØS. SØS skalaen vil variere fra 0 – 3. Her vil score 0 være ungdommen som har svaret lavest på alle spørsmålene og score 3 er ungdommen som svarer høyest på samtlige spørsmål. Ungdata har satt som et kriterium at hver og en ungdom må ha et gyldig svar på to av tre av dimensjonene for å bli tatt med i gjennomsnittsberegningen (Bakken et al., 2016).

Bakken et al. (2016) har i sin rapport valgt å dele SØS indeksen inni fem like store deler. I min oppgave har jeg fulgt oppskriftene til Bakken et al. (2016) når det kom til SØS variabelen. Dette på grunn av at jeg synes det var oversiktlig og siden det har blitt brukt tidligere.

3.3.2.2 Sosioøkonomisk status (subjektiv)

Familiens sosioøkonomiske status er også målt på en mer subjektiv måte, relatert til hvorvidt ungdommen selv føler de har god eller dårlig råd. Spørsmålet i ungdata er «Har

familien din hatt god eller dårlig råd/økonomi de siste to årene?». Det er fem svaralternativer; «Vi har hatt god råd hele tiden», «Vi har stort sett hatt god råd», «Vi har verken hatt god råd eller dårlig råd», «Vi har stort sett hatt dårlig råd» og «Vi har hatt dårlig råd hele tiden». Den originale variabelen er kodet med maksimumscore 5 på og minimum score på 1. Lavere poeng indikerer bedre subjektiv SØS. Jeg valgte å rekode variabelen, slik at høyere poeng indikerer bedre subjektiv SØS.

Nye svaralternativer blir seende slik ut: «Vi har hatt god råd hele tiden» (kode 5), «Vi har stort sett hatt god råd» (kode 4), «Vi har verken hatt god råd eller dårlig råd» (kode 3), «Vi har stort sett hatt dårlig råd» (kode 2) og «Vi har hatt dårlig råd hele tiden» (kode 1).

Bakken et al. (2016, p. 30) viser til i sin rapport at det objektive SØS målet har en sammenheng med den mer subjektive SØS forståelsen til ungdommen. Det var 90% i høyest SØS gruppe som svarte at de har hatt god råd mens det var 58% fra lavest SØS gruppe som svarte at de hadde hatt god råd. Det er ingen i høyest SØS gruppe som svarer at de har hatt dårlig råd mens det er 14% fra lavest SØS.

3.3.2.3 Fysisk aktivitet

For å fange opp fysisk aktivitet har jeg valgt å bruke et spørsmål fra datamaterialet; «Hvor ofte er du så fysisk aktiv at du blir andpusten eller svett?». Det er fem svaralternativer: «Aldri», «Sjelden», «1-2 ganger i måneden», «1-2 ganger i uka», «3-4 ganger i uka» og «Minst 5 ganger i uka». Jeg har delt den inn i fire, hvor de tre første svaralternativene har blitt slått sammen til «Trener sjelden» (kode 1), «Trener 1 – 2 ganger i uka» (kode 2), «Trener 3 – 4 ganger i uka» (kode 3) og «Trener mer enn fem ganger i uka» (kode 4).

3.3.2.4 Vennsapsrelasjon

Vennsapsrelasjon er målt ved følgende spørsmål: «Har du minst en nær venn som du kan stole fullstendig på og kan betro deg til om alt mulig?». Det er fire svaralternativer: «Ja, helt sikkert», «Ja, det tror jeg», «Det har jeg ikke» og «Har ingen jeg vil kalle venner, nå for tida». Jeg har valgt å gjøre denne variabelen om til en dummy variabel med to verdier på grunn av at det er relevant i min oppgave å finne ut hvem som sier de har en venn og de som ikke har en venn. Jeg har slått sammen svaralternativene som sier at de

ikke tror eller ikke har en nær venn (kodet til 1). og de to som sier at de tror eller har en nær venn (kodet til 2).

3.3.2.5 Relasjon til foreldre

Relasjon til forelder er målt ved fem spørsmål (se tabell 7). Spørsmålene har til hensikt å se på hvordan foreldrestilen og oppdragelsespraksisen til foreldrene er, sett fra ungdommens øyne.

Tabell 4: Foreldre spørsmål med svaralternativer i ungdatabasen.

Spørsmål i ungdatabasen	Svaralternativer
Foreldre pleier å vite hvor jeg er på fritiden	
Foreldre pleier å vite hvem jeg er sammen med på fritiden	Passer svært godt
	Passer ganske godt
Foreldre kjenner foreldrene til vennene mine	Passer ganske dårlig
	Passer svært dårlig
Jeg krangler ofte med foreldrene mine	
Jeg liker å være sammen med foreldrene mine	

Det første jeg gjorde var å snu spørsmålet om ungdommen krangler med foreldrene, slik at alle gikk i samme retning. Videre tok jeg en *Cronbachs Alfa* test, for å se hvordan spørsmålene samvarierte. Testen viste at det var en variabel som skilte seg ut, «krangler ofte med foreldrene». Ut ifra testen var det ikke like stor samvariasjon mellom denne og de andre variablene, som det var mellom de andre. Ved å bruke alle variablene var *Cronbachs Alfa* på 0,7, men ved å slette den gikk den opp til 0,736. Ved at *Cronbachs Alfa* er nærmere 1, tyder på at det er en sterkere konsistens mellom gjenstående spørsmål. Jeg valgte derfor å slette dette spørsmålet, slik at ny variabel ble renere. Nå har jeg fire

spørsmål, som jeg valgte å lage en gjennomsnittsvariabel av. Minimum score er 1 og høyere score beskriver bedre relasjon til foreldrene (maksimum 4).

3.3.2.6 Klassetrinn

Aldersgruppen som er med i ungdata undersøkelsen er elever i 8.klasse (kode 1), 9.klasse (kode 2), 10.klasse (kode 3), VG1 (kode 4), VG2 (kode 5) og VG3 (kode 6). Jeg ønsker å bruke variabelen slik den er. Registrert klassetrinn blir brukt som et mål for alder.

3.3.2.7 Kjønn

Kjønn ble målt ved at ungdommen skulle krysse av for om de var gutt (kode 1) eller jente (kode 2).

3.4 Analysemetoder

Hvordan analysen konstrueres avhenger av problemstillingen og oppgavens struktur. Problemstillingen bestemmer hvilke sammenhenger som skal belyses og hvilke variabler som skal analyseres. Ved en analyse vil det komme frem hvor sterke sammenhenger det er med det man forsker på. Dataene vil vise hvilken retning «trenden» går (Grønmo, 2017).

Formålet med analysen er todelt, det første er å få svar på problemstillingen. Det andre er å se om nullhypotesen/alternative hypotesen støttes. I avhandlingen er nullhypotesen at selvbilde ikke bli påvirket av de inkluderte uavhengig variablene. Den alternative hypotesen er at selvbilde blir påvirket av disse faktorer (Grønmo, 2017, p. 76; Skog, 1998, pp. 171 - 172). I søken etter å finne ut av dette har det blitt gjennomført ulike analyser.

Det første jeg gjorde med variablene i avhandlingen var å utføre en univariat analyse, her vil det komme frem hvordan ungdommen fordeler seg på hver enkelt variabel (Johannessen, 2009). Målenivå til variablene avgjør hvilken analyse som skal gjøres og det differensieres mellom kategoriske og kontinuerlige (p. 73). Kategoriske variablene i avhandlingen er SØS, fysisk aktivitet, vennerelasjon og klassetrinn og disse ble analysert gjennom prosentfordeling. Selvbilde og foreldrerelasjon er kontinuerlige og de ble analysert gjennom gjennomsnitt, median og standardavvik (p. 73).

Videre for å besvare to av forskningsspørsmålene (1 og 3) benyttet jeg bivariat analyse. Dette er analyser hvor en ser sammenhengen mellom to variabler av gangen (Grønmo, 2017, p. 311).

Dette kan gjøres i krysstabeller og det er godt egnet når det skal vises resultater for en avhengig og en uavhengig (Ringdal, 2018). Variablene i analysen består av en uavhengig og en avhengig variabel. Det er i utgangspunktet problemstillingen som avgjør hva som er uavhengig og avhengig. I denne avhandlingen ønsker jeg å se på hva som påvirker selvbilde, derfor er selvbilde den avhengige (Grønmo, 2017).

I de tilfeller der begge variablene er på intervallnivå ble det gjennomført en korrelasjonsanalyse og Pearson r. Pearsons r viser felles spredningen på de to variablene. Større andel felles spredning tyder på at det er mer samvariasjon. Pearsons r går fra -1 - +1. det er mest samvariasjon, både negativt/positivt jo nærmere ytterpunktene. 0 tyder på ikke samvariasjon, 0,1 er liten, 0,3 er medium og 0,5 er sterk (Eikemo & Clausen, 2007; Field, 2013; Grønmo, 2017).

T-testen er brukt når den ene variabelen er dikotom og den andre er kontinuerlig. Man undersøker om det er signifikante forskjeller i gjennomsnittet på den kontinuerlige variabelen mellom de to gruppene i den dikotome variabelen (Skog, 1998, p. 178). Dette blir sett på i avhandlingen når det gjelder kjønn og det å ha en nær venn. Begge disse to variablene er dikotomer, derfor kan det sammenlignes.

ANOVA bivariat analyse (enveis variansanalyse) blir gjort når den ene variabelen er på kontinuerlig nivå og den andre er på kategorisk nivå med flere enn to verdier. Her blir det sett på verdien av F og hvor stor den er. Større verdi av F, så kan man forkaste nullhypotesen (Ringdal, 2018, p. 379).

Det er også gjennomført post-hoc tester for å undersøke signifikante forskjeller i gjennomsnittet på den kontinuerlige variabelen mellom ulike kategorier av den kategoriske variabelen. Denne testen viser parvise tester innad i en variabel. Dette kan for eksempel være selvbilde opp mot klasstrinn. Her er selvbilde den avhengige

variabelen og alle klassesetrinnene blir sett opp mot hverandre. Her er det satt et signifikansnivå for hele gruppen og det er igjen dividert med antall grupper i testen. Dette gir et signifikansnivå for hvert av de parvise testene. Her vil man se om det er signifikante forskjeller mellom de forskjellige klassesetrinnene (Ringdal, 2018, p. 382).

Det å kun gjøre bivariat analyse kan fort bli underspesifisert og misvisende (Midtbø, 2007). Mitt ønske er å se årsakssammenhengene mellom den avhengige og de uavhengige. Utgangspunktet er fortsatt å ha selvbilde som avhengig variabel, men å tilføre flere uavhengig variabler, også kalt multivariat analyse (Grønmo, 2017). En slik analyse gir mulighet for å se effekten av en uavhengig variabel mens de resterende holde konstant. Det er mulig å sammenligne effektene på de ulike variablene samt å se helheten, når alle er inkludert (Midtbø, 2007). Jeg ønsker å se om en eller flere av de uavhengige variablene er årsak(er) til den avhengige variabelen og en regresjonsanalyse gir meg mulighet til å sammenligne effektene av de uavhengige variablene (Grønmo, 2017; Skog, 1998).

Jeg tar dette steget videre for å besvare de to siste forskningsspørsmålene (2 og 4). Jeg benytter en multippel lineær regresjon, OLS (minste kvadratsums metode). Grunnen til akkurat dette regresjonen er valgt er fordi den avhengige variabelen er kontinuerlig. OLS viser hvordan dataene fordeler seg på regresjonslinjen, de kvadrerte avvikene er minimalisert. Dette er den beste analysemetoden for å estimere parametere i regresjonsligningen (Midtbø, 2007; Skog, 1998). Ved å anvende en slik modell får man et mer dekkende bilde av det fenomenet som studeres samt at fremstillingen av årsakssammenhengene blir mer troverdige og presise. Dette sier også noe om forklaringen er god eller dårlig, alene og i forhold til andre. Ved å ha flere forklaringsvariabler (uavhengige) ser man gruppens påvirkning samt hver enkelt påvirkning til fenomenet (Midtbø, 2007). Her er det mer enn en uavhengig variabel og analysen estimerer effekten av de uavhengige samt effekten av flere kontroll variabler (Eikemo & Clausen, 2007; Grønmo, 2017).

Regresjonsanalysen består av to modeller. Sosioøkonomisk status (objektiv og subjektiv) er indikatorer for den uavhengige variabelen i modell 1. Videre i modell 2 blir de resterende uavhengige variablene tatt med som kontrollvariabler.

3.5 Forskningsetiske refleksjoner

I mitt arbeid med masteravhandlingen ble jeg gjort klar over at det alltid tas forskningsetiske hensyn når det kommer til arbeidet som er under utvikling. Det er derfor utviklet en veileder med veiledende retningslinjer, som skal bidra til utvikling av forskningsetisk skjønn og refleksjon, avklare etiske dilemmaer og fremme god vitenskapelig praksis. Dette er spesielt relevant når en er student og skal vise til resultater og fremlegge resultater (NESH, 2016, p. 5).

3.5.1 Forskning, samfunn og etikk

Det å drive med forskning betyr å søke etter en sannhet eller en begrunnelse på hvorfor ting er som de er, men det er ikke alltid dette oppnås. Innenfor samfunnsvitenskapen vil det alltid være rom for tolkning og skjønn, men med dette må man som forsker tenke på når det kommer til hvilke verdier og holdninger man sitter inne med. Det er viktig som forsker at man holder seg upartisk og at egne holdninger ikke påvirker konklusjoner (NESH, 2016, pp. 9-10).

Forskningen skal verne om personlig integritet og menneskeverdet. Dette går ut på at forskeren skal ta hensyn til selvbestemmelse og ha respekt for menneskene som undersøkes. Det skal informeres på forhånd hva forskningen går ut på, informasjonsplikt, og det skal innhentes samtykke fra dem det gjelder. Innhenting av samtykke er nedskrevet i personopplysningsloven og alt arbeid av personopplysninger må meldes til personombudet (NESH, 2016, pp. 13-14). Barn som er fylt 15 år kan gi ut samtykke til selv til å delta i et forskningsopplegg, men barn under denne alderen må ha samtykke fra foreldrene (p. 20). Personopplysninger må behandles på en korrekt måte, slik at disse ikke kommer på avveie (p. 12) og det er krav til hvordan slike data skal sikres (p. 18). Anonymitet innenfor forskning er viktig, og det skal ikke kunne spores tilbake til de det forskes på. Samtidig skal fremførelsen av resultatene gjøres på en måte slik at den som leser får et helhetlig inntrykk av tema samt at dataene en har til disposisjon skal jobbes

med på en grundig, kritisk og metodisk måte. Det skal ikke gjøres endringer eller holde tilbake resultater, slik at resultatet ser «bedre» eller «verre» ut for leseren (Aase et al., 2018; NESH, 2016, p. 13; Wormnæs, 1996c, p. 83). Grønmo (2017, p. 33) referer også til viktigheten med å henvise til litteratur som blir brukt i forskning, dette for å forebygge plagiat.

4 Resultater

Dette kapittelet vil det komme frem en beskrivelse av utvalget i avhandlingen, hvilke analyser som er blitt gjort og resultatene av disse. Første del er beskrivelse av utvalget og de bivariate analysene. Til slutt er det beskrivelse av den multivariate analysen.

4.1 Beskrivelse av utvalget

Tabell 5 Beskrivelse av utvalget på den avhengige og de uavhengige variablene. N= 9611 – 10109

Variabel	N	Prosent
Selvbilde* (gjennomsnitt, median, standard avvik)	9608	(3.02, 3.0, 0.73)
SØS (objektiv)	10257	
Lavest SØS	2027	19,8
Lav SØS	2046	19,9
Middel SØS	2083	20,3
Høy SØS	2031	19,8
Høyest SØS	2070	20,2
SØS (subjektiv)	9927	
Vi har hatt dårlig råd hele tiden	143	1,4
Vi har stort sett hatt dårlig råd	486	4,9
Vi har verken hatt god råd eller dårlig råd	1814	18,3
Vi har stort sett hatt god råd	3270	32,9
Vi har hatt god råd	4214	42,4
Fysisk aktivitet	9611	
Trener sjelden/aldri	1663	17,3
Trener 1 - 2 ganger i uka	2936	30,5
Trener 3 - 4 ganger i uka	2982	31
Trener minst 5 ganger i uka	2030	21,1
Vennerelasjon	10067	
Jeg har/tror jeg har en nær venn	9037	89,8

Jeg har ikke/tror ikke jeg ikke har en nær venn	1030	10,2
Foreldrerelasjon** (gjennomsnitt, median, standard avvik)	10109	(3.31, 3.35, 0.57)
Klassetrinn	9996	
8.klasse	1731	16,9
9.klasse	1756	17,1
10.klasse	1676	16,3
1.vgs	1975	19,3
2.vgs	1678	16,4
3.vgs	1180	11,5
Kjønn	10197	
Gutter	5061	49,6
Jenter	5141	50,4

* Selvbilde har et minimum score på 1 og maksimum score på 4. Høyere score indikerer bedre selvbilde.

** Foreldrerelasjon har et minimum score på 1 og maksimum score på 4. Høyere score indikerer på bedre relasjon til foreldrene.

Tabellen over gir oss et bilde av på hvordan utvalget fordeler seg på de ulike variablene. Resultatene viser at gjennomsnittet på selvbilde er 3.02 på en skala fra fra 1 – 4. Flerparten (74%) av ungdommen opplever å ha hatt eller å ha god råd, mens kun 6,3% svarer at de har hatt eller har dårlig råd (de siste to årene). 17,4% svarer at de sjelden/aldri trener. Over 80% av ungdommene oppgir å trene minst 1-2 ganger i uken. Det er en hovedvekt av ungdom som sier at de har minst en nær venn å betro seg til, 89,8%. Det er 10,2% som svarer ta de ikke føler at de har en nær venn. Utvalget har generelt et godt forhold til foreldrene sine, med et på gjennomsnitt på 3,31 på en skala fra 1 til 4. Utvalget fordeler seg forholdsvis likt mellom klassetrinnene, men med en litt mindre andel i VG3. Det er omtrent like mange av hvert kjønn i utvalget.

4.2 Bivariate analyser

Analysen som presenteres her er knyttet til forskningsspørsmålene:

- Er det en sammenheng mellom ungdommens selvbilde og sosioøkonomiske status?
- Er det noen sammenhenger mellom ungdoms selvbilde og foreldrerelasjon, vennsrelasjon, fysisk aktivitet, kjønn og alder.

Forskningsspørsmålet har som hovedfokus å se på hvilke enkeltstående forhold som kan ha betydning for selvbilde.

4.2.1 Sosioøkonomisk status og selvbilde

Tabellen nedenfor viser hvordan gjennomsnittet på selvbilde blant ungdommen er fordelt mellom de fem ulike SØS gruppene, «lavest», «lav», «middel», «høy» og «høyest». Det tabellen viser er at det er en liten øking på gjennomsnittselvbilde når en kommer høyere opp i den sosioøkonomiske stigen. ANOVA-testen viste at det overordnet er signifikante forskjeller i gjennomsnittlig selvbilde mellom SØS-kategoriene ($F = 10,487$, $p < .001$). Post-hoc-analysen viser at det er signifikant forskjell i gjennomsnittlig selvbilde mellom lavest og høyest, lav og høyest, lavest og høy, lav og høy, middels og høyest. Differansen på gjennomsnittselvbilde er størst mellom lavest, lav og middels SØS og høyest SØS. Høy og høyest SØS har størst differanse til laveste SØS gruppen.

Tabell 6

Fordeling mellom gjennomsnittet på selvbilde og de fem SØS gruppene.

	N	Gjennomsnitt	Standard avvik
SØS gr 1	1818 (3 og 5*)	2,96	0,78
SØS gr 2	1934 (5 og 4*)	2,98	0,75
SØS gr 3	1982 (5*)	3,02	0,73
SØS gr 4	1930 (1 og 2*)	3,06	0,70
SØS gr 5	1944 (1, 2 og 3*)	3,10	0,71

(*) Illustrering av signifikante forskjeller i gjennomsnittlig selvbilde mellom grupper av SØS. SØS grupper som er signifikante til hverandre.

Gjennomsnittlig selvbilde har score mellom 1 (minimum) – 4 (maksimum).

Standardavviket viser ikke noe stor forskjell i variasjon i gjennomsnittlig selvbilde. Det er ikke stor variasjon innad i hver gruppe.

4.2.2 Subjektiv SØS og selvbilde

Tabell 7
Nivå av selvbilde med nivå av subjektiv SØS.

	N	Gjennomsnitt	Standard avvik
Vi har hatt dårlig råd hele tiden	131	2,38	0,87
Vi har stort sett hatt dårlig råd	457	2,55	0,78
Vi har verken hatt god råd eller dårlig råd	1727	2,81	0,74
Vi har stort sett hatt god råd	3125	3	0,7
Vi har hatt god råd	3992	3,21	0,68

Gjennomsnittlig selvbilde har score mellom 1 (minimum) – 4 (maksimum).

Tabellen viser at selvbilde øker i takt med den subjektive SØS opplevelsen til ungdommen. ANOVA-testen viste at det overordnet er signifikante forskjeller i gjennomsnittlig selvbilde mellom de subjektive SØS kategoriene ($F = 187,39$ $p < .001$).

Post Hoc analysen viste at det er signifikante forskjeller i gjennomsnittlig selvbilde mellom de subjektive SØS gruppene. Det er størst gjennomsnittsdifferanse mellom gruppene som har dårlig råd og de som har god råd. De to laveste verdiene (kode 1 og kode 2) er ikke signifikante forskjeller til hverandre, med en signifikansverdi på 0,147.

4.2.3 Foreldrerelasjon og selvbilde

Korrelasjonsanalysen viste en positiv signifikant sammenheng mellom foreldrerelasjon og selvbilde ($r = 0,326$, $p < 0,000$). Generelt er det slik at ungdommer som oppgir å ha en god relasjon til foreldrene oppgir å ha et godt selvbilde, og motsatt.

Dette kan sies å være en «relativt sterk» korrelasjon (Johannessen, 2009).

4.2.4 Vennerelasjon og selvbilde

Tabell 8

Nivå av selvbilde mot nivå av vennerelasjon.		N = 9548	
	N	Gjennomsnitt	Standard avvik
Jeg har/tror jeg har en nær venn	8596	3,1	0,71
Jeg har/tror ikke jeg har en nær venn	952	2,61	0,83

Gjennomsnittlig selvbilde har score mellom 1 (minimum) – 4 (maksimum).

Det er en differanse på 0,4 (gjennomsnitt selvbilde) mellom ungdommen som sier de ikke har venn og de som har. T-testen viser at ungdom som oppgir at de har minst en nær venn har signifikant bedre selvbilde enn de som oppgir at de ikke har en nær venn ($T = 16.62$ og $p < .000$).

4.2.5 Fysisk aktivitet og selvbilde

Tabell 9

Nivå av selvbilde mot nivå av fysisk aktivitet.		N = 9358	
	N	Gjennomsnitt	Standardavvik
Trener sjelden	1591	2,86	0,8
1 - 2 ganger i uka	2863	2,96	0,72
3 - 4 ganger i uka	2919	3,1	0,7
Mer enn 5 ganger i uka	1985	3,17	0,7

Gjennomsnittlig selvbilde har score mellom 1 (minimum) – 4 (maksimum).

Tabellen viser at selvbilde øker i tråd med hvor fysisk aktiv ungdommen er. ANOVA testen viste at det overordnet er signifikante forskjeller i gjennomsnittlig selvbilde for ulike fysisk aktivitetsgrupper ($F = 63,68$, $p < .001$). Post Hoc analysen viste at det er en signifikant forskjell i gjennomsnittlig selvbilde mellom alle de fire fysisk kategoriene. Den største forskjellen i gjennomsnittlig selvbilde er mellom de som sier de sjelden trener og de som sier de trener mer enn fem ganger i uka.

4.2.6 KLASSETRINN OG SELVBILDE

Tabell 10

Nivå av selvbilde mot klasstrinn. N= 9364

	N	Gjennomsnitt	Standardavvik
8. klasse	1627	3,22	0,72
9.klasse	1678	3,02	0,74
10.klasse	1607	2,97	0,75
VG1	1810	2,99	0,74
VG2	1538	3,01	0,7
VG3	1104	2,88	0,71

Gjennomsnittlig selvbilde har score mellom 1 (minimum) – 4 (maksimum).

Tabellen over viser at 8.klasse skiller seg ut med et betydelig høyere selvbilde enn de andre klassene. VG3 skiller seg ut med det dårligste selvbilde. Fra 9. klasse og opp til VG2 ser det omtrent likt ut.

ANOVA testen viste at det overordnet er signifikante forskjeller i gjennomsnittlig selvbilde mellom klasstrinn ($F=35,703$ $p<0.000$). Post Hoc analysen viste at 8.klasse var signifikant mot de andre klassene. 9.klasse var signifikant til 8. klasse og VG3. 10.klasse var signifikant til 8.klasse og VG3. VG1 var signifikant til 8.klasse og VG3. VG2 var signifikant til 8.klasse og VG3. VG3 var i likhet med 8.klasse signifikant til de fem andre klasstrinnene. Den største gjennomsnittsdifferansen på selvbilde er mellom 8.klasse og VG3.

4.2.7 KJØNN OG SELVBILDE

Tabell 11

Nivå av selvbilde mot kjønn. N= 9562

	N	Gjennomsnitt	Standardavvik
Gutter	4624	3,23	0,67
Jenter	4938	2,84	0,74

Gjennomsnittlig selvbilde har score mellom 1 (minimum) – 4 (maksimum).

Resultatene viser at jenter har et dårligere selvbilde enn gutter. Gutter har et gjennomsnitt på 3,2 og jenter på 2,8. T-testen viste at $T = 27,29$ og $p<0.000$. Dette viser at det er en stor sannsynlighet for at observerte forskjell i selvbilde mellom kjønnene ikke skyldes tilfeldigheter.

4.3 Multivariate analyser

Analysen som presenteres her er knyttet til forskningsspørsmålene:

- Hvordan er sammenhengen mellom selvbilde og den sosioøkonomiske statusen, når en kontrollerer for foreldrerelasjon, vennskapsrelasjon, fysisk aktivitet, kjønn og alder.
- Hvilke nevnte forhold har mest betydning for ungdommens selvbilde?

Her blir lineære regresjonsanalyse presentert. Jeg hadde en tidligere analyse av variablene (vedlegg 7.3), hvor jeg valgte å omgjøre dem til dikotomer siden de er på ordinalnivå (Johannessen, 2009). Her ble det gitt referanse kategorier til alle uavhengig variablene, med unntak av foreldrerelasjon. Tabellen ble uoversiktlig å lese og siden variablene har en lineær sammenheng med selvbilde, valgte jeg å ikke bruke dem som dikotomer (Johannessen, 2009). Ordinalvariablene blir derfor brukt som kontinuerlig variabler i regresjonsanalysen.

4.3.1 Lineær regresjon

Modell 1 viser sammenheng mellom selvbilde (avhengig) og SØS (objektiv og subjektiv).

Modell 2 viser sammenheng mellom selvbilde (avhengig) og SØS (objektiv og subjektiv) kontrollert for fysisk aktivitet, vennskap, familierelasjon, klasstrinn og kjønn.

Tabell 12
Regresjonsanalyse

	Modell1				Modell 2			
	Ustandardisert B	Standard avvik	Standardisert B	p	Ustandardisert B	Standard avvik	Standardisert B	p
<i>Konstant</i>	2,168	0,034		0,000	1,29	0,066		0,000 ***
<i>SØS (objektiv)</i>	-0,007	0,006	-0,014	0,184	-0,016	0,005	-0,031	0,002 ***
<i>SØS (subjektiv)</i>	0,213	0,008	0,279	0,000	0,123	0,008	0,161	0,000 ***
<i>Fysisk aktivitet</i>					0,04	0,007	0,055	0,000 ***
<i>Vennerelasjon</i>					0,309	0,023	0,125	0,000 ***
<i>Foreldrerelasjon</i>					0,369	0,013	0,282	0,000 ***
<i>Klasstrinn</i>					-0,009	0,004	-0,02	0,04
<i>Kjønn</i>					-0,403	0,014	-0,274	0,000 ***

Gjennomsnittlig selvbilde har score fra 1 (minimum) – 4 (maksimum). SØS (objektiv) har score fra 1 (minimum) – 5 (maksimum).
 SØS (subjektiv) har score fra 1 (minimum) – 5 (maksimum). Fysisk aktivitet har score fra 1 (minimum) – 4 (maksimum).
 Vennerelasjon har score fra 1 (minimum) – 2 (maksimum). Foreldrerelasjon har score fra 1 (minimum) – 4 (maksimum).
 Klasstrinn går fra 8.kl – 10.kl. Kjønn (ref: gutt).

Hvordan tolke regresjonsmodellen?

Konstanten i regresjonsmodellene forklarer oss hva den estimerte logiten, gjennomsnittlig selvbilde, når de resterende variablene under har den laveste verdi.

(Johannessen, 2009; Midtbø, 2007). Ustandardisert B, stigningskoeffisient, forklarer oss

økningen/redusering i gjennomsnitt av verdien på den avhengige variabelen når den uavhengige øker med et ledd. Ustandardisert B kan både være positiv og negativ, dette vises også ved at linjen stiger eller synker. Ustandardiserte regresjonskoeffisienten kan ikke sees på som et uttrykk for effekten den uavhengige variabelen har på den avhengige variabelen. Den kan heller ikke brukes til å sammenligne effektene av flere uavhengige variabler, dette på grunn av at variablene kan ha ulike måleenheter (Grønmo, 2017, p. 234). Derfor må man ta i bruk den standardiserte regresjonskoeffisient, beta, som egner seg bedre for tolkninger. Det at den er standardisert kan forklares med at den er uavhengig av de ulike måleenhetene på variablene. Formelen for standardisering er å multiplisere den ustandardiserte med standard avvikene på både den uavhengig- og den avhengige variabelen. Grensen for beta er -1 og +1, høyere tall betyr større effekt på den avhengige variabelen. Fortegnet viser om effekten er negativ eller positiv (Grønmo, 2017, p. 335). R^2 sier oss noe om hvor stor spredning i den avhengige variabelen som blir forklart av de uavhengige variablene. Ved at det er en sterkere sammenheng, så blir større del av variansen forklart av de uavhengige variablene (Grønmo, 2017).

Modell 1 er konstanten 2,168. Dette er gjennomsnittet på selvbilde blant ungdommen som oppgir at de er på den laveste gruppen SØS, både objektivt og subjektivt. Ved å øke med et nivå på objektive SØS skalaen, synker gjennomsnitt selvbilde med 0,007 ($p=0,0184$). Hvis en ser videre så ser man at hvis det økes med et nivå på den subjektive SØS skalaen, økes gjennomsnitt selvbilde med 0,213 ($p=0,000$). Analysen viser at det er ingen effekt av SØS objektiv, da den ikke er signifikant. Effekten av SØS subjektiv er liten-medium. Denne modellen har en $R^2 = 0,075$. Dette sier oss at SØS (objektiv og subjektiv) forklarer selvbilde med kun 7,5%.

I modell 2 er konstanten 1,29. Ved å øke med ett nivå på objektive SØS skalaen, når alle de andre uavhengige variablene holdes konstant, synker gjennomsnitt selvbilde med 0,016. Denne sammenhengen er signifikant, med en p-verdi på 0,002. Videre når en ser på subjektiv SØS, så øker gjennomsnitt selvbilde med 0,123 for hvert nivå man går opp. Når det kontrolleres for alle de andre uavhengige variablene i modellen, så øker gjennomsnittlig selvbilde ved å være mer fysisk aktiv (0,04 p=0,000). Når det kontrolleres for alle de andre uavhengige variablene i modellen har de som har minst en god venn et signifikant bedre gjennomsnittlig selvbilde (0,306, p= 0,000) enn de som ikke har minst en god venn. Når det kontrolleres for alle de andre uavhengig variablene i modellen, så øker gjennomsnittlig selvbilde ved å ha bedre foreldrerelasjon (0,369, p = 0,000). Videre viser tabellen at det å gå opp et klassetrinn reduserer gjennomsnittsselvbilde med -0,009. Når det kontrolleres for alle andre uavhengige variabler i modellen, har jentene et signifikant lavere selvbilde enn guttene (0,403, p<0,000). Når en tar en titt på den standardiserte beta koeffisienten ser man at effekten av SØS (objektiv og subjektiv), fysisk aktivitet, vennerelasjon og kjønn har liten effekt, ligger under 0,2. Foreldrerelasjon og kjønn har liten – medium effekt på gjennomsnittlig selvbilde blant ungdommen. Modell 2 har en R² på 0,242. De uavhengige variablene som er tatt med i regresjonen forklarer selvbilde med 24%.

Ved å se på modellen ser man at det er foreldrerelasjon og kjønn som har størst effekt, standardiserte B – koeffisienten, når det kommer til gjennomsnittlig selvbilde blant ungdommen.

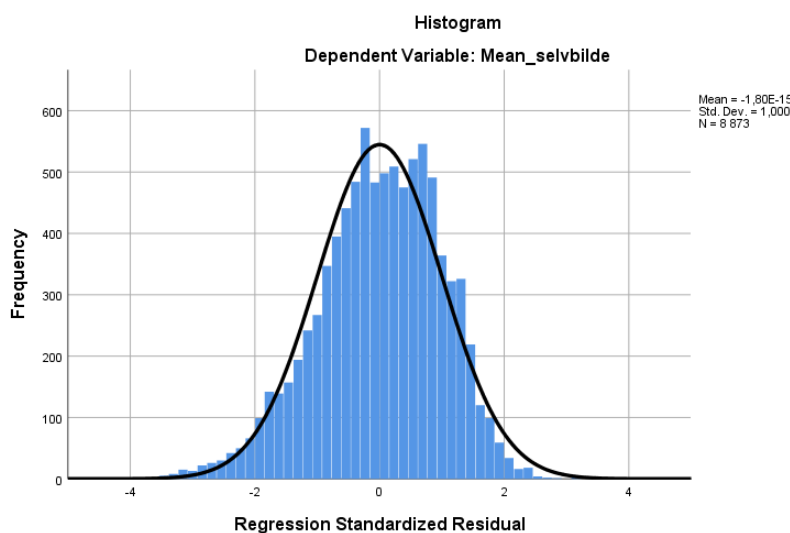
4.4 Forutsetninger for lineær regresjonsanalyse (OLS).

For å kunne bruke en lineær regresjonsanalyse er det noen forutsetninger som må være på plass. Dette er fordi at det er ønskelig at det som undersøkes skal gi et korrekt bilde som mulig og at vi kan stole på resultatene vi får (Eikemo & Clausen, 2007).

4.4.1 Normalfordeling av residualene

Residualene (feileddene) i modellen skal være normalfordelte. Det er ikke alltid en modell treffer like bra, med tanke på enheter som er tatt ut, og dette vil skape pålitelighetsproblemer for både T og F test (Eikemo & Clausen, 2007) Det vil bli en avstand mellom det en predikerer og det som er den faktiske observasjonen. Modellen vil ikke være pålitelig hvis ikke dette blir gjort noe med. Etter å ha utført testen ser man at toppen ligger på midten og halene på begge sider er like lange, så det er en normalfordeling (Eikemo & Clausen, 2007). Å ha normalfordelte residualer er spesielt viktig når en har mindre utvalg, det vil si at med et så stort utvalg som jeg har i mitt datamateriale, ville det uansett ikke bydd på noen problemer (Eikemo & Clausen, 2007; Field, 2013).

Figur 3: Normalfordeling av residualer

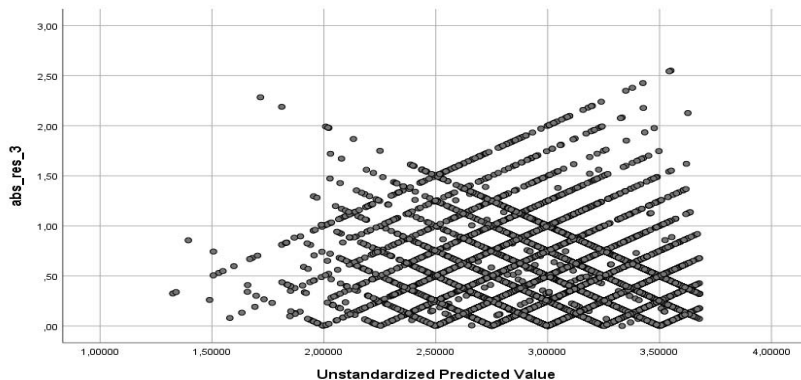

4.4.2 Fravær av heteroskedastisitet

Fravær av heteroskedastisitet betyr at det ikke er en konstant varians på feileddene, det er flere «bommer» på noen av de predikerte verdiene av Y enn andre (Eikemo & Clausen, 2007, p. 118). Målet for en modell er at den skal være homoskedastisk, at alle feileddene

er den samme for x-variablene. Dette fører til at det er den samme spredningen for ulike kombinasjoner av x-verdiene. Kjent ved heteroskedastisitet er en typisk vifteform (Eikemo & Clausen, 2007). I min test var det spredningen stort sett lik og det konkluderes med at den er homoskedastisk.

Figur 4: Fravær av Heteroskedastisitet

4.4.3 Lineær tilnærming

Både innen logistisk og lineær regresjon er funksjonene lineære. Dette fordi det gjør det enklere å jobbe med. I noen tilfeller oppdages det at endringen i Y ikke er den samme som endringen i X. For at det skal være en lineær sammenheng, skal den avhengige øke i tråd med den uavhengige. Hvis det er en ikke – lineær tilnærming, må det lages dummy variabler (Eikemo & Clausen, 2007; Johannessen, 2009). Ved å utføre testen om lineær tilnærming så jeg at nesten alle sammenhengene var stigende lineære. Kjønn og klassetrinn var synkende lineære.

4.4.4 Fravær av multikollinearitet

Hvis det er en sterk korrelasjon mellom de uavhengige variablene, kalles det multikollinearitet. Det blir vanskelig å skille variablenes effekter fra hverandre. De uavhengige variablene i oppgaven har blitt kontrollert for dette og det er ingen av de som er korrelert høyere enn Pearsons r 0,8, som er grensen for multikollinearitet. Det er to forhold som skiller seg litt ut og dette er SØS objektiv og SØS subjektiv (Pearsons r 0,258) og foreldrerelasjon og SØS subjektiv (Pearsons r 0,243). Siden disse ikke er høyere enn 0,8 beholdes de i regresjonen (Johannessen, 2009, p. 158).

Figur 5: Fravær av multikollinearitet

		SØS (objektiv)	Gjennomsnitt foreldre- relasjon	Hvor fysisk aktiv er du?	Har du minst en nær venn du kan betro deg til?	SØS (subjektiv)	Hvilket klassesertrinn går du i?	Er du gutt eller jente?
SØS (objektiv)	Pearson Correlation	1	,169**	,184**	,081**	,260**	-,008	,045**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000	,443	,000
	N	10257	10109	9611	10067	9927	9996	10202
Gjennomsnitt foreldre- relasjon	Pearson Correlation	,169**	1	,104**	,146**	,243**	-,222**	,090**
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,000	,000	,000	,000
	N	10109	10109	9557	10006	9903	9854	10059
Hvor fysisk aktiv er du?	Pearson Correlation	,184**	,104**	1	,077**	,112**	-,087**	-,117**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,000	,000	,000	,000
	N	9611	9557	9611	9539	9417	9366	9565
Har du minst en nær venn du kan betro deg til?	Pearson Correlation	,081**	,146**	,077**	1	,123**	-,007	,015
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000		,000	,466	,134
	N	10067	10006	9539	10067	9851	9814	10017
SØS (subjektiv)	Pearson Correlation	,260**	,243**	,112**	,123**	1	-,093**	-,053**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000		,000	,000
	N	9927	9903	9417	9851	9927	9682	9879
Hvilket klassesertrinn går du i?	Pearson Correlation	-,008	-,222**	-,087**	-,007	-,093**	1	,028**
	Sig. (2-tailed)	,443	,000	,000	,466	,000		,005
	N	9996	9854	9366	9814	9682	9996	9950
Er du gutt eller jente?	Pearson Correlation	,045**	,090**	-,117**	,015	-,053**	,028**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,134	,000	,005	
	N	10202	10059	9565	10017	9879	9950	10202

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

5 Drøfting

I dette kapittelet vil funnene sett opp mot tidligere forskning og relevant teori. Teori og tidligere forskning er gjort rede for i tidligere kapittel. De empiriske funnene som er gjort viser at det er en liten sammenheng mellom ungdommens selvbilde og deres SØS. Videre kommer det frem at foreldrerelasjon, vennsrelasjon, fysisk aktivitet, kjønn og alder er relatert til selvbilde. Jeg vil nedenfor forsøke å besvare avhandlingens problemstilling gjennom å drøfte de 4 ulike forskningsspørsmålene. Dette gjør jeg gjennom tre delkapitler hvor fokuset er henholdsvis på sammenhengen mellom ungdommens selvbilde og deres SØS, sammenhengen mellom ungdommens selvbilde og foreldrerelasjon, vennerelasjon, fysisk aktivitet, kjønn og alder, og til slutt hvordan utviklingen av selvbilde kan sees i lys av Bronfenbrenners bioøkologiske modell. Jeg vil deretter drøfter styrker og svakheter ved min studie før jeg på muligheter for videre forskning.

5.1 Er det en sammenheng mellom ungdommens selvbilde og sosioøkonomiske status?

5.1.1 Følelsen av å ha god økonomi er viktigere enn levekår

I de bivariate analysene kommer det frem at det er en liten økning på gjennomsnittlig selvbilde jo høyere opp i den objektive SØS skalaen en beveger seg, men variasjonen på selvbilde mellom de ulike gruppene er ikke stor. Det er signifikante forskjeller mellom de laveste SØS gruppene og de høyeste, samt at de med middels SØS har signifikant dårligere selvbilde enn de med høyest SØS.

Når det gjaldt subjektiv SØS så man i den deskriptive statistikken at det var over 74% av ungdommen som oppga at familien hadde hatt god råd/stort sett god råd de siste to årene. På motsatt side var det kun 6,1% som oppga at de hadde hatt dårlig råd/stort sett dårlig råd siste to årene. Det er 18% som oppgir at de har hatt verken god eller dårlig råd. De bivariate analysene viste at det var signifikante forskjeller på selvbilde mellom de ulike subjektiv SØS-gruppene. Det skilte 0,83 på selvbilde fra laveste subjektive SØS til den høyeste subjektive SØS (med maksimum score på 4). Dette vil si at de som opplever at de har best råd, har også best selvbilde.

Sammenhengen en først så i disse bivariate undersøkelsene viste oss at det var en signifikant sammenheng mellom både det objektive og subjektive SØS målet og selvbilde, men den lineære regresjonen viste noe annet. Det objektive SØS målet var ikke signifikant når det ble kontrollert for subjektiv SØS. Når det ble kontrollert for flere forhold var det en signifikant sammenheng til selvbilde, men selvbilde synker når en går opp på SØS skalaen. Selv om denne nå er signifikant, viser B-verdien at effekten på selvbilde er ubetydelig.

Derimot når en ser på det subjektive SØS målet er det signifikant sammenheng til selvbilde når det blir kontrollert for det objektive målet samt når flere forhold kommer inn. I motsetning til det objektive, så øker selvbilde, når en går opp et nivå på den subjektive skalaen. Dette viser oss igjen at ungdommens følelse og tanker rundt dette med økonomi har en større betydning for deres selvbilde enn hva familien faktisk eier av materielle goder. Dette kan gjenspeile det at ungdom føler at de er fattigere enn de rundt dem (Barstad, 2014) og at de får en følelse av at samfunnet ser forskjellig på dem, med tanke på om de har god eller dårlig økonomi (Trowbridge, 1972). Bronfenbrenner viser også til et viktig aspekt i sin modell og det er den subjektive følelsen til ungdommen og dette vil ha en påvirkning på utviklingen av selvbilde (Bunkholdt, 2003).

Ved å se på bruken av objektive og subjektive mål innenfor SØS, så ser man at det er en konflikt mellom disse (Barstad, 2014). Den objektive SØS skalaen har som mål å definere barns levekår og hvilke ressurser de har tilgang på (Nes, 2017). I vestlige land viser det seg at levekår ikke har stor betydning for barns livskvalitet (p. 70). Barstad (2014) viser til at gjennom de siste 20 – 30 årene har levekårene i Norge hatt en betydelig økning i form av materiell velstand. Økningen har også kommet familier med lav inntekt til gode og det som kommer frem er at forskjellen på materielle goder mellom lavinntekt og høyinntekt er relativt små (Barstad, 2014). Det subjektive målet må også komme frem, dette fordi at her får man personenes opplevelse og dette er ikke så sterkt koblet opp mot levekår generelt. Dette er noe det objektive målet ikke fanger opp på samme måte (Barstad, 2014). Det å måle økonomiske ressurser eller fattigdom er både absolutt og relativt (Øia & Fauske, 2006) det er derfor viktig at en må ta mennesket i fokus, slik at folks egenvurderinger og egen opplevelse av situasjonen blir tatt hensyn til.

Det være slik at den svakere relasjonen til selvbilde skyldes at objektiv SØS ikke er målt tilfredsstillende i denne undersøkelsen. Det vil si at spørsmålene som skal indikere objektiv SØS ikke i stor nok grad klarer å skille mellom ungdommer med ulik sosioøkonomisk bakgrunn.

Flertallet av ungdommen i denne studien rapporterer at foreldrene har høyskole/universitetsutdanning. Hvis en ser på 4-årig utdanning på landsbasis så ligger dette på 34,6% og i Telemark er det 21,4% (Statistisk Sentralbyrå, 2020a). Dette viser at Telemark ligger noe lavere enn landet generelt og det kan tenkes at ungdommen har overrapportert utdanningen eller at de ikke har den generelle kunnskapen om skolegangen til foreldrene.

Videre oppgir flertallet av ungdommen at de har eget soverom og ved å ta dette i betraktning så er Telemark et av fylkene i Norge som har lavest kvadratmeterpris på bolig. Det er tre ganger så dyr kvm pris i Oslo (Statistisk Sentralbyrå, 2020c). Dette betyr at det er billigere å kjøpe bolig i Telemark og en kan tenke seg at det er flere ungdom som vil ha eget soverom, på grunn av boligprisene. Det er mulig at denne faktoren gjør at dette spørsmålet er mindre egnet til å fange opp ulikheter i objektiv SØS i utvalget.

Flertallet av ungdommen oppgir at de har to eller flere biler og datamaskiner/nettbrett i husstanden. På grunn av det materielle velstandsnivået i samfunnet i dag, kan disse ytre godene blekne når en skal se på ungdommens SØS (Barstad, 2014, p. 64). Antall bøker i hjemmet blir det også stilt spørsmål om, dette viser familiens «kulturelle kapital», siden det fortsatt er ganske dyrt å kjøpe og det har blitt sett en sammenheng mellom bøker i hjemmet og skolekarakterer (Bakken et al., 2016, p. 25). På en side vet man at dagens ungdom bruker i hovedsak data og Ipad i skolesituasjon og som oppslagsverk. I spørsmålet skal de skal visualisere hvor mange meter bøker de har, og dette kan fort bli tilfeldig eller ren gjetning. På den andre siden, kan det tenkes at familier i høyere SØS er mer opptatt av miljøet og gjenbruk? Dette vil kunne gjøre at de bruker biblioteket oftere og innehar ikke så mye bøker i hjemmet.

Hvis man ser bort fra argumentene over, men tenker at objektiv SØS er målt på en tilfredsstillende måte, så kan det se ut til at det man føler i forhold til familiens økonomiske situasjon har større innvirkning på ungdommenes selvbilde enn hva familien faktisk har av materielle goder. Hvorfor er det slik?

Den deskriptive statistikken viste at det er 5,7% av ungdommen som oppgir at de ikke har hatt god råd siste årene, men Budfir.no (2018) viser til at det 14,6% av barn i Telemark som bor i en lavinntektsfamilie. Det kan være ulike grunner til dette og tidligere forskning Prabhu & Shekhar (2017) viser til at nærmiljø og hvem grupper av sosiale lag en omgås med har en innvirkning på hvordan en ser på sin egen situasjon. Selv om en kommer fra en familie med dårlig økonomi, men har venner og bekjente som er likestilt, så vil dette føre til mer aksept og en er på lik linje som de andre. Youngjin (2019) viser til at tilbakemeldinger fra andre er en faktor for hvordan ungdommen ser på egen situasjon.

Flertallet av ungdommen oppga at de hadde hatt god råd og de hadde også det beste selvbilde, innenfor den subjektive SØS. Det kan være ulike forklaringer på dette og det første kan være kjøpepress og medias påvirkning (Øia & Fauske, 2006) på «hva en skal ha og ikke ha» kommer dette til fordel for barn fra en høyere SØS familie. Familieinvestringsprinsippet (Bøe, 2015) forklarer at de med god økonomi har bedre muligheter for å ta del i godene i samfunnet. Forskning (Thechildrensociety.org.uk, 2019) viser at barn som følte at de hadde det de trengte, hadde et bedre selvbilde. Det samme viste seg også på den andre siden, at de som hadde en følelse at de ikke fikk det de trengte, hadde et lavere selvbilde. Grimen (2004) viser dette i sammenheng med Matheus – prinsippet, hvor økonomien legger føringer på hva en får ta del av goder i samfunnet, hvor de som har, skal få mer og vise versa. Barstad (2014) peker på ungdommens syn ved å ikke ha det som «alle andre» har eller delta på. Han referer til en skamfølelse, ungdommen setter seg selv inn i et nedsettende tankemønster og får en følelse av at de ikke er bra nok. Ved å tenke slike tanker, går det utover egne tanker om seg selv og synet på seg selv som person.

På en annen side vet vi ikke om ungdommen bor med begge foreldrene eller kun en av dem. Det viser seg at den største gruppen av fattige i vestlige land, dreier mot barn av

enslige forsørgere (Øia & Fauske, 2006). Dette resulterer i at det kun er en forsørger som har mulighet til å betale regningene som kommer og dette vil gå utover hva ungdommen, og eventuelt søsken, har av muligheter til å få materielle goder. Tidligere forskning understøtter dette tema, rundt ungdommens subjektive følelse om å ikke ha det samme som andre jevnaldrende (Thechildrensociety.org.uk, 2019). .

Hvis en ser på flertallet av ungdommen med det beste selvbilde så kan følelsen av hvordan de har det her og nå trekkes frem (Klepp & Aarø, 2009). Nes (2017), Rosenberg (1979) og Øia and Fauske (2006) forklarer dette med at økonomien til foreldrene påvirker hvordan livsbetingelsene til ungdommen er, eksempelvis mat og klær. Er disse betingelsene gode, på grunn av at familien har økonomi til det, øker det livskvaliteten og selvbilde til ungdommen. De føler at de får levd ut livet sitt på en positiv måte.

I den lineære regresjonen forklarer SØS kun 7,5% av selvbilde til ungdom i Telemark. Det er derfor flere forhold som kan forklare selvbilde og dette kommer i neste kapittel.

5.2 Er det noen sammenhenger mellom ungdoms selvbilde og foreldrerelasjon, vennsrelasjon, fysisk aktivitet, kjønn og alder.

Gjennom de bivariate og multivariate analysene og kom det frem at det var signifikante sammenhenger mellom selvbilde og henholdsvis foreldrereaksjoner, vennsrelasjoner, fysisk aktivitet, kjønn og alder. Disse funnene vil bli diskutert nedenfor.

5.2.1 Jenter og avgangselever på videregående har det dårligste selvbilde

Flertallet av ungdommen i den deskriptive statistikken oppgir at de er fornøyde med hvordan de er, de liker seg selv slik de er, fornøyd med hvordan de har det, ikke skuffet med seg selv og de føler at det de driver med i livet er meningsfullt. Et av spørsmålene skilte seg litt mer ut enn de andre og det var skuffelse rundt seg selv, her var det 30% som svarte at det passer godt. Tidligere forskning (Barstad, 2014), har vist at jenter og gutter er omtrent like lykkelig, men mine funn i de bivariate analysene viste at jentene i dette utvalget har et betydelig dårligere selvbilde enn det guttene hadde. Det er en

forskjell på 9% på gjennomsnittlig selvbilde blant gutter og jenter. Resultatene viser seg også i den lineære regresjonen, det er signifikant sammenheng mellom selvbilde og kjønn, selv etter kontrollert for de andre variablene.

Hvorfor er det slik, har jenter et betydelig dårligere selvbilde enn det guttene har?

Det er sannsynlig at funnene som gjelder forskjeller på jenter og gutter når det gjelder selvbilde er reelle. Det kan skyldes for det første at utviklingen blant jenter og gutter skjer på forskjellige måter (Loland, 1999) og på forskjellige tider. Jentene får en mer feminin kropp og de får menstruasjon og den fysiske kroppen endres. Når en tenker på hvilke idealer og moteikoner som preger dagens medier, så kan det tenkes at jenter føler at de har et press om å se ut som dem på plakatene. Aksept blant jevnaldrende er noe som har betydning for jenters selvbilde (Christopher, 2006). Det å være tiltrekkende for det motsatte kjønn preger ungdomstiden også sterkt og da er det ikke noe godt å føle at du er for tykk, slik mange jenter i den alderen tenker (Øia & Fauske, 2006), samt at de oftest uttrykker at de ikke er fornøyd med hvordan deres egen kropp ser ut og hvordan de har det med seg selv (Helseth et al., 2007). De kan føle at de ikke lever opp til forventningene til hvordan en normal skal se ut eller å oppføre seg. Funnene viser til hva tidligere forskning på området viser (Rentzsch et al., 2016) at gutter har et bedre selvbilde enn jenter, men at dette ofte dreier seg om jenters ønske om aksept og guttenes ønske om suksess (Christopher, 2006)

På den andre siden kan det hende at man skal tolke funnene med litt forsiktighet. Dette fordi spørsmålene som er stilt i undersøkelsen omhandler fornøydhet med livet og seg selv. Det å snakke seg selv «opp» eller «ned» er ofte vanlig blant mennesker (Skaalvik & Skaalvik, 2013), men det viser seg tydelig at jenter har en tendens til å snakke seg mer ned enn gutter, og spesielt i undersøkelser omhandlende dem selv (Barstad, 2014). Vet å vite at jenter oftest scorer dårligere enn gutter kan dette være en faktor. De ønsker ikke å snakke seg for mye opp, kanskje på grunn av at det «det er noe en kan rette på». Jenter er også mer emosjonelle når de skal svare på hvordan de har det med seg selv og erfaringer fra tidligere på dagen kan gjøre at de føler mindre aksept sosialt (Christopher, 2006). Hvis de for eksempel har kranglet med ei venninne eller ikke følt at de har blitt sett

på den riktige måten av vennegjengen på morgenen, kan dette påvirke resultatet. Gutter på sin side er mer dominante (Christopher, 2006) og tankene deres rundt eget selvbilde blir mindre påvirket av hva andre tenker om dem (Jackson et al., 1994).

Når det kommer til selvbilde og alder så viste mine bivariate analyser at selvbilde hadde en «peak» i 8.klasse og en «bottom» på VG3. Selvbilde går jevnt oppover, med unntak av at det synker i 10.klasse. Dette kan sees i sammenheng med studien til Moksnes and Lazarewicz (2016) hvor det var unge i 13 – 14 års alderen som hadde et bedre selvbilde enn unge mellom 15 – 16 år. Mine funn viste også at de yngste hadde det beste selvbilde.

Barstad (2014) sier at livskvaliteten til ungdom synker mellom 12 – 16 år, dette kan sees i sammenheng med puberteten og at kroppen forandres (Loland, 1999). Forandring på det kroppslige kan påvirke den psykiske helsen og selvbilde (Loland, 1999).

Starten på ungdomsskolen kan oppleves som en ny epoke med nye muligheter og Øia and Fauske (2006) viser til hvordan det å starte på et nytt «kapittel» av livet kan det bringe frem nye interesser og nye vennskap. Dette samsvarer med *økologiske overganger*, som Bronfenbrenner omtaler i sin teori. Dette kan skape positive erfaringer samt at nye relasjoner skapes (Kvello, 2012b). Hvis en har hatt et dårlig vennemiljø på barneskolen, så kan dette fort endre seg ved å starte opp med «blanke ark». På den andre siden kan en overgang svekke utviklingen av utviklingen av selvbilde (Kvello, 2012b). Hvis en tenker et barn som har hatt det veldig bra på barneskolen, men ungdomsskolen føles ukjent og utrygt. Overgangen fra 8.klasse og opp til 10.klasse hadde en liten nedgang og dette kan skyldes at det er ikke noe nytt som kommer inn i livet, det er de samme lærerne og vennene og at *berikelsen er begrenset* (Kvello, 2012b, p. 69). Når en ser videre og VG1 har selvbilde en økning igjen og her kan det igjen (som ved 8.klasse) forklares med at det dannes nye roller og flere aktiviteter inn i ungdommens liv.

Hvis en ser bort fra den nye overgangen så kan det være andre faktorer som kan ha en sammenheng med at selvbilde er best i 8.klasse. På de ene siden kan også sees opp mot skoleforventningene som blir stilt i 8.klasse og VG3. I 8.klasse er det ikke stort press på det skolefaglige, slik som det blir senere. Øia and Fauske (2006) viser til at hvordan en har det med seg selv kan stå i sammenheng med hvordan en gjør det på skolen. VG3 som i

denne avhandlingen kommer ut med det dårligste selvbilde kan det være relatert til stress opp mot det avsluttende året. Skaalvik & Skaalvik (2009) (ref. i Mjaavatn & Frostad, 2018, p. 283) viser til sin forskning der elever ble mer negative og lei av skolen når de gikk opp i klassetrinn. Øia and Fauske (2006) støtter opp under dette, da ungdommen kan føle begrensninger opp mot hva de skal velge av videre skole/utdanning.

Sammenhengen mellom alder og selvbilde kan være kompleks. Det er mye som kan spille inn for selvbilde til ungdommen i denne alderen, eksempelvis forhold til foreldre og eventuelle kjæresteforhold.

5.2.2 Foreldre og venner står fortsatt sentralt hos ungdommen

Vennerelasjon og foreldrerelasjon har statistiske sammenhenger knyttet til selvbilde når det gjelder ungdom i Telemark. Ved at ha en bedre relasjon til enten foreldre eller venner så viste de bivariate og multivariate analysene at selvbilde var bedre.

5.2.2.1 «Alt» du trenger er en venn

Det er 89% av ungdommen i Telemark som oppgir at de har minst en nær venn de kan stole på. Dette samsvarer med det som kommer frem av tall på landsbasis, at det er 1 av 10 som sier de ikke har en nær venn (Bakken et al., 2016).

Det at ungdom føler at de har en nær venn som de kan betro seg til vil gi dem følelsen av støtte og tilhørighet hos en annen. I et vennskap kan både sorger og gleder deles og hva er vel bedre enn å dele en god nyhet til en god venn? Det kan også betraktes som dobbel glede (Barstad, 2014). Ungdomstiden betraktes som en kritisk fase når det kommer det selvbilde og den psykiske helsen. Det å ha vennsapsrelasjoner har derfor en sterk betydning i denne fasen. Hvis man tenker seg at man ikke har en venn i denne tiden, kan det påvirke den emosjonelle tilstanden og en kan føle seg ensom og være utenfor den sosiale gruppen.

Ulik litteratur underbygger en sammenheng mellom nære vennskap og selvbilde. For eksempel viser Kvello (2012a) at ved å være sammen med venner blir man påvirket av hvordan relasjonen og hvordan en uttrykker seg til hverandre. Ved å ha en nær venn, vil en nær venn gi gode tilbakemeldinger og støttende ord og dette kan påvirke selvfølelsen du har om deg selv. Personen vil vise både verbalt og kroppslig at de bryr seg om deg. Det vil være en gjensidig påvirkning i relasjonen. Barstad (2014) sier videre at dette kan relateres til å få bekreftelse på hvem man er som person, identitetsbekreftelse. Ved å ha sosiale relasjoner, skapes det positive følelser rundt at man blir sett på som en unik person fra den andre. Ved at man ikke har en nær venn, kan man fort bli usikker på hvem man er i ulike situasjoner og utrygg i møte med andre.

Ved at flertallet av ungdom i Telemark oppgir at de har en god venn kan dette si oss at de føler de har en venn som de kan støtte seg til, også i vanskelige situasjoner. Funnene viser at den nære relasjonen til en spesiell annen er godt for hvordan en har det med seg selv og dette kommer også frem i tidligere forskning. Det å ha en nær venn preger tankene rundt hvordan en ser på seg selv og hvordan en ser på seg selv som person (Franco & Levitt, 1998).

På den annen side hadde de 11% som oppga at de ikke hadde minst en nær venn fortsatt et greit gjennomsnittlig selvbilde (2,61 på en skala mellom 1 og 4).

Det kan være flere forhold som påvirker dette. Det første kan være at ungdom definerer vennskap på forskjellig måte, med dette menes at det varierer om ungdommen ønsker å være i en større gjeng eller ha en eller to nære (Bakken et. Al 2016). Kvello (2012a) viser til at det å være med i en gruppe (kvantitet) ikke alltid blir definert som nær venner. Han sier at vennskap går dypere og det må være en kvalitet i relasjonen. Han viser videre til at gutter oftere velger å være i større vennegjenger enn jenter. Bakken et.al (2016) påpeker at noen ungdom ikke har et fast vennskapsmønster, men at de likevel kan klare seg godt. Han viser til at de med nære venner oftere har flere ressurser å spille på enn de som ikke har det.

Det andre kan være at spørsmålet som er stilt handler om å betro seg til en annen. I følge (Kvello, 2012a) bærer ikke ungdomstiden av å betro seg til en annen person. Da handler det heller om å ha det gøy og å finne på ting. De vanskelige samtalene kan føles som blottlegging og en har ikke et ønske om at andre skal se denne fasaden. Gutter har et ønske om å være tøffe og dominerende (Jackson et al., 1994) og da kan det tenkes at de ikke ønsker å vise en «sår» side av seg selv. Her kommer det inn på hvordan en blir sett på og hvordan en viser seg blant forskjellige mennesker.

Sosiale medier og chattegrupper er noe ungdom bruker mer tid på nå enn før (Frønes, 2011). Ifølge Bakken (2018) er det flere ungdommer som har kontakt med venner over nett og mange er opptatt av likes på Facebook. Frønes (2011) viser til at bruken av nett kan føre til en illusjon av et fellesskap. Hva hvis man ikke får likes på sitt nyeste innlegg, hva vil dette gjøre med selvbilde til en ungdom? Likes på Facebook blir sett på som tilbakemeldinger og dette kan påvirke selvbilde (Youngjin, 2019), ved at de føler at andre ikke liker det de legger ut.

5.2.2.2 Betydningen av foreldrerelasjon for hvor fornøyde ungdommen er med seg selv

I den deskriptive statistikken var det flertallet av ungdommen som oppga at de likte å være sammen med foreldrene, foreldrene visste hvem de var sammen med, kjente vennenes foreldre, hvor de var på fritiden og hva de gjorde på fritiden. De bivariate analysene viste at det var en statistisk sammenheng mellom selvbilde og foreldrerelasjon

Dette gjenspeiler det Bakken et al. (2016) omtaler som autorativ foreldrestil. Foreldrene er tett innpå barna sine, har god kjennskap til livet deres og de er deltagende i å vite hva de gjør når de er utenfor huset. Frønes (2011) forklarer dette med at det kan sees opp mot endring av aktiviteter i samfunnet, samt hva barn kan gjøre på fritiden. Tidligere gikk barn ut i gata og sparket fotball, mens i dag er det rigget i stand fotball baner, som ofte kan være et stykke unna. Foreldrene bidrar med kjøring og blir dermed deltagende og får innsyn og medvirkning i livet deres

Frønes (2011) omtaler slike familier som forhandlingsfamilier. Her blir det enighet rundt husregler og barna får være delaktig i å avgjøre saker som skal tas. I slike familier viser det seg at det er mindre utagerende adferd, samt kranling mot foreldrene. Dette skaper et bedre hjemmemiljø og ungdommen merker at de blir sett på som en person med egne valg og de vet at foreldrene respekterer dem. Dette kan ifølge Borge (2005) også relateres til ungdommens opplevelse av sammenheng. Foreldrenes støtte og samhandling kan bli sett på som en beskyttelsesfaktor, når det kommer til ungdommens psykiske helse, eksempelvis selvbilde. Skaalvik and Skaalvik (2013) underbygger viktigheten rundt respekt, anerkjennelse og inkludering i en god relasjon mellom ungdom og foreldre. Dette medfører, ifølge Frønes (2011) at barna blir mer selvstendig og tar riktige valg, siden de vet at foreldrene stoler på dem. Bunkholdt (2003) referer til at ungdom med slike relasjoner ofte har en større ansvarsfølelse. Videre sier Frønes (2011) at ungdommen gjennom dette føler at sin stemme også blir hørt, noe som en kan se i dagens samfunn, at barna er i sentrum.

Det var 14% av ungdommen, av de som svarte på spørsmålene, som svarte at de ikke hadde en god foreldrerelasjon. Det var en variasjon (prosentvis) på den deskriptive statistikken på ungdommen som svarte at de ikke hadde en god relasjon til foreldrene. Det var 12% som oppga at de ikke likte å være med foreldrene sine. Bakken, Frøyland & Sletten (2016) viser til en autoritær foreldrestil, hvor det er strenge regler, men det er ikke nærhet og omsorg i relasjonen. Kvello (2012a) referer til i denne sammenhengen at oppdragerstilen og dette omhandler det emosjonelle. Ved å se på ungdommen som oppgir at de ikke har en god relasjon til foreldrene kan det også relateres til det Bakken, Frøyland & Sletten (2016) omtaler som ettergivende foreldrestil. Her blir det satt få grenser og en kan se dette opp mot at de ikke har oversikt over hva ungdommen gjør eller hvem de er sammen med.

Ulike litteratur viser at det er en sammenheng mellom foreldrerelasjon og selvbilde, for eksempel viser Skaalvik & Skaalvik (2013) at ungdom som opplever at de blir sett og anerkjent for hvem de er oftere har et høyere selvbilde. Dette kommer også frem i studien til Rosenberg 1979 ref i Skaalvik and Skaalvik (2013) hvor barns selvbilde var høyere, når de fikk være delaktig i samtalen rundt middagsbordet.

Effekten av foreldrerelasjon på selvbilde kom tydelig frem i den lineære regresjonen, det var det forholdet som hadde størst effekt.

5.2.2.3 Vær mer fysisk aktiv – bedre selvbilde, stemmer det?

Flertallet av ungdommen i undersøkelsen oppgir at de trener mellom 1 – 4 ganger i uken. Ungdommen i Telemark ligger litt over gjennomsnittet på landsbasis i forhold til å trene minimum en gang i uken, 83% mot 80% (Statistisk Sentralbyrå, 2019).

Mine funn viste at det er en positiv sammenheng mellom fysisk aktivitet og selvbilde, både i den bivarierte og lineære regresjonen.

Det er ulik litteratur som sier noe om fysisk aktivitet og selvbilde blant ungdom, for eksempel sier Hegna et al. (2017) at flesteparten av ungdom driver med fysisk aktivitet fordi det er gøy. Det gjør så man får brukt kroppen, testet ut hva en klarer og i lagidrett blir det sosialt med venner. Wold (2017) forklarer at det sosiale i lagidrett kan skape støtte blant jevnaldrende og Bakken et. al (2016) viser til at denne faktoren har en betydning for selvbilde.

Videre påpeker Hegna et al. (2017) at ungdom ofte har et ønske å komme i god form, samt viser Oellingrath et al. (2017) at ungdom i dag får mye informasjon rundt hvordan de skal se ut. Youngjin (2019) viser i sin studie at tilbakemeldinger fra andre har en betydning for hvordan man føler seg, som igjen påvirker selvbilde.

Et av målene med fysisk aktivitet er ifølge Helsedirektoratet (2019a) å øke eller å vedlikeholde den fysiske formen. Det å kjenne på evner, nå sine mål og få tilbakemelding på hvordan en har gjort det er betingelser Wold (2017) nevner når det kommer til å kjenne på en høy livskvalitet. Elstad & Barstad (2008) støtter opp om dette, da de sier at ulike opplevelser vil gi konsekvenser for utvikling, som kan både styrke og redusere selvbilde. Schneider et al. (2007) viste dette i sin studie, at unge som hadde forbedret sin fysiske styrke, hadde også økt selvbilde. Dette ble sett når de kun studerte den gruppen

som hadde hatt samme treningsopplegg. Når begge gruppene (med og uten treningsopplegg) ble det ikke vist noen sammenheng mellom fysisk aktivitet og selvbilde.

Flertallet av ungdommen oppgir at de trener mer enn tre ganger i uken, men selvbilde er ikke så mye høyere enn de som trener to ganger (3,1 og 2,86 hvor maks score er 4).

Helsedirektoratet (2019a) sine anbefalinger rundt fysisk aktivitet og barn er 60 minutter per dag, men vet vi egentlig hvor mye ungdommen trener? Det blir ikke spurt om hvilken type eller varighet det er på den fysiske aktivitet ungdommen bedriver. Det er derfor umulig å vite hva ungdommen «egentlig» svarer på. To personer kan svare at de trener fem ganger i uken, men dette kan ha totalt forskjellig innhold. Den ene kan for eksempel være på fem timer på et treningssenter i uken, mens den andre tar syklingen til skolen i betraktning. Samtidig blir det ikke stilt spørsmål om ungdommen driver med lagidrett eller individuelt. Ved å ikke vite dette kan det tenkes at lagidrett kan ha en medvirkende sammenheng til selvbilde. All aktivitet og godt for kroppen, men spørsmålet og analysen gir en liten indikasjon på hvilke mekanismer som gir den observerte sammenhengen.

Torstveit, Lohne-Seiler, Berntsen, and Anderssen (2018) forklarer at det er vanskelig å måle fysisk aktivitet i undersøkelser, da det ikke vil gi noen indikasjon på hvem som tilfredsstillt anbefalingen om fysisk aktivitet per uke.

Ifølge Hegna et. al (2017) preges media og sosiale medier av det av uoppnåelige skjønnhetsidealer. Oellingrath et al. (2017) påpeker at samfunnet i dag bærer preg av en utseendekultur, hvor det er et større søkelys på hvordan en ser ut og viser seg for andre. Dette samsvarer med det Hegna et. al (2017) sier når utseende og kropp blir en del av selvbilde. Ved at ungdom ikke føler at de når målet sitt eller at de får en tilbakemelding, om kroppen endres slik de ønsker, speiler dette seg i livskvaliteten (Wold, 2017) som igjen er relatert til følelser vurderinger av seg selv (Folkehelseinstituttet, 2018). Ungdommens selvbilde blir derfor påvirket hvis de ikke får en mestningsfølelse (Hegna et. al, 2017) av den fysiske aktiviteten de bedriver.

Mine funn tilsier det tidligere forskning viser på tema, det er en liten/moderat sammenheng mellom selvbilde og fysisk aktivitet. Dette underbygges på grunnlag av at ungdommen som oppgir at de ikke er fysisk aktive også har et godt selvbilde. Fysisk aktivitet er bevist til å styrke kroppen og den fysiske styrken, men det er ikke gitt at det vil gi et godt selvbilde – god følelse om seg selv.

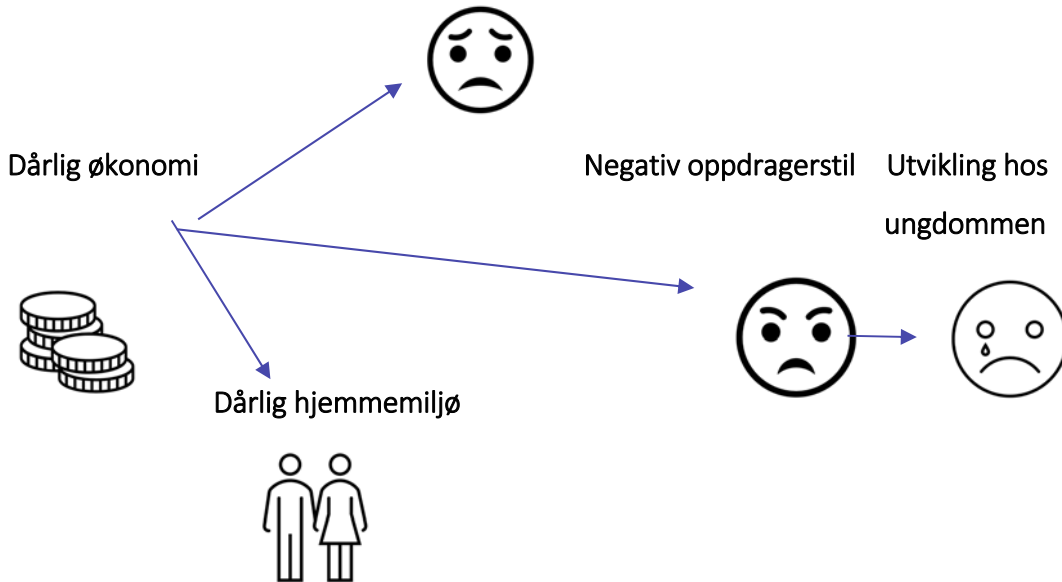
5.3 Bronfenbrenner – alt har en sammenheng og en påvirkning på ungdommen

I dette kapitlet ønsker jeg å se på hvordan enkelte av mine uavhengige variabler i avhandlingen kan virke inn på hverandre og deres relasjon til selvbilde. Jeg vil ta mine funn på enkeltvariabler ett hakk videre, hvor jeg i lys av Bronfenbrenner viser at det ikke er så enkelt, men det er mange ulike forhold som spiller inn på selvbilde og noen av disse ser ut til å ha mer betydning enn andre. Bø (1989 ref. i Bunkholdt, 2003, p. 266) viser til at det å hente inn alle variabler som kan påvirke et barn inn i en undersøkelse vil bli uoversiktlig, derfor må det tas et utvalg av variablene.

(Bøe, 2015) viser til familieprosessmodellen, hvordan en dårligere økonomi i familien kan oppleves for barn. Dette er det Bronfenbrenner kalles *eksonivå*. Her blir barna utsatt for indirekte påvirkning av foreldrenes inntektssituasjon, men de merker det opp mot samspillet dem imellom (Bunkholdt, 2003, p. 265). Studier som Bøe (2015) referer til viser at foreldrene blir oftere stresset over den økonomiske situasjonen og at dette går utover hvordan de opptrer ovenfor barna. Krangel og bekymring tenderer oftere når det er dårligere økonomisk. Barna opplever foreldrene sine som mere inkonsekvente og ikke like involverte i deres liv (Bøe, 2015). Foreldrene er på barnas *mikronivå* og de er den viktigste påvirkningen for utviklingen til et barn, ifølge Bronfenbrenners modell (Bunkholdt, 2003, p. 261). Bakken et al., (2016) viser til at en slik foreldrestil kan sammenlignes med autoritær oppdragerpraksis, hvor barna ikke får være like deltagende og foreldrene ikke viser like stor interesse for livet deres. Det å bli sett og anerkjent for hvem man er, er ifølge Skaalvik and Skaalvik (2013) sentrale begreper når det kommer til barns selvvverd. Bøe (2015) viser videre til funn fra studier hvor det er sammenheng mellom dårlig økonomi og konfliktfylt hjemmemiljø (p. 9).

Figur 6: Illustrasjons av familieprosessmodellen.

Psykiske vansker hos ungdommen

Bronfenbrenner tydeliggjør i sin modell at oppdragelsen er et viktig element i utviklingen for barn og at de vil observere de ulike rollene som er i hjemmet, som skaper en læring av sosiale koder (Bunkholdt, 2003). Dette gjenspeiler det Barstad (2014) og Bøe (2015) sier om at barna vil ta etter eksempelvis en negativ adferd som de ser hos foreldrene. Bøe (2015) referer til studier som viser at foreldrenes adferd har en påvirkning på barnas psykiske helse. Videre blir det sagt av Bunkholdt (2003) at foreldre som viser lite interesse rundt barna sine påvirker barna i den grad at de ikke føler de kan snakke om ting som er viktig for dem. Det blir også kalt en dysfunksjonell familie, innenfor systemisk tenkning. Barna kan her ha vanskeligheter med å skape relasjoner og de isolerer seg (Bunkholdt, 2003), som sannsynligvis kan resultere i at de ikke får den ene nære vennen. Dette er det Bronfenbrenner omtaler som *mesonivå*; relasjonen til foreldrene får en påvirkning på hvordan de klarer og sosialiserer seg utenfor hjemmet (p. 265). Dette har kommet fram i tidligere ungdata undersøkelser, på nasjonalt nivå. Ungdom fra lavere sosiale lag rapporterer sjeldnere at foreldrene vet hvem de er sammen med eller hvor de er på fritiden (Bakken, 2016). Barstad (2014, pp. 342-343) referer også til at familier med lavere økonomi kjennetegnes ved at barna ikke er så mye med venner

på fritiden. Den største forskjellen innad i de sosiale lagene er å kjenne vennenes foreldre, her er det lavest rapportering blant ungdommen i familier med lav økonomi (Bakken et al., 2016).

På den andre siden viser forskning (Bakken et al., 2016) at familier med høyere sosioøkonomisk status oftere har en foreldrestil hvor de viser engasjement, men har samtidig klare grenser og forventninger, også kalt autorativ foreldrestil. Bunkholdt (2003) referer dette til den systemiske utviklingen og funksjonell familie. Kjennetegnene her er at det er en åpen kommunikasjon mellom familiemedlemmer og med de som er utenfor husstanden (p. 268). Dette ser man igjen i mine funn, at de som oppgir at foreldrene vet hvor, når og hvem de er sammen med har en god foreldrerelasjon. Videre sier Bunkholdt (2003) at barna i en funksjonell familie blir sett på som individer med egne forutsetninger og barna utvikler seg gjennom disse erfaringene. Bakken et. al (2016) viser videre at familier med høyere sosioøkonomiske status gir ungdommen flere muligheter til å delta på aktiviteter og å finne på ting. Dette kan eksempelvis relateres til å delta på fritidsaktiviteter. Wold (2017) viser til en Norsk studie, hvor ungdom som var med i et idrettslag, hadde en høyere forekomst av å være fornøyd samt at det skaper en sosialisering med andre jevnaldrende. Greve (2018) knytter det å være med andre jevnaldrende til at det kan skape en vennerelasjon på sikt. Selvbilde blir påvirket av relasjonen og samspillet en har til andre jevnaldrende (Bakken et. al 2016) samtidig sier Barstad (2014) at det er en beskyttelsesfaktor for ensomhet.

I min lineære regresjon viste det seg at det var foreldrerelasjon som hadde størst effekt på selvbilde og som nummer to var det kjønn.

5.3.1 Liten refleksjon

I Bronfenbrenners modell blir det vektlagt at det er en gjensidig påvirkning mellom de ulike nivåene (Bunkholdt, 2003), dette tar jeg videre opp mot kausalitet (Eikemo & Clausen, 2007) og årsak – sammenheng. Avhandlingen min baserer seg på en tverrsnittstudie, så kan man ikke alltid si hvilken vei effekten går.

Det har blitt gjort rede for tidligere at selvbilde blir påvirket av andre forhold, men hva hvis man snur på det? Kan ikke et godt selvbilde føre til at man har lettere for å få en god foreldrerelasjon eller vennerelasjon?

Forskjellig litteratur viser at ungdom som har det bra med seg selv og har et bra selvbilde, de har en opplevelse av tilfredshet (Berg, 2005; Nes, 2017). Nes (2017) forklarer videre at ungdom som har det bra med seg selv, oftere oppsøker utfordringer, mens de som har et dårlig selvbilde trekker seg vekk fra situasjoner. Dette gjenspeiler det Barstad (2014) sier om ungdommens følelse, om de er gode nok eller ikke og det gjenspeiles i hvordan de klarer å knytte seg til sosiale relasjoner. Hvis en ungdom tenker at han ikke er bra nok, kan dette få en konsekvens i at han har vanskeligheter med å få kontakt med andre.

Jeg dannet meg noen egne refleksjoner rundt dette og jeg syns det kan relateres til å det å få venner. Kan det tenkes at ungdom som har et høyt selvbilde har lettere for å få venner? Ved at de er fornøyde med hvordan de er, så trenger de ikke «vise» seg eller hevde seg for andre. De tenker ikke så mye på hva andre syns om dem og ifølge (Munthe, 2019) gjør dette at andre liker bedre å være sammen med dem. (NHI.no, 2016) støtter opp om dette og sier at det er gøy å møte andre, hvis du vet at du er verdt å like.

Denne tankegangen kan også reflekteres opp mot fysisk aktivitet. Ved å ha et godt selvbilde vil det senke terskelen for å starte opp på en ny idrett? Ungdom som er fornøyd over hvordan de er, så kan det tenkes at dette preger hvordan relasjonen til foreldrene er.

I tråd med Bronfenbrenners modell kommer det frem at det er muligheter for gjensidige påvirkninger mellom forhold innenfor og mellom de ulike nivåene. Med tanke på tverrsnittdesignet som er anvendt i denne studien, så vil resultatene i noen tilfeller reflekterer gjensidige påvirkning mellom uavhengige faktorer og selvbilde hos ungdommen

5.4 Refleksjoner rundt egen forskning

Med utgangspunkt i problemstilling: *Hvilke forhold er det som påvirker selvbilde til ungdom i Telemark?* har jeg begitt meg ut på et stort og komplekst tema. Jeg har hatt et stort datamateriale og mitt ønske har vært å kunne belyse problemstillingen på best mulig måte. Innenfor vitenskapelig forskning og - resultater ligger det et krav om at det skal kontrolleres, etterprøves og testes av andre, dette er kalt intersubjektivitet. Ved å se på hvordan avhandlingens data, metoder, bearbeidelse av data, tester, hypoteser og slutninger, er forholdene som sier noe om resultatene er intersubjektive (Wormnæs, 1996b, p. 60).

Ved å gå inn i en rolle som forsker er et viktig aspekt å tenke på sin egen selvforståelse og hvordan en skal sette dataene ut i liv. Tolkningen skal ikke bære preg av fordommer eller egne meninger rundt tema. Forskeren skal være objektiv og det skal ikke tas inn egne personlig erfaringer (Neumann & Neumann, 2012). Dette kan sees i sammenheng med at jeg hadde i forkant dannet meg noen refleksjoner rundt hva som kunne påvirke selvbilde til ungdommen samt hva som kunne ha størst effekt. Jeg hadde en bevissthet rundt dette da jeg startet opp med å lete etter teori. Jeg ønsket å se etter alle aspekter, slik at avhandlingen ikke ble dreid mot den ene eller den andre siden. Jeg hadde en interesse for å se hva som skjulte seg av teorier og forskning, for det er spennende å se om det jeg hadde tenkt på forhånd kanskje ikke stemte eller at det var uenigheter.

For at et datamateriale kan belyse en problemstilling, så forklarer Grønmo (2017) at det er ulike forhold som spiller inn. Videre refererer Grønmo (2017) til to hovedtyper for kvalitetsvurdering; reliabilitet og validitet. Dette kapitlet vil derfor omhandle drøfting rundt datamaterialet i avhandlingen.

5.4.1 Reliabilitet

Grønmo (2017) referer reliabiliteten til datamaterialets pålitelighet, samt at utforming og gjennomføring er essensielt. Han definerer det slik: «*Reliabiliteten er høy hvis undersøkelsesopplegget og datainnsamlingen gir pålitelige data*» (p. 241).

Jeg har i denne avhandlingen benyttet meg av ungdatabasens undersøkelsen som er gjennomført i 2018 og Frøyland (2017) viser til at spørreskjemaet inneholder en obligatorisk grunnmodul, som er lik over hele landet. Dette gjør at svarene ungdom oppgir kan sees opp mot hverandre og en kan se om det er en endring i samfunnet, både lokalt og nasjonalt. Alle mine variabler i avhandlingen er under grunnmodulen, noen har blitt revidert (med et ekstra svaralternativ eller endring på spørsmålsformulering) (Frøyland, 2017). Dette gir en indikasjon på at dataene som er samlet inn de siste årene, kan sammenlignes og en ser om det er noen endring i forhold til selvbilde, vennerelasjoner etc. I avhandlingen har jeg brukt SPSS og dette medfører at min oppgave som forsker er å overføre variablene og verdiene på en korrekt måte.

For å sikre seg useriøse enheter i datamaterialet sitt så gjennomfører ungdatabasen en filrens (Frøyland, 2017, p. 17). Dette går ut på at det er valgt ut syv grupper med forskjellige spørsmål og det blir kontrollert om svarene avviker fra hverandre. Dette kan forklares med at ungdommen svarer høy score på depressive symptomer, men samtidig at de er fornøyde med eget liv. Frøyland (2017) sier at i tillegg til filrens er det laget et knippe med «tulleindikatorer» og ungdom som scorer høyt på disse, blir slettet fra datafilen. Dette sikrer også mitt arbeid med datasettet jeg har mottatt, jeg vet at ungdatabasen har gjort denne jobben for meg. En annen faktor som kan påvirke datamaterialet er det Ringdal (2018) referer til som «sosial ønskelighet». Dette viser til ungdom som svarer det de tror «ser best ut» på papiret, de er ikke helt ærlig med seg selv eller undersøkelsen. Dette kan være vanskelig å oppdage, men jeg nevnte dette tidligere i drøftingen, rundt foreldrenes utdanning.

5.4.2 Validitet

Validitet sier noe om det er gyldighet i datamaterialet når en ser det opp mot problemstillingen (Grønmo, 2017; Solbakken, 2019; Wormnæs, 1996a).

Innenfor validitet er det to hovedtyper, intern-, og ekstern validitet.

5.4.2.1 Intern validitet

Hvordan jeg har valgt å måle og operasjonalisere avhandlingens variabler har mye å si for resultatene (Solbakken, 2019, p. 38). Resultatene som har kommet frem i avhandlingen

vil bære preg av hvordan jeg har valgt å måle/konstruere selvbilde, sosioøkonomisk status og andre nøkkelbegreper. Det er derfor lagt ned en del arbeid i forarbeidet med operasjonaliseringen av variabler.

I min avhandling vil måten vil det være avgjørende hvordan jeg har valgt å måle sosioøkonomisk status, selvbilde og foreldrerelasjon. Operasjonaliseringen vil si her å finne variabler som dekker det jeg ønsker å finne i avhandlingen. Det ville vært vanskelig å kun brukt en variabel for å kunne forklare fenomenet jeg vil belyse.

Ringdal (2018) viser til at sammensatte mål brukes ofte i analyser i spørreundersøkelser. Argumentet for å bruke et slikt mål er at det fremhever et teoretisk begrep enn å bruke en enkelt indikator. Det blir konstruert en indeks eller en skal ut ifra samlet data.

I min avhandling benyttes det en indeks for sosioøkonomisk status (objektiv). En indeks referer Rindal (2018) til å være sammensatt av årsaks indikatorer. De måler ulike sider ved et fenomen og de trenger ikke å korrelere. For selvbilde og foreldrerelasjon blir det brukt en skala og her er det sammensatt av effekt indikatorer. I motsetning til indeks, må spørsmålene korrelere (Ringdal, 2018). For å undersøke og styrke konsistensen blant variablene i skalaene, har jeg benyttet faktoranalyse (Johannessen, 2009) og dette resulterte i at jeg slettet et spørsmål i hver variabel.

Selvbilde og foreldrerelasjon har jeg satt sammen flere spørsmål og funnet de som har sterkere intern konsistens, slik at det blir en renere dimensjon som blir belyst. Sosioøkonomisk status har jeg gjort slik Bakken (2016) har vist i sine rapporter og jeg valgte å dele inn i fem grupper. Som tidligere nevnt under drøftingen, stiller jeg med litt undrende til SØS objektiv samlemålet, dette fordi det kanskje ikke måler det det har til hensikt å gjøre.

Bakken (2016) viser til at det å bruke sammensatte mål, kan gi et tydeligere bilde av fenomenet enn ved å kikke på hver enkelt. Den negative siden er at det blir ikke synlig hva som skiller seg ut eller hvordan variasjonen er mellom de ulike spørsmålene. Dette kan sees opp mot at noen svarer at foreldrene ikke vet kjenner vennenes foreldre, men de scorer høyt på det andre, men de får et middels forhold til foreldrene.

5.4.2.2 Ekstern validitet

Solbakken (2019) viser til at ved å ha et større antall ungdom i datagrunnlaget, så får man en «miniversjon» av det man vil undersøke. Ungdom som er deltagende i undersøkelsen er 10257 og dette er et relativt stort utvalg. Svarprosenten var på 91% (ungdomsskolen) og 79% (videregående) (Aase et al., 2018, p. 14). Ved at svarprosenten er såpass høy, over 50% – 60%, kan man betrakte det dithen at det er representativt for ungdom i samme aldersgruppe (Grønmo, 2017, p. 209). Hvis en skal gå litt i dybden og se nærmere på om det kan være forskjeller når det kommer til hvor en bor, så kan det tenkes at SØS kan variere ut ifra om du bor i Telemark og eksempelvis Oslo, (med grunnlaget for kvm pris på bolig).

Ved å se på det partielle frafallet, så vil dette være forskjell på «missing» ut ifra hvilke spørsmål som blir stilt.

6 Avslutning

Gjennom denne avhandlingen har jeg rettet søkelyset på ungdom i Telemark sitt selvbilde og hva som kan påvirke dette. Jeg har tatt utgangspunkt i sosioøkonomisk status, relasjoner til foreldre og venner, omfang av fysisk aktivitet, kjønn og alder. Problemstillingen har blitt besvart på så grundig måte som mulig, men som man ser i avhandlingen så er det flere andre faktorer som kan ha påvirkning på selvbilde.

Med dette fokuset resulterte det i følgende problemstilling:

Hvilke forhold har påvirkning på selvbilde til ungdom i Telemark?

For å kunne besvare og å få et mest helhetlig bilde av problemstillingen utarbeidet jeg fire forskningsspørsmål.

1. *Er det en sammenheng mellom ungdommens selvbilde og sosioøkonomiske status?*
2. *Hvordan er sammenhengen mellom selvbilde og den sosioøkonomiske statusen, når en kontrollerer for foreldrereaksjon, vennsrelasjon, fysisk aktivitet, kjønn og alder?*
3. *Er det noen sammenhenger mellom ungdoms selvbilde og foreldrerelasjon, vennsrelasjon, fysisk aktivitet, kjønn og alder.*
4. *Hvilke nevnte forhold er det som har størst påvirkning på ungdommens selvbilde?*

Disse spørsmålene har vært avgjørende når det kommer til valg av analysemetoder samt hvilke litteraturer jeg har vært interessert i. Funnene som er blitt gjort må derfor sees i lys av hvilke avgrensinger jeg har gjort i forhold til denne avhandlingen. Det er mye interessant litteratur der ute, men jeg har konsekvent kun tatt for meg det jeg har definert som selvbilde rettet mot ungdom.

De bivariate analysene viste at det var en sammenheng mellom ungdom i Telemark sitt selvbilde og SØS. Det jeg midlertidig oppdaget var det subjektiv SØS hadde en større varians på selvbilde enn den objektive. Jeg startet med bivariate analyser for å besvare forskningsspørsmålene. Videre i den lineære regresjonen viste funnene at det ikke var en

signifikant sammenheng mellom objektiv SØS og selvbilde, når det ble kontrollert for flere forhold. Subjektiv SØS hadde en positiv effekt på selvbilde og denne var signifikant.

Det tredje forskningsspørsmålet tok for seg foreldrerelasjon, vennerelasjon, fysisk aktivitet, kjønn og alder. De bivariate analysene viste her at alle hadde en signifikant sammenheng til selvbilde. De signifikante sammenhengene var opprettholdt også etter å ha justert for foreldrerelasjon, vennskapsrelasjon, fysisk aktivitet, alder, kjønn og SØS i den lineære regresjonen. I den lineære regresjonen, så ble forholdene sett opp mot effekten det hadde på selvbilde. Her var det foreldrerelasjon og kjønn som hadde størst effekt. Regresjonen viste at SØS variabelen forklarte kun selvbilde med 7%. Ved å ta inn foreldrerelasjon, vennerelasjon, fysisk aktivitet, kjønn og alder også så ble selvbilde forklart med 24%. Dette viser at det er flere faktorer enn de inkluderte spiller inn, når det kommer til selvbilde.

6.1 Praktiske implikasjoner

Gjennom mine funn så ser man tydelig at foreldrenes rolle har en stor effekt på ungdommens selvbilde. Dette viser seg også i tidligere forskning som er gjort. Dette går på om de involverer seg i livet, i form av å ha kontroll på hva de gjør og hvem de er sammen med på fritiden. Dette betyr at foreldre spiller en rolle når det kommer til ungdommens selvbilde ved at de viser engasjement. Dette gir antageligvis en følelse av at de blir sett og at noen bryr seg om hva de gjør. Foreldre som ikke viser engasjement og lar barna gjøre litt som de vil, uten at de «bryr» seg, kan derfor påvirke ungdommens selvbilde og egen følelse om seg selv. Viktigheten ligger i å vise at man er foreldre og at det foreligger forskjellig ansvar når det kommer til å være foreldre og barn. Et forebyggende tiltak går til foreldre, hvor de setter av tid til å være med barnet sitt, lytte og å se han/hun for den de er. I en slik situasjon kan ungdommen åpne seg mer, hvis de har problemer om ting eller på den andre siden de vil føle at de blir sett av sine nærmeste. Viktigheten ligger også i å gi tilbakemeldinger, ikke på prestasjoner, men på hvordan man er som person. Dette kan bygge opp egne følelser rundt seg selv og en blir tryggere på seg selv.

Det at jenter scorer såpass mye lavere enn gutter har også blitt støttet og vist i tidligere forskninger. Viktigheten ligger i å finne ut hva som gjør at jenter har så dårlig selvbilde. Svarer gutter og jenter på det samme eller tolker de spørsmålene forskjellig? Det var en høyere andel av ungdommen som svarte at de var skuffet over seg selv, i forhold til de andre selvbilde faktorene. Hva skyldes denne skuffelsen? Mine funn sier ikke noe om hva denne skuffelsen går ut på, men jeg tenker at det kunne vært interessant å sett hva dette kan skyldes. Er de skuffet over seg selv som mennesket eller det på livet generelt, eksempelvis skole? Dette kunne bli gjort i form av mer spesifikke spørsmål omhandlende skuffelsen de kjenner på.

Sosioøkonomisk status hadde en relativt lavere effekt på selvbilde, enn det jeg hadde forventet fra starten av. Den objektive SØS hadde ikke noen effekt og dette kan også sees i tidligere forskning, at det er den subjektive følelsen som spiller en større rolle, rundt familiens økonomi. Dette bunner ut i om ungdommen føler at de har det de trenger og har det som er «normalt» innenfor deres jevnaldrende. I min leting etter forskning så jeg ofte at SØS var relatert opp til foreldrenes adferd og det viser seg at dette har en påvirkning på hverandre.

Når det gjelder fysisk aktivitet så viser mine funn at det er en liten sammenheng opp mot selvbilde, men tidligere forskning er litt uklar på det område.

Forskning rundt vennerelasjon har jeg ikke funnet så mye av, men det jeg har støtter mine funn, på noen områder. Jeg oppdaget at flere av tidligere undersøkelser så dette opp mot selvtillit og nettbasert vennskap og dette er ikke relevant for min avhandling.

Når det gjelder selvbilde og alder, så viste mine funn at den synker når en går oppover i klassene. Tidligere forskning er noe todelt og det foreligger forskjellige resultater. Kanskje det stemmer slik Bronfenbrenner hevder, at en økologisk overgang kan ha en positiv effekt. Dette ble jo sett i 8.klasse og på VG1, - her var selvbilde bedre enn årene etter. Etter å ha arbeidet med denne avhandlingen ser jeg behovet for å styrke ungdommens psykiske helse, gjennom blant annet å styrke deres selvbilde. Mine funn tyder på at det er relevant å ha et spesielt fokus rett mot ungdommens relasjon til foreldrene samt at

deres følelse rundt familiens økonomi har en betydning. Et annet viktig funn tyder på at det er viktig å se på hva som kan bidra til å styrke jentenes selvbilde.

6.2 Refleksjoner rundt videre forskning

Selvbilde rundt alder og kjønn er det ikke forsket mye på, det er mest teorier som sier hvordan det kan være og hva som er mest nærliggende. Er det noen mellomliggende mekanismer som gjør at selvbilde blir påvirket i den ene eller den andre retningen? Dette syns jeg kunne vært spennende å studere videre også med tanke på hvor en kan sette forebyggende tiltak i forhold til kjønn og alder.

Noe annet spennende jeg så gjennom avhandlingen var dette med økonomi og foreldrenes adferd, som igjen eventuelt kan påvirke vennerelasjon. Er det slik at lav økonomi har en sammenheng til dårlig relasjon til både foreldre og venner? Dette tema er absolutt noe som burde bli forsket på i fremtiden og det kan gjøre oss oppmerksomme på hva som kan skape at noen har dårligere relasjon enn det andre har. Ved å få denne kunnskapen kan en sette inn tiltak og jobbe forebyggende opp mot ungdommen.

Litteraturliste

Referanseliste

- Aarø, L. E., Samdal, O., & Wold, B. (2017). *Psykisk helse blant ungdom*. Oslo: Gyldendal.
- Aase, K. N., Kristiansen, R., Vardheim, I., Bentsen, A., Gulløy, E., Bordevich, K., . . . Krane, V. (2018). *Ung i Telemark 2018*. Retrieved from Skien:
- Abildsnes, E. (2018). Sosioøkonomiske perspektiver på fysiske aktivitet. In M. k. Torstveit, H. Lohne-Seiler, S. Berntsen, & S. A. Anderssen (Eds.), *Fysisk aktivitet og helse: Fra begrepsforståelse til implementering av kunnskap*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Andersson, B.-E. (1985). Bronfenbrenners utvecklingsøkologi. In I. Bø (Ed.), *Barn i miljø: Oppvekst i en utviklingsøkologisk sammenheng* (pp. 9-35).
- Babic, M. J., Morgan, P. J., C, P. R., Lonsdale, C., White, R. L., & Lubans, D. R. (2014). Physical Activity and Physical Self-Concept in Youth: Systematic Review and Meta-Analysis. *Sports medicine*, 2014(44), 1589-1601. doi:10.1007/s40279-014-0229-z
- Bakken, A. (2018). *Ungdata 2018: Nasjonale resultater*. (8/18).
- Bakken, A., Frøyland, L. R., & Sletten, M. A. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv: Hva sier ungdatabasene undersøkelsene?* (3/16). Oslo: NOVA
- Barstad, A. (2014). *Levekår og livskvalitet: Vitenskapen om hvordan vi har det*. Oslo: Cappelen.
- Bekken, W., Dahl, E., & Wel, K. v. D. (2018). *Barnefattigdom, helse og livssjanser: Hva kan kommunene gjøre?* (2). Retrieved from skriftserien.hioa.no
- Berg, N. B. J. (2005). *Elev og menneske: Psykisk helse i skolen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Bonhauser, M., Fernandez, G., Puschel, K., Yanez, F., Montero, J., Thompson, B., & Coronado, G. (2005). Improving physical fitness and emotional well-being in adolescents of low socioeconomic status in Chile: results of a school-based controlled trial. *Health Promotion International*, 20(2), 113-122. doi:10.1093/heapro/dah603
- Borge, A. I. H. (2005). *Resiliens: Risiko og sunn utvikling*. Oslo: Gyldendal.
- Budfir.no. (2015). Relasjoner og nettverk. Retrieved from https://budfir.no/Statistikk_og_analyse/Oppvekst/Familie_omsorg_og_relasjoner/Relasjoner_og_netterk/
- Budfir.no. (2017). Barnefattigdom. Retrieved from https://www.budfir.no/Statistikk_og_analyse/Barnefattigdom/#/08
- Budfir.no. (2018). Barn i lavinntektsfamilier. Retrieved from https://budfir.no/Familie/Fattigdom/Ny_Barnefattigdom_i_Norge/
- Bunkholdt, V. (2003). *Utviklingspsykologi*. Otta: Universitetsforlaget.
- Bunting, M., & Moshuus, G. H. (2017). Innledning. In M. Bunting & G. H. Moshuus (Eds.), *Skolesamfunnet: Kompetansekrav og ungdomsfelleskap*. Oslo: Cappelen Damm.
- Bøe, T. (2015). *Sosioøkonomisk status og barn og unges psykologiske utvikling: Familiestressmodellen og familieinvesteringsperspektivet* (12/2015). Retrieved from helsedirektoratet.no
- Christopher, J. M. (2006). *Self-esteem research, theory, and practice toward a positive psychology of self-esteem, third edition*(3rd ed ed.).

- Eikemo, T. A., & Clausen, T. H. (2007). *Kvantitativ analyse med SPSS: En praktisk innføring i kvantitative analyseteknikker*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Elstad, J. I., & Barstad, A. (2008). Sosiologiske perspektiver på psykiske plager. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 5(3), 204-212. Retrieved from http://www.idunn.no/tph/2008/03/sosiologiske_perspektiver_pa_psykiske_plager
- Erdvik, I. B., Haugen, T., Ivarsson, A., & Safvenbom, R. (2020). Global Self-Worth among adolescents : The role of basic psychological need satisfaction in physical education. *Scandinavian Journal of Educational Research* 64(5), 768-781.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using ibm spss statistics*. London: Sage.
- Folkehelseinstituttet. (2018). *Livskvalitet og psykiske lidelser blant barn og unge*. Retrieved from <https://www.fhi.no/nettpub/hin/grupper/psykisk-helse-hos-barn-og-unge/#mange-barn-og-unge-rammes-av-psykiske-plager-og-psykiske-lidelser>
- Fordham, K., & Stevenson - Hinde, J. (1999). Shyness, Friendship Quality, and Adjustment During Middle Childhood. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 40(5). doi:<https://doi.org/10.1111/1469-7610.00491>
- Franco, N., & Levitt, M. J. (1998). The Social Ecology of Middle Childhood: Family Support, Friendship Quality, and Self-Esteem. *Family relations*, 47(4), 315 - 321. doi:10.2307/585262
- Frønes, I. (2011). *Moderne barndom*. Latvia: Cappelen Damm.
- Frønes, I. (2017). Kompetansesamfunnet utfordringer. In M. Bunting & G. H. Moshuus (Eds.), *Skolesamfunnet: Kompetansekrav og ungdomsfellesskap* (pp. 17-28). Oslo: Cappelen Damm.
- Frøyland, L. R. (2017). Ungdata - loka ungdomsundersøkelser: Dokumentasjon av variablene i spørreskjemaet.
- Furuberg, J., Grav, T., Lima, I. A. Å., & Munch-Elingsen, E. (2018). *Lavinntekt og levekår i Norge: Tilstand og utviklingsstrekk 2018*. (2018:3). Retrieved from <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/Analyser+fra+NAV/NAV+rapporserie/NAV+rapporser/Lavinntekt+og+levekar+i+Norge.+Tilstand+og+utviklingsstrekk+-+2018>
- Greve, A. (2018). Vennskapsbegrepet. In M. Øksnes & A. Greve (Eds.), *Vennskap* (pp. 41-57). Oslo: Cappelen.
- Grimen, H. (2004). *Samfunnsvitenskapelige tenkemåter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grønmo, S. (2017). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Gulbrandsen, L. M. (2017a). Barn, oppvekst og utvikling. In L. M. Gulbrandsen (Ed.), *Oppvekst og psykologisk utvikling: Innføring i psykologiske perspektiver* (pp. 15-50). Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, L. M. (2017b). Urie Bronfenbrenner: En økologisk utviklingsmodell. In L. M. Gulbrandsen (Ed.), *Oppvekst og psykologisk utvikling: Innføring i psykologiske perspektiver* (pp. 51-72). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hegna, K., Eriksen, I. M., Sletten, M. A., Strandbu, Å., & Ødegård, G. (2017). Ungdom og psykisk helse - endringer og kontekstuelle erfaringer. In M. Bunting & G. H. Moshuus (Eds.), *Skolesamfunnet: kompetansekrav og ungdomsfellesskap* (pp. 75-89). Oslo: Cappelen Damm.
- Helland, H. (2003). Om å bruke statistikk i sosiologien. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 44(4), 529-553.

- Helsedirektoratet. (2014). *Anbefalinger om kosthold, ernæring og fysisk aktivitet* (IS-2170). Retrieved from https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/anbefalinger-om-kosthold-ernaering-og-fysisk-aktivitet/Anbefalinger%20om%20kosthold%20ern%C3%A6ring%20og%20fysisk%20aktivitet.pdf/_attachment/inline/2f5d80b2-e0f7-4071-a2e5-3b080f99d37d:2aed64b5b986acd14764b3aa7fba3f3c48547d2d/Anbefalinger%20om%20kosthold%20ern%C3%A6ring%20og%20fysisk%20aktivitet.pdf
- Helsedirektoratet. (2019a). Fysisk aktivitet for barn og unge. Retrieved from <https://www.helsedirektoratet.no/faglige-rad/fysisk-aktivitet-for-barn-unge-voksne-eldre-og-gravide/fysisk-aktivitet-for-barn-og-unge>
- Helsedirektoratet. (2019b). Systematisk folkehelsearbeid: Bakgrunn. Retrieved from Hentet 11.11.2020 <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/systematisk-folkehelsearbeid/metode-og-prosess>
- Helseth, S., Christophersen, K.-A., & Lund, T. (2007). Helserelatert livkvalitet hos ungdom: Kunnskap om helserelatert livskvalitet hos ungdom som grunnlag for tilnærming i skolehelsetjenesten. *Vard i Norden*, 27(1), 15-21.
- Jackson, L. A., Hodge, C. N., & Ingram, J. M. (1994). Gender and self-concept: A reexamination of stereotypic differences and the role of gender attitudes. *Sex roles*, 30(1994), 615 - 630. doi:<https://doi.org/10.1007/BF01544666>
- Jangra, P., & Balda, S. (2018). Sosio - economic status as a predictor of personally perceived and socially perceived self - esteem of adolescents. *Indian Journal of Positive Psychology*, 9(2), 282 - 284.
- Johannessen, A. (2009). *Introduksjon til SPSS*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Jozefiak, T., & Backer-Grøndahl, A. (2019). Måleegenskaper ved den norske versjonen av Self-Perception Profile for Adolescents (SPPA). doi:<https://doi.org/10.21337/0060>
- Klepp, K.-I., & Aarø, L. E. (2009). Forord. In K.-I. Klepp & L. E. Aarø (Eds.), *Ungdom, livsstil og helsefremmende arbeid*. Oslo: Gyldendal.
- Klepp, K.-I., Stigen, O. T., & Aarø, L. E. (2009). Folkehelse og folkehelsearbeid blant barn og unge i Norge. In K.-I. Klepp & L. E. Aarø (Eds.), *Ungdom, livsstil og helsefremmende arbeid* (pp. 17-36). Oslo: Gyldendal.
- Kränge, O., & Øia, T. (2005). *Den nye moderniteten: Ungdom, individualisering, identitet og mening*. Oslo: Cappelen.
- Kvelling, Ø. (2012a). Sosialiseringbegreper. In Ø. Kvelling (Ed.), *Oppvekstmiljø og sosialisering* (pp. 13-54). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kvelling, Ø. (2012b). Transaksjonsmodellen. In Ø. Kvelling (Ed.), *Oppvekstmiljø og sosialisering* (pp. 62 - 81). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Loland, W. N. (1999). *Body image and physical activity*. Oslo: The norwegian university of sport and physical education.
- Lubans, D., Richards, J., Hillman, C., Faulkner, G., Beauchamp, M., Nilsson, M., . . . Biddle, S. (2016). Physical Activity for Cognitive and Mental Health in Youth: A Systematic Review of Mechanisms. *Pediatrics*, 138(3). doi:<https://doi.org/10.1542/peds.2016-1642>
- Midtbø, T. (2007). *Regresjonsanalyse for samfunnsvitere: Med eksempler fra SPSS*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Mjaavatn, P. E., & Frostad, P. (2018). Fra ungdomskole til videregående skole - hvordan opplever elevene overgangen? *Norsk pedagogisk tidsskrift*, *11-01*(3282-297). doi:10.18261
- Moksnes, U. K., & Lazarewicz, M. (2016). The association between self-esteem and sense of coherence in adolescents aged 13–18 years—The role of sex and age differences. *Personality & Individual Differences*, *2016*(90), 150-154.
- Moshuus, G. H. (2017). Skolesamfunnet - unges fortellinger om oppvekts idag. In M. Bunting & G. H. Moshuus (Eds.), *Skolesamfunnet: Kompetansekrav og ungdomsfellesskap*. Oslo: Cappelen Damm.
- Munthe, K. (2019). Enkle grep som gir barn en bedre selvfølelse. Retrieved from <https://www.barnevakten.no/grep-som-gir-barn-bedre-selvfoelelse/>
- Nes, R. B. (2017). Subjektiv livskvalitet: Lykke og trivsel blant ungdom. In K.-I. Klepp & L. E. Aarø (Eds.), *Ungdom, livsstil og helsefremmende arbeid* (pp. 63-78). Oslo: Gyldendal.
- NESH. (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. De nasjonale forskningsetiske komiteene Retrieved from <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-humaniora-juss-og-teologi/>
- Neumann, C. B., & Neumann, I. B. (2012). *Forskeren i forskningsprosessen: En metodebok om situering*. Litauen: Cappelen Damm Akademisk.
- NHI.no. (2016). Selvtillit og selvbilde hos barn. Retrieved from <https://nhi.no/familie/barn/selvtillit-og-selvbilde/>
- Nordhagen, R. (2009). Helse hos barn og unge. In K.-I. Klepp & L. E. Aarø (Eds.), *Ungdom, livsstil og helsefremmende arbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- NOVA. (2013). *Ungdata: nasjonale resultater 2010 - 2012*. (10/13). Oslo: NOVA Retrieved from <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2013/Ungdata-Nasjonale-resultater-2010-2012>
- Oellingrath, I. M., Svendsen, M. V., & Hestetun, I. (2017). Kosthold, fysisk aktivitet og kropp - elevenes helse og skolens muligheter. In M. Bunting & G. H. Moshuus (Eds.), *Skolesamfunnet: kompetansekrav og ungdomsfellesskap*. Oslo: Cappelen Damm.
- Prabhu, S. G., & Shekhar, R. (2017). The role of socio - economic status in adolescent resilience and self - esteem. *Indian Journal of Health and Well-being*, *8*(9).
- Rentzsch, K., Wenzler, M. P., & Schütz, A. (2016). The structure of multidimensional self-esteem across age and gender. *Personality and individual differences*, *88*(2016), 139-147. doi:10.1016/j.paid.2015.09.012
- Richards, L. (2016). For Whom Money Matters Less: Social Connectedness as a Resilience Resource in the UK. *Social Indicators Research*, *125*(2), 509-535. doi:10.1007/s11205-014-0858-5
- Ringdal, K. (2018). *Enheter og mangfold: Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (Vol. 4). Bergen: Fagbokforlaget.
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the Self*. New York: Basic Books.
- Samdal, O., Mathisen, F. K. S., Torsheim, T., Diseth, Å. R., Fismen, A.-S., Larsen, T., . . . Årdal, E. (2016a). *Helse og trivsel blant barn og unge: HEMIL rapport 2016*. (1/2016). Universitet i Bergen: HEMIL - senteret
- Samdal, O., Mathisen, F. K. S., Torsheim, T., Diseth, Å. R., Fismen, A.-S., Larsen, T., . . . Årdal, E. (2016b). *Helse og trivsel blant unge. Resultater fra den*

- landsrepresentative spørreundersøkelsen "Helsevaner blant skoleungdom". En WHO undersøkelse i flere land". (HEMIL 1/2016). Retrieved from https://issuu.com/universitetet_i_bergen/docs/hemil-rapport2016
- Saxena, S., Van Ommeren, M., Tank, K. C., & Armstrong, T. P. (2009). Mental health benefits of physical activity. *Journal of mental health, 14* (5). doi:10.1080/09638230500270776
- Schneider, M., Dunton, G. F., & Cooper, D. M. (2007). Physical activity and physical self-concept among sedentary adolescent females: An intervention study. *Psychology of Sport and Exercise, 9*(1), 1-14. doi:<https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2007.01.003>
- Skaalvik, E. M., & Skaalvik, S. (2013). *Skolen som læringsarena: Selvoppfatning, motivasjon og læring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skog, O.-J. (1998). *Å forklare sosiale fenomener: en regresjonsbasert tilnærming*.
- Solbakken, S. S. (2019). *Statistikk for nybegynnere*. Bergen: Fagbokforlaget.
- St.melding nr 20 (2006 - 2007). *Nasjonal strategi for å utjevne sosiale helseforskjeller*. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Stmeld-nr-20-2006-2007-/id449531/?ch=1>
- Statistisk Sentralbyrå. (2019, 30.oktober 2019). Idrett og friluftsliv, levekårsundersøkelsen. Retrieved from <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/fritid>
- Statistisk Sentralbyrå. (2020a, 12. august 2020). Befolkningens utdanningsnivå. Retrieved from <https://www.ssb.no/utniv/>
- Statistisk Sentralbyrå. (2020b, 25.06.2020). Familier og husholdninger: Barn 0-17 år med antall foreldre i familien, etter region, statistikkvariabel og år. Retrieved from <https://www.ssb.no/statbank/table/06239/tableViewLayout1/>
- Statistisk Sentralbyrå. (2020c, 24.mars 2020). Kvadratmeterpriser for eneboliger. Retrieved from <https://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/statistikker/kvadenebol>
- Thechildrensociety.org.uk. (2019). *The Good Childhood Report 2019*. Retrieved from https://www.childrensociety.org.uk/sites/default/files/the_good_childhood_report_2019.pdf
- Thechildrensociety.org.uk. (2020). *The good childhood report 2020*. Retrieved from https://www.childrensociety.org.uk/sites/default/files/2020-09/PRE022a_Good%20Childhood%202020_V6_LR.pdf
- Tonkonogi, M., & Bellardini, H. (2013). *Fysisk trening for barn og ungdom: For helse, allsidig utvikling og prestasjon*. Oslo: Akilles.
- Torstveit, M. k., Lohne-Seiler, H., Berntsen, S., & Anderssen, S. A. (2018). Måling av fysisk aktivitet og fysisk form. In J. Steene - Johannessen, M. Grydeland, & B. H. Hansen (Eds.), *Fysisk aktivitet og helse: Fra begrepsforståelse til implementering av kunnskap*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Trowbridge, N. (1972). Self-concept and socio economic status in elementary school children. *American educational research journal, 9*(4), 525-537. doi:10.2307/1162274
- Ungdata. (2016). Hva er ungdata? Retrieved from <http://www.ungdata.no/Om-undersokelsen/Hva-er-Ungdata>
- Universitetet i Søs-Øst Norge. (2020, 18.08.2020). Studieplan for Masterstudium i forebyggende arbeid for barn og unge. Retrieved from

https://www.usn.no/studier/studie-og-emneplaner/#/studieplan/981_2018_H%C3%98ST

- Utdanningsforskning.no. (2017). Teoretiske perspektiver på hvordan trivsel kan fremmes i skolen. Retrieved from <https://utdanningsforskning.no/artikler/teoretiske-perspektiver-pa-trivsel/>
- Vyncke, V., Clerq, B. D., Stevens, V., Costongs, C., Barbareschi, G., Jonsson, S. H., . . . Maes, L. (2013). Does neighbourhood social capital aid in levelling the social gradient in the health and well - being of children and adolescents? A literature review. *BMC Public Health*, *13*(65), 1-18. doi:doi:10.1186/1471-2458-13-65
- Wichstrøm, L. (1995). Harter's Self-Perception Profile for Adolescents: Reliability, Validity, and Evaluation of the Question Format. *Journal of Personality Assessment*, *65*(1), 100-116. doi:10.1207/s15327752jpa6501_8
- Wold, B. (2017). Ungdom og fysisk aktivitet: Helse, motivasjon og tiltak. In K.-I. Klepp & L. E. Aarø (Eds.), *Ungdom, livsstil og helsefremmende arbeid*: Gyldendal Akademisk.
- Wormnæs, O. (1996a). Noen vitenskapsteoretiske emner. In O. Wormnæs (Ed.), *Vitenskap - enhet og mangfold* (pp. 58-78). Oslo: Gyldendal.
- Wormnæs, O. (1996b). Noen vitenskapsteoretiske emner. In O. Wormnæs (Ed.), *Vitenskap - enhet og mangfold*. Oslo: Gyldendal.
- Wormnæs, O. (1996c). Vitenskap og etikk. In O. Wormnæs (Ed.), *Vitenskap - enhet og mangfold* (pp. 79-102). Oslo: Gyldendal.
- Youngjin, K. (2019). The relationship between contingent self-esteem and trait self-esteem. *Social Behavior & Personality: an international journal*, *47*(2), 1-19. doi:10.2224/sbp.7575
- Øia, T., & Fauske, H. (2006). *Oppvekst i Norge*. Oslo: Abstrakt Forlag.

7 Oversikt over tabeller og figurer

Vedlegg 1

Tabell 1: Oversikt over avhengig og uavhengig variabler

Tabell 2: Fremvisning av SØS variabler i ungdatabasen

Vedlegg 2

Tabell 1: Deskriptiv statistikk over fars utdanning

Tabell 2: Deskriptiv statistikk over mors utdanning

Tabell 3: Deskriptiv statistikk over antall bøker i hjemmet

Tabell 4: Deskriptiv statistikk over om familien har bil

Tabell 5: Deskriptiv statistikk over om ungdommen har eget soverom

Tabell 6: Deskriptiv statistikk over antall familieferier siste året

Tabell 7: Deskriptiv statistikk over datamaskiner eller nettbrett i familien

Tabell 8: Deskriptiv statistikk over å like å være sammen med foreldrene

Tabell 9: Deskriptiv statistikk over foreldre som kjenner venners foreldre.

Tabell 10: Deskriptiv statistikk over foreldre som vet hvor ungdommen er på fritiden.

Tabell 11: Deskriptiv statistikk over foreldre som vet hvem ungdommen er sammen med på fritiden.

Tabell 12: Deskriptiv statistikk over ungdom som er fornøyd med seg selv.

Tabell 13: Deskriptiv statistikk over ungdom som er skuffet over seg selv.

Tabell 14: Deskriptiv statistikk over ungdom som liker seg selv slik de er.

Tabell 15: Deskriptiv statistikk over ungdom som sier at de de driver med i livet er meningsfullt.

Tabell 16: Deskriptiv statistikk over ungdom som er fornøyd med hvordan de har det.

Vedlegg 3

Tabell 1: Alternativ regresjonsmodell.

Vedlegg 4

Godkjenning av bruk av datamaterialet

8 Vedlegg

8.1 Vedlegg 1: Oversikt over uavhengig og avhengig variabler

Tabell 1 oversikt over avhengig og uavhengig variabler.

Teoretisk begrep	Variabelnavn	Variabelbeskrivelse	Verdier
Selvbilde	Selvbilde1	Jeg er svært fornøyd med hvordan jeg er	0 = Passer svært dårlig 1 = Passer ganske dårlig 2 = Passer ganske godt 3 = Passer svært godt
	Selvbilde2	Jeg er ofte skuffet over meg selv	0 = Passer svært dårlig 1 = Passer ganske dårlig 2 = Passer ganske godt 3 = Passer svært godt
	Selvbilde5	Jeg liker meg selv slik jeg er	0 = Passer svært dårlig 1 = Passer ganske dårlig 2 = Passer ganske godt 3 = Passer svært godt
	Selvbilde6	Jeg er fornøyd med hvordan jeg har det	0 = Passer svært dårlig 1 = Passer ganske dårlig 2 = Passer ganske godt 3 = Passer svært bra
	Selvbilde7	Jeg opplever at det jeg driver med i livet er meningsfullt	0 = Passer svært dårlig 1 = Passer ganske dårlig 2 = Passer ganske godt 3 = Passer svært godt
	Selvbilde8	Jeg synes det er ganske vanskelig å få venner	0 = Passer svært dårlig 1 = Passer ganske dårlig 2 = Passer ganske godt 3 = Passer svært godt
Foreldres utdanning	Forutd2	Har foreldrene dine utdanning fra høgskole eller universitet? Sett et kryss	Mor 1. Ja 2. Nei

	Forutd1	for hver forelder. Hvis du ikke har kontakt med en eller begge av foreldrene dine, hopper du over spørsmålet som gjelder denne foreldren.	Far 1. Ja 2. Nei
Bøker i hjemmet	Bøker	Hvor mange bøker tror du det er hjemme hos deg? NB! En meter bøker tilsvarer ca 50 bøker.	1. Ingen bøker 2. Mindre enn 20 bøker 3. 20 - 100 bøker 4. 100 - 500 bøker 5. 500 - 1000 bøker 6. Mer enn 1000 bøker
Velstands nivå i hjemmet	Fas1	Har familien din bil?	1. Nei 2. Ja, en 3. Ja, to eller fler
	Fas2	Har du eget soverom?	1. Ja 2. Nei
	Fas3	Hvor mange ganger har du reist et sted på ferie med familien din det siste året?	1. Ingen ganger 2. En gang 3. To ganger 4. Mer enn to ganger
	Fas5	Hvor mange datamaskiner eller nettbrett har familien din?	1. Ingen 2. En 3. To 4. Mer enn to
Subjektiv SØS	Famråd1	Har familien din hatt god eller dårlig råd de siste to årene?	1. Vi har hatt god råd hele tiden. 2. Vi har stort sett hatt god råd. 3. Vi har verken hatt god eller dårlig råd. 4. Vi har stort sett hatt dårlig råd. 5. Vi har hatt dårlig råd hele tida.
Kjønn	Kjønn	Er du gutt eller jente?	1. Gutt 2. Jente
Klasse	Klasse	Hvilket klassetrinn går du i?	1. 8.klasse 2. 9.klasse 3. 10. klasse 4. 1.vgs

			5. 2.vgs 6. 3.vgs
Nær venn	venner2	Har du minst en venn som du kan stole fullstendig på og betro deg til om alt mulig?	1. Ja, helt sikkert 2. Ja, det tror jeg 3. Det tror jeg ikke 4. Har ingen jeg vil kalle venner, nå for tiden
Relasjon til foreldre		Her kommer det noen utsagn om hvordan du vil beskrive forholdet til foreldrene dine:	1.Paser svært godt 2.Passer ganske godt 3. Passer ganske dårlig 4.Passer svært dårlig
	Foreldre1	Foreldrene mine pleier å vite hvor jeg er, og hvem jeg er sammen på fritida	
	Foreldre2	Foreldrene mine kjenner de fleste av vennene mine som jeg er sammen med i fritida.	
	Foreldre4	Foreldrene mine kjenner foreldrene til vennene mine	
	Foreldre7	Jeg krangler ofte med foreldrene mine	
	Foreldre10	Jeg liker å være sammen med foreldrene mine	
Fysisk aktivitet	Trener9	Hvor ofte er du så fysisk aktiv at du blir andpusten eller svett?	1. Aldri 2. Sjelden 3. 1-2 ganger i måneden 4. 1 - 2 ganger i uka 5. 3 - 4 ganger i uka 6. Minst 5 ganger i uka

Tabell 2: Fremstilling av SØS variablene i ungdatabasen.

Foreldres utdanning	Har foreldrene dine utdanning fra høyskole eller universitet? Sett et kryss for hver forelder. Hvis du ikke har kontakt med en eller begge av foreldrene dine, hopper du over spørsmålet som gjelder denne foreldren.	Mor 1. Ja 2. Nei
		Far 1. Ja 2. Nei
Bøker i hjemmet	Hvor mange bøker tror du det er hjemme hos deg? NB! En meter bøker tilsvarer ca 50 bøker.	1. Ingen bøker 2. Mindre enn 20 bøker 3. 20 - 100 bøker 4. 100 - 500 bøker 5. 500 - 1000 bøker 6. Mer enn 1000 bøker
Velstandsnivå i hjemmet	Har familien din bil?	1. Nei 2. Ja, en 3. Ja, to eller fler
	Har du eget soverom?	1. Ja 2. Nei
	Hvor mange ganger har du reist et sted på ferie med familien din det siste året?	1. Ingen ganger 2. En gang 3. To ganger 4. Mer enn to ganger
	Hvor mange datamaskiner eller nettbrett har familien din?	1. Ingen 2. En 3. To 4. Mer enn to

8.2 Vedlegg 2: Deskriptiv statistikk

Tabell 1: Deskriptiv statistikk over utdanning til far.

Har foreldrene (far) utdanning fra høgskole eller universitet?

	Antall	Prosent
Ja	5541	54,0
Nei	3435	33,5
Mangler svar	1281	12,5
Total	10257	100

Tabell 2: Deskriptiv statistikk over utdanning til mor.

Har foreldrene (mor) utdanning fra høgskole eller universitet?

	Antall	Prosent
Ja	6433	62,7
Nei	2776	27,1
Mangler svar	1048	10,2
Total	10257	100

Tabell 3: Deskriptiv statistikk over bøker i hjemmet.

Hvor mange bøker har du hjemme? NB! En meter bøker tilsvarer ca 50 bøker

	Antall	Prosent
Ingen bøker	214	2,1
Mindre enn 20 bøker	1386	13,5
20-100 bøker	3370	32,9
100-500 bøker	3274	31,9
500-1000 bøker	1244	12,1
Mer enn 1000 bøker	518	5,1
Mangler svar	251	2,4
10257	10257	100

Tabell 4: Deskriptiv statistikk over bil i familien.

Har familien din bil?

	Antall	Prosent
Nei	326	3,2
Ja, én	2602	25,4
Ja, to eller flere	7223	70,4
Mangler svar	106	1,0
Total	10257	100

Tabell 5: Deskriptiv statistikk over soverom.

Har du eget soverom?

	Antall	Prosent
Ja	9730	94,9
Nei	369	3,6
Total	10099	98,5
Mangler svar	158	1,5
Total	10257	100,0

Tabell 6: Deskriptiv statistikk over familiens ferie.

Hvor mange ganger har du reist et sted på ferie med familien din det siste året?

	Antall	Prosent
Ingen ganger	1576	15,4
Én gang	2497	24,3
To ganger	2202	21,5
Mer enn to ganger	3816	37,2
Mangler svar	166	1,6
Total	10257	100

Tabell 7: Deskriptiv statistikk over datamaskiner eller nettbrett i familien.

Hvor mange datamaskiner eller nettbrett har familien din?

	Antall	Prosent
Ingen	83	,8
Én	287	2,8
To	692	6,7
Mer enn to	9040	88,1
Mangler svar	155	1,5
Total	10257	100

Tabell 8: Deskriptiv statistikk over ungdom som liker å være sammen med foreldrene.

Liker å være sammen med foreldrene mine

	Antall	Prosent
Passer svært dårlig	266	2,6
Passer ganske dårlig	978	9,5
Passer ganske godt	3969	38,7
Passer svært godt	4815	46,9
Mangler svar	229	2,2
Total	10257	100

Tabell 9: Deskriptiv statistikk over foreldre kjenner venners foreldre

Foreldre kjenner foreldre til vennene mine

	Antall	Prosent
Passer svært dårlig	727	7,1
Passer ganske dårlig	2009	19,6
Passer ganske godt	4442	43,3
Passer svært godt	2821	27,5
Mangler svar	258	2,5
Total	10257	100

Tabell 10: Deskriptiv statistikk over ungdom som oppgir at foreldre vet hvor de er på fritiden.

Foreldre pleier å vite hvor jeg er i fritiden

	Antall	Prosent
Passer svært dårlig	164	1,6
Passer ganske dårlig	449	4,4
Passer ganske godt	2896	28,2
Passer svært godt	6562	64,0
Mangler svar	186	1,8
10257	10257	100

Tabell 11: Deskriptiv statistikk over ungdom som oppgir at foreldre vet hvem de er sammen med på fritiden.

Foreldre pleier å vite hvem jeg er sammen med i fritiden

	Antall	Prosent
Passer svært dårlig	214	2,1
Passer ganske dårlig	832	8,1
Passer ganske godt	3582	34,9
Passer svært godt	5412	52,8
Mangler svar	217	2,1
10257	10257	100

Tabell 12: Deskriptiv statistikk over ungdom som er fornøyd med seg selv.

Jeg er svært fornøyd med meg selv

	Antall	Prosent
Passer svært godt	3448	33,6
Passer ganske godt	4173	40,7
Passer ganske dårlig	1497	14,6
Passer svært dårlig	464	4,5
Mangler svar	675	6,6
Total	10257	100

Tabell 13: Deskriptiv statistikk over ungdom som er skuffet over seg selv

Jeg er ofte skuffet over meg selv

	Antall	Prosent
Passer svært godt	890	8,7
Passer ganske godt	2439	23,8
Passer ganske dårlig	3653	35,6
Passer svært dårlig	2538	24,7
Mangler svar	737	7,2
Total	10257	100

Tabell 14: Deskriptiv statistikk over ungdom som liker seg selv slik de er

Jeg liker meg selv slik jeg er

	Antall	Prosent
Passer svært godt	3395	33,1
Passer ganske godt	3786	36,9
Passer ganske dårlig	1833	17,9
Passer svært dårlig	525	5,1
Mangler svar	718	7,0
Total	10257	100

Tabell 15: Deskriptiv statistikk over ungdom som opplever at det de driver med i livet er meningsfullt.

Jeg opplever at det jeg driver med i livet er meningsfullt

	Antall	Prosent
Passer svært godt	2603	25,4
Passer ganske godt	3555	34,7
Passer ganske dårlig	2224	21,7
Passer svært dårlig	1018	9,9
Mangler svar	857	8,4
Total	10257	100

Tabell 16: Ungdom som oppgir at de er fornøyd med hvordan de har det

Fornøyd med hvordan jeg har det

	Antall	Prosent
Passer svært godt	3770	36,8
Passer ganske godt	3638	35,5
Passer ganske dårlig	1564	15,2
Passer svært dårlig	560	5,5
Mangler svar	725	7,1
Total	10257	100

8.3 Vedlegg 3: Alternativ regresjonsmodell

Tabell 1: Alternativ regresjonsmodell

	Modell 1			Modell 2		
	B	S.E	Sig	B	S.E	Sig
Konstant	3,129	0,16	.000***			
SØS, objektiv						
SØS gruppe 1 (ref: SØS gruppe 5)	-0,002	0,024	0,919			
SØS gruppe 2 (ref: SØS gruppe 5)	-0,038	0,023	0,098			
SØS gruppe 3 (ref: SØS gruppe 5)	-0,019	0,023	0,401			
SØS gruppe 4 (ref: SØS gruppe 5)	-0,005	0,023	0,839			
SØS, subjektiv						
Dårlig råd siste to år (ref: god råd)	-0,67	0,031	.000***			
Verken god eller dårlig råd (ref: god råd)	-0,307	0,019	.000***			
Konstant				2,193	0,051	.000***
SØS, objektiv						
SØS gruppe 1 (ref: SØS gruppe 5)				0,056	0,022	0,011
SØS gruppe 2 (ref: SØS gruppe 5)				-0,004	0,021	0,867
SØS gruppe 3 (ref: SØS gruppe 5)				-0,001	0,021	0,971
SØS gruppe 4 (ref: SØS gruppe 5)				-0,011	0,021	0,610
SØS, subjektiv						
Dårlig råd siste to år (ref: har/hatt god råd)				-0,367	0,029	.000***
Verken god eller dårlig råd (ref: har hatt/hat god råd)				-0,161	0,018	.000***
Fysisk aktivitet						
Trener sjelden (ref: trener mer enn fem ganger i uka)				-0,124	0,022	.000***

Trener 1 - 2 ganger i uka (ref: trener mer enn fem ganger i uka)		-0,079	0,018	.000***
Trener 3 - 4 ganger i uka (ref: trener mer enn fem ganger i uka)		-0,038	0,018	0,036
Vennskap				
Har ikke en nær venn (ref: har nær venn)		-0,320	0,022	.000***
Foreldrerelasjon				
Gjennomsnitt foreldrerelasjon		0,380	0,013	.000***
Klassetrinn				
9. klasse (ref: 8.klasse)		-0,147	0,022	.000***
10.klasse (ref 8.klasse)		-0,168	0,022	.000***
VG1 (ref: 8. klasse)		-0,095	0,021	.000***
VG2 (ref: 8. klasse)		-0,042	0,023	0,062
VG3 (ref : 8. klasse)		-0,125	0,025	.000***
Kjønn				
Jente (ref:gutt)		-0,402	0,013	.000***

8.4 Vedlegg 4 Godkjenning av bruk av datamaterialet

Høgskolen
i Sørøst-Norge

Deres referanse:
Vår dato: 12.12.2018
Vår referanse: [Klikk her for å skrive inn tekst.](#)

Tilgang til data

Jeg, Marte Vangstein, får med dette tilgang til det anonyme datamaterialet Ungdata/Ung i Telemark 2018, som omfatter ungdomsskoleelever og elever i videregående skole. Tilgangen er godkjent av NOVA i brev til universitetet v/Gulløy av 4. desember 2018.

Angående oppbevaring og bruk av dataene gir NOVA følgende instruksjer i "Avtale om utlevering av data mellom Universitetet i Sørøst-Norge og OsloMet ved NOVA" av 25.9.2015:

Under Vilkår,
punkt 2c) «Opplysningene må utelukkende brukes til forsknings- og utredningsformål».
punkt 2d) "... Virksomheten er spesielt forpliktet til å gjøre seg kjent med mulige svakheter i datamaterialet".
punkt 2e) "Bakveisidentifisering eller forsøk på rekonstruksjon av personidentifiserbare opplysninger på grunnlag av utlevert materiale er ikke tillatt. Resultatene må ikke offentliggjøres på en slik måte at det medfører risiko for identifisering av enkeltpersoner."
punkt 2f) "... Opplysningene må oppbevares på sikker måte (passordbeskyttet område, kryptert minnepenn eller lignende)"
punkt 2h) «NOVA skal underrettes når arbeidet med de temaene/problemstillingene som er angitt i virksomhetens søknad er avsluttet. Det ligger en forpliktelse i at materiale faktisk blir brukt til å belyse de aktuelle temaene/problemstillingene. Hvis materialet likevel ikke blir benyttet, skal NOVA underrettes så snart som mulig».
punkt 2i) "I alle publikasjoner som helt eller delvis er basert på analyser av datamaterialet, skal følgende opplysninger framgå:

- Datamaterialet er basert på Ungdata-undersøkelser i perioden ~~2013-2015~~ ²⁰¹⁸, gjennomført av NOVA i samarbeid med de regionale kompetansesentrene for rusfeltet (KoRus). Ungdata er finansiert over Statsbudsjettet gjennom tilskudd fra Helsedirektoratet.
- NOVA er ikke ansvarlig for virksomhetens analyser eller fortolkninger av resultatene
- Også ved muntlig formidling av forskningsfunn skal det oppgis at datamaterialet er basert på en Ungdata-undersøkelse som NOVA og KoRus står bakte

punkt 2j) "Nova skal fortløpende gis beskjed når det blir utgitt publikasjoner eller finner sted annen formidling som helt eller delvis er basert på analyser av materialet. Alle publikasjoner fra prosjektet skal vederlagsfritt sendes til NOVA, fortrinnsvis som pdf."

punkt 2k) NOVA skal underrettes fortløpende om medieoppslag som måtte komme i tilknytning til forskning basert på materialet. I den grad det er mulig skal melding om dette sendes til ungdata@nova.hioa.no i forkant av oppslaget."

Også i masteravhandlinger skal det altså fremgå at prosjektet er utført i samarbeid med NOVA og KoRus.

Postadresse:
Høgskolen i Sørøst-Norge
Postboks 235
3603 Kongsberg

Besøksadresse:
Høgskolen i Sørøst-Norge
Kjølhes ring 56
3918 Porsgrunn

www.usf.no
TF: 31 00 80 00
postmottak@usn.no
Org.nr: 223 456 789

Når arbeidet med datasettet er avsluttet/ved studieslutt skal alle datafiler slettes. Studenten har ansvar for å påse at dette gjøres og underrette Universitetet. Ved brudd på avtalen vil tillatelsen til å bruke dataene fra Universitetet i Sørøst-Norge bli trukket tilbake.

Underskrifter:

Marte Vangstein

Elisabeth Gulløy

HSN Høgskolen
i Sørøst-Norge